

СУЧАСНА ПРОЗА

ЮДИТ ГЕРМАНН

АЛИСА

ТЕМПОРА

TEMP
PORA

ЮДИТ ГЕРМАНН

АЛІСА

ТЕМ
ПОРА

КИЇВ ТЕМПОРА 2013

УДК 82-3 '06(430) = 03.161.2
ББК 84-4(4НІМ)
Г 38

Перекладено за виданн
Judith Hermann, *Alice*
© S. Fischer Verlag GmbH
Frankfurt am Main, 2009

Твір перекладено
за підтримки гранту
Гете-Інституту,
фінансованого німецьким
Міністерством закордонних
справ.

Переклад: *Наталка Сняданко*
Редактор: *Олександр Стукало*
Коректура: *Ірина Давидко*
Дизайн і верстка: *Ірина Мамаєва*

Германн Ю.

Г 38 Аліса (сучасна проза, пер. з німецької) —
К.: Темпора, 2013. — 136 с.

ISBN 978-617-569-156-4

«Аліса» — книга відомої німецької письменниці Юдіт Германн — це текст про життя, яке слід пристосувати до усвідомлення чиеїс смерті, щоб розібратися у собі, згадати все важливе і, зрешттю, збагнути, що життя триває.

Originally published as «Alice» © S. Fischer Verlag GmbH, Frankfurt am Main, 2009

© S. Fischer Verlag GmbH,
Frankfurt am Main, 2009
© Темпора, 2013

УДК 82-3 '06(430) = 03.161.2
ББК 84-4(4НІМ)

ISBN 978-617-569-156-4

I

Міха

Але Міха не помер. Не помер уночі з понеділка на вівторок, не помер у ніч із вівторка на середу, можливо, він помре у середу ввечері або у ніч із середи на четвер. Алісі здавалося, що вона десь чула, нібито більшість людей помирає вночі. Лікарі нічого вже не говорили, лише знизували плечима і розводили своїми порожніми продезинфікованими долонями. Нічого не вдієш. Нам прикро.

Тож Майя з дитиною і Аліса змушені були шукати собі нового притулку. Якесь помешкання для туристів, бо те, де вони зупинилися зараз, було затісним. Їм необхідно було винайняти щонайменше дві кімнати: одну для Майї з дитиною і другу для Аліси, а ще вітальню з телевізором, де вони могли би проводити вечори, кухню з таким-сяким посудом, щоб готувати для дитини, лазничку з ванною. Сад? Вікно, за яким буде красвид, гарний красвид.

Міха лежав у лікарні, вбраний у казенну піжаму з тканини у сині ромби. Він вихуд, був схожий на скелет,

тільки його долоні залишалися такими ж, як і раніше, до того ж м'якими і теплими. На столику біля його ліжка стояла лише пляшка мінеральної води і горнятко з носиком для пиття. Але тепер він уже більше не пив.

Аліса спакувала речі. Нічна сорочка, три футболки, три светри, штани, білизна, книга. Вона сиділа на плетеній лаві між подушками і котила по кахлях стільниці зелений пластмасовий м'яч дитині. В середині м'яча дзеленчав дзвіночок. Дитина вже вміла стояти біля низенького столика у вітальні й, пишаючись собою, трималася обома руками за стільницю. Вона не реагувала на м'яч, але кілька разів поспіль повторила слово «заєць». Повторила чітко і зрозуміло. Майя розмовляла по телефону з власником помешкання для туристів на іншому кінці міста. Дешевшого помешкання. Трикімнатного. З садом. Так, пралька теж є, ясна річ. До лікарні не набагато далі, ніж від тієї однокімнатної квартири, у якій вони зупинилися зараз: штучні форзиції у вазі на полиці вбудованої шафи, над телевізором світлина у рамці, на світлині над порожнім озером заходить сонце. Розкладний диван, на якому спала Аліса, розташований біля боковини шафи, у кутку кімнати стоїть двоспальне ліжко, під вікном — плетена лава. Штори були розсунуті, вікно виходило на паркувальний майданчик біля супермаркету, заїздили і виїздили машини, люди везли перед собою наповнені по вінця візки з товарами.

— У католицькій лікарні, — сказала Майя у телефонну слухавку. — Мій чоловік лежить у католицькій лікарні, — вона сиділа на краю ліжка, голову сперла на руку, обличчям до вікна. Аліса дивилася їй у спину. Дитина раптом зацікавилася м'ячем, підняла його над

головою і сильно потрусила, зосереджено прислухачись до дзеленчання.

— Ми переїжджаємо, — сказала Аліса дитині. — Переїжджаємо до іншого помешкання. Там буде дуже гарно, ось побачиш. Там є ванна. Сад. Ми щоранку зможемо гуляти. Деревя. Газон. Імовірно, зайці. Побачимо, можливо, ми навіть упіймаємо одного.

Дитина не відповіла. Вона просто подивилася на Алісу: довгий погляд, сповнений загадкового значення. На крихітному підборідді тремтіла прозора крапля слини. Це була дитина Міхи, дуже схожа на батька.

Так уже склалося, що Міха помирав у Цвайбрюкені. Цвай Брюкен¹, — Алісі здавалося, що це звучить поетично, але це була якась не дуже правильна картина, бо для вмирующего не могло існувати більше одного моста, якщо взагалі в такому випадку доречно говорити про якісь мости. Тож для кого був другий міст? Цвайбрюкен з'явився випадково, він виникнув нізвідки у самому кінці одісеї переміщень із однієї лікарні до іншої, католицький госпіс у місті далеко від дому, все сталося якось несподівано і водночас невідворотно, тож тепер саме тут Міха помирає. Якби у нього були сили, він міг би пожартувати з цього. Але в нього більше не було сил. У нього був рак, і йому вже кололи морфій, його вже майже не існувало, і ніхто не міг би з певністю стверджувати, що саме означав ледь чутний шурхіт у момент, коли Аліса сідала на його ліжку і брала його долоню в свої, — біль чи згоду. Лікарі самоусунулися вже майже тиждень тому, іноді вони з увічливості ще з'являлися десь у кутку лаштунків,

1 Zwei Brücken — у перекладі з німецької — два мости (прим. перекладачки).

час від часу хтось із них підходив і робив вигляд, ніби міряє температуру чи пульс, уже кілька днів тому лікарі заявили, що він ось-ось помре, але він усе не помирав. Вдихав і видихав. Вдихав і видихав. Вдихав і видихав. Більше нічого.

На двоспальному ліжку Майя міняла дитині підгузник. Дитина була неймовірно гарна, з м'якою і білою шкірою, із родимкою у формі серця на спині, — така собі особлива прикмета. Аліса сиділа на плетеній лаві й спостерігала, як Майя міняє дитині підгузник, бере рукою за обидві ноги, а потім обережно піднімає догори крихітне тільце.

— Ми поїдемо на таксі, — сказала Майя. — Замов, будь ласка. Через десять хвилин.

— Гаразд, — відповіла Аліса.

Вони мало спілкувалися між собою. Іноді більше, часом — менше, але загалом небагато, і це їм не заважало. Вчора увечері вони мовчки сиділи поряд і спостерігали, як дитина їсть піцу. Довго спостерігали. Аліса встала, помила посуд, два горнятка з-під кави, дві тарілки, мисочку, з якої дитина в обід їла білий йогурт зі шматочками банана.

— Спакуй, будь ласка, продукти з холодильника, — попросила Майя.

Вона попросила дитину не вставати і полежати ще мить спокійно.

У холодильнику зберігалися яйця, риба, помідори і масло. Крім того, у них був ще чай із фенхелю, картопля, яблука і груші. Три пляшки пива і пляшка вина. У каструлі на плиті кип'ятилися соски і пляшечки. Аліса розгорнула два блискучих жовтих мішечки, вона почувалася безпорадною, хоча дуже хотіла зробити все правильно.

Потім у дверях з'явився власник квартири. Він постукав нечутно, хотів просто пересвідчитися, чи все гаразд. Аліса поклала гроші у його простягнуту руку і не бачила причин брехати.

— Ні, ми не їдемо геть, ми переїжджаємо, нам тут занадто тісно. Але загалом усе добре, дуже дякуємо. Ні, це ще триватиме. Ще не закінчилося. Лікарі кажуть, у нього багато сили.

Власник помешкання видушив із себе криву безсилу посмішку, весь цей діалог був трохи неприємним, але що тут зробиш.

— А куди ви переїжджаєте?

— На околицю міста, — крикнула Майя з ліжка. — На околиці міста біля кожного будинку є сад, так дитині краще. Але дуже дякуємо за все. Попри все, дякуємо.

Майя з дитиною вже десять днів були у Цвайбрюкені. Вони прилетіли літаком, дитина вперше летіла і не плакала ні під час старту, ні під час приземлення. Вона зарезервувала помешкання для туристів з Берліна, але попередила власника, що вони їдуть до Цвайбрюкена зовсім не з туристичною метою, не у відпустку. Цікаво, чи взагалі хто-небудь проводить відпустку у Цвайбрюкені? Власник помешкання не знав відповіді на це запитання. Сорок євро за добу, кімната, форзиції і лазничка з душем. Коли на четвертий день дитина розплакалася вже дорогою до лікарні і її ніяк не вдавалося заспокоїти, Майя подзвонила Алісі.

— Ти не могла би приїхати? Міха помирає. Але ти ще встигнеш із ним попрощатися. Мені потрібен хтось, хто подивиться за дитиною, вона більше не хоче ходити зі мною в лікарню.

Алісі хотілося запитати думку Майї про те, чи хотів би побачити її Міха. Але звідки Майя могла знати, чи хотів би Міха побачити Алісу.

Вона спитала, що з дитиною.

Майя задумалася на мить, а потім відповіла, що дитина більше не сприймає Міху як людину.

— Я більше не можу брати малого з собою в палату. Але я би хотіла ще побути біля Міхи. Розумієш?

Аліса виїхала через день після цієї розмови. Вона майже не знала Майю. Вона знала Міху. Ясна річ, їй хотілося ще раз із ним побачитися, тут не могло бути жодних сумнівів, колись їй узагалі здавалося, що вона не зможе існувати, якщо не бачитиме обличчя Міхи щодня. Вона часто говорила йому про це. А він щоразу ввічливо сміявся у відповідь. Але вона хотіла би, щоб він помер, поки поїзд, у якому вона сиділа, тягнувся через нудний і огидний краєвид; вона здавалася сама собі такою важливою персоною, що Міха мав би померти, бо вона їде до нього, ще навіть до того, як вона приїде.

Але, попри все, вона таки виїхала. Міха досі не помер. Не помер, поки вона сиділа у потязі, читала газету, дрімала і знову прокидалася, пила каву, їла кисле яблуко, дивилася у вікно, плакала, ходила в туалет, двічі пересідала з місця на місце. Сприймала все довкола як знак, інтерпретувала неправильно. Міха не помер, коли вона прибула до міста, Майя з дитиною зустріли її на вокзалі, вони обійнялися, і Майя сказала, що поплакати вони встигнуть згодом. Міха не помер протягом першої ночі, поки Аліса сиділа з дитиною, а Майя була в лікарні, і другої ночі, а перед третьою ніччю вони вирішили переїхати.

Вони стояли на вулиці й чекали на таксі. Дигтячий візок був складений. Поряд із дорожньою сумкою Аліси і валізою Майї лежали торбинки з їжею, витягнутою з холодильника. Скромні пожитки. Усі слова раптом отримали подвійне значення. Тротуар був вузьким, автомобілі на дорозі проїздили повз, тягнули за собою фонтани дощової води. Пішоходів на вулиці не було. Таксі запізнювалося. Майя тримала на руках дитину і колисала її. Потім передала дитину Алісі. Аліса взяла на руки дитину, побоюючись спротиву, але дитина не пручалася, а тільки серйозно подивилася на неї. Аліса взяла дитину на руки, посадила собі на стегно, як зазвичай і тримають малих дітей, дитяче обличчя було зовсім поруч, обрамлене рожевою кудлатою шапкою, і це обличчя викликало у ній непевність. Дитина пахла як усі немовлята, молоком і морквяним пюре, її голубі очі були велетенськими і прозорими. Алісі важко було це витримати, вона відвела погляд, подивилася на вулицю праворуч і ліворуч. Що за дільниця. Вулиця пролягала через автостраду, тоді через парк, де плавали у солоній воді ставка розкуйовджені качки, потім вела далі, до порожнього, ніби вимерлого середмістя, аж до лікарні, двадцять хвилин пішки з дитячим візком і дитиною, яка вчилася ходити і хотіла йти пішки, але не прямо, а в різні боки. Дитина вчиться ходити. Попри все і саме через це Майя ходила цією дорогою цілий тиждень. Туди. Назад. Дитина кидала качкам обсмоктані шматки печива. Качки майже не реагували. Було холодно. Середина жовтня, зовсім не золотого. Дитина на руках Аліси повернула голову і побачила те, що бачила Аліса. Дощ і сірі будинки. Нічого, що можна було би показати одне одному.

— Можливо, є сенс іще раз подзвонити і запитати про таксі? — сказала Аліса, але Майя не відреагувала, і це, мабуть, означало, що не потрібно дзвонити.

Аліса зауважила, що Майя часто висловлювала-ся мовчки, не говорила нічого. За інших обставин Аліса, можливо, протестувала би проти цього мовчання. Але Майя була дружиною Міхи. Вони мали спільну дитину, а коли Міха помре, Майя стане його вдовою. А історія Аліси і Міхи завершилася надто давно, аби тепер можна було на щось претендувати. Це був анекдот, але, — подумала собі Аліса, — якби не цей анекдот, я не приїхала би зараз до Цвайбрюкена. Але те, що я зараз тут, не міняє факту, що Міха помирає.

Такі зупинилося біля тротуару. Водій скривився, він не мав бажання виходити з машини, мочити ноги і запихати до багажника всі пожитки, візок, валізу, сумку, торбинки з їжею. Він вийшов. Майя взяла дитину в Аліси і всміхнулася водієві. Аліса сіла спереду. Водій нервово прикручував ззаду дитяче сидіння. Майя тримала дитину на руках і всміхалася. Потім вони рушили. Безшумні двірники за переднім склом, музика з радіо, якась регіональна радіостанція, безглузді розмови, звуковий сигнал, а потім — пісня. Можна визирати з вікна. Бачити вулицю, яка спускається до автостради, вивіски, дорожні вказівники, чіткі й читабельні букви на знаках, вказівники на з'їзди з траси, щоб зникнути в далині, щоб навіки покинути Цвайбрюкен. Дай нам розтанути в далині, дай нам утекти, дати драла, чкурнути геть, кудись якомога далі, — такі вислови тут недоречні. Вони проїхали повз парк, за рогом зникла лікарня, її вісім поверхів, на кожному двадцять вікон, третє зліва на сьомому поверсі було вікном палати, у якій Міха лежав на своєму ліжку і вдихав, видихав, а потім знову вдихав повітря. Двері до палати завжди були відчинені, а його дихання було таким гучним, що його було чути ще в коридорі, коли відчинялися двері ліфта.

— Ти перелякаєшся, коли побачиш його, — сказала Майя, коли Аліса вперше пішла до лікарні. Так воно і трапалося.

Аліса не дивилася вгору, на вікно. Вони їхали дорогою, що піднімалася і вела з центру міста, але підйом був коротким, потім треба було їхати через ліс, аж до мікрорайону. Водій жахливо кашляв.

— Будинок номер дванадцять, — сказала Майя з заднього сидіння.

Аліса розраховалася і не взяла чек. Водій витягнув речі з багажника і при цьому бурмотів собі щось під ніс. Потім поїхав геть. Аліса, Майя і дитина залишилися на вулиці і дивилися на будинок, біла низька новобудова під пласким дахом, із зимовим садом, у якому велетенські азалії притискалися до розбитої шиби. Перед кольоровим склом вхідних дверей висіла рустикального вигляду відьма на мітлі, хиталася і шурхотіла на вітрі. Алісі здалося, що вона здогадується, як може звучати мелодія дзвінка. Повітря було свіжим. Вони раптом відчули запах мокрої землі, вологого листя.

Вранці Аліса ходила в лікарню. Відразу після сніданку. Лікарі сказали, що бувають люди, яким зручніше помирати наодинці.

— Залиште його самого на якийсь час, не турбуйтеся, — радили вони.

Міха був сам, з першої ночі до десятої ранку, дев'ять годин, він дихав увесь цей час, але так і не помер.

Цього ранку Аліса сиділа біля ліжка Міхи до дванадцятої. Спершу з одного боку ліжка, потім із іншого. Кімната була обставлена дуже функціонально: шафа при стіні, рукомийник, двері до туалету, лакована поверхня лінолеуму, вільне місце, на якому стояло

колись друге ліжко, на ліжку лежав інший пацієнт. Уже кілька днів тому сестри, не називаючи причин, кудись перенесли цього пацієнта. До іншої палати.

Праворуч від ліжка Аліса сиділа спиною до вікна, з якого видно було місто і далеке гірське пасмо. Якби вона сіла ліворуч від ліжка, то опинилася би поряд із капельницею для морфію, але коли вона вже більше не мала сили дивитися на Міху, на його обличчя, то могла спертися спиною на шафу і перевести погляд на гірську грядку за вікном. Міха спав із розплющеними очима. Постійно. Він тягнувся до світла, до сірого, але все ще видимого денного світла, ніби рослина; його тіло, його голова, його руки і долоні тягнулися до вікна. Попри розплющені очі він виглядав так, ніби спить, але, можливо, це був інший стан, під дією морфію, і в нього перед очима громадилися картини, або навпаки не було нічого, лише порожнеча. Він часто і глибоко зітхав. Аліса іноді брала його долоню у свої, долоня була дуже теплою, знаймою. Двері палати були прочинені, з коридору долинали заспокійливе порипування взуття медсестер, в ординаторській дзвонив телефон, скрипів ліфт, звідусюди було чути шепіт і сміх, усі були чимось заклопотані, візок із їжею проїжджав повз палату, іноді заходила черниця. Одна старенька зморшкувата черниця заходила частіше за інших, Алісі здавалося, що вона приходить радше задля Аліси, ніж для Міхи.

— Усе гаразд?

— Так, дякую.

Черниця зупинялася біля бильця ліжка, бралася рукою за металевий поручень, дивилася на Міху, схиливши голову набік. Їй було цікаво. У його відкритому роті чорніло піднебіння. Здавалося, невидющі очі дивляться в бік вікна, але вони закотилися. Черниця подивилася на Алісу і спитала, ким був Міха.

— Що Ви маєте на увазі? — запитала Аліса і виступала на стільці, перед тим вона сиділа зіщулена, спершись спиною на шафу. — Ви питаєте про його професію?

Монахиня підняла і опустила руки, мимоволі штовхнувши ліжко.

— Я питала, як він провів своє життя, — сказала вона. — Що встиг.

Вони обидві подивилися на Міху, і Аліса подумала, що ця черниця вже ніколи не побачить, яким був Міха, як він виглядав, як говорив і як сміявся, як прожив своє життя. Вона бачила тільки вмирущого. Чи означало це, що вона щось втратила?

— Я би сказала, що він був чарівником, — повагавшись, сказала Аліса. — Він умів проробляти різні магічні трюки, розумієте, що я маю на увазі? Витягувати кріликів із капелюха. Жонглювати. Читати думки. Але він завжди дозволяв зазирнути собі в карти. Ніколи їх не ховав і показував усім. Я не можу це пояснити.

— Так я і думала, — сказала черниця. Її голос звучав нейтрально, це можна було розуміти як згоду і як зневагу водночас, важко було визначити, що саме домінувало. — Це вже недовго триватиме. Коли обличчя так загострюється, це означає, що вже недовго.

І після цих слів вона вийшла з кімнати.

Двері білого будинку з пласким дахом відчинилися самі, їм не довелося дзвонити, мабуть, тут усі всіх бачили, на цій тихій і мирній вуличці, за фіранками вікон на терасі, кожен стояв у затіненому кутку вітальні й чекав, поки приїде таксі, щоб простежити, як вони вийдуть із машини. Блондинка, брюнетка і маленька дитина в рожевій шапочці, усі троє з темними колами під очима. Вализи, торбинки і дитячий візок. Двері відчинилися,

господарі вийшли надвір, привіталися і сердечно простягнули руки для обіймів. Товста жінка і товстий чоловік, обоє у віці батьків Майї та Аліси. Аліса була трохи старша за Майю, Міха теж уже не юний. Алісі раніше здавалося, що він переживе її. Що він усіх переживе. Міха завжди житиме, думала вона. Вона не могла би сказати, чому так думала, можливо, в цьому виражалось її кохання до нього, позбавлене залежності від часу, вічне. Вони стояли перед будинком, в одній руці Аліса тримала сумку з речами, в іншій — торбинки з їжею, Майя була поряд із дитиною на руках, на маргінесі цієї картинки розташувалися всі інші дрібнички — декоративні кульки на грядках із квітами, земля зі свіжими слідами грабель, зелений газон, кріт із білої глини, і раптом Аліса відчула тремтіння в колінах, яке загрожувало втратою контролю над собою, але так само раптово припинилося. Господиня з великим бюстом і окулярами з тонованими ліловими скельцями була дуже доброзичливою і гостинною, якось аж занадто гостинною. Чоловік ступав на крок позаду дружини, шкіра на його руках була порепаною і загрубілою, потиск долоні — міцним, спортивні штани — брудними, на широкій голомозій голові рубці з обох боків, так, ніби колись його голова опинилася в лещатах. Це виглядало дивно, але тут усе виглядало дивно, треба було миритися з цим у тому вигляді, в якому воно було, й Аліса віднесла свою сумку в сад, а дитина у Майї на руках постійно повторювала: «Заєць. Заєць». Ніби для того, щоб заспокоїти всіх.

Помешкання для туристів містилося у підвалі. Господиня пояснила, що вони з чоловіком раніше самі тут жили, самі все розбудували, своїми силами. Чоловік лише мовчки всміхався. Нагорі поселилася донька з онуками, а вони — унизу. Потім донька виї-

хала до іншого міста, і тепер вони обоє перебралися нагору, а помешкання у підвалі винаймають пожилці, бо шкода, щоб воно стояло порожнє. Господиня говорила багато, ніби відчувала потребу за щось вибачитися, вона розмовляла місцевим діалектом, тож Аліса з Майєю розуміли приблизно половину, але врешті-решт їм було байдуже, хто, коли і чому тут жив. Аліса йшла слідом за Майєю, а та — слідом за господинею, господиня миттю схопила на руки дитину, зняла їй шапочку, так, ніби тепер це була її дитина. Вони всі разом спускалися сходами. Попереду — господиня із серйозною, мовчазною дитиною на руках, за нею Майя, а тоді — Аліса, у кінці — господар із валізою, сумкою і торбинками, він відразу ж узявся їх нести. Він ішов зовсім близько за Алісою, вона відчувала на потилиці його важкий подих.

Будинок стояв на схилі, тому помешкання було в підвалі лише наполовину, а іншим боком виходило в сад. На перший погляд усе гаразд. Доволі затишне, велике, із вбудованою в ніші кухнею, посередині — стіл зі світлого дерева, полиці з кухарськими книгами і дрібними сувенірами, телевізор і кутовий диван; від цієї кімнати відходили дві інші, обидві з ліжками, лазничка, у ній ванна і пральна машина.

На другий погляд уже не все так ідеально, то тут, то там розкидані дрібниці. Здається, господарі перебралися звідси нагору щойно вчора і ще не все позабирали, всюди лежали їхні особисті речі, світлини в рамках, кілька пляшок із алкогольними напоями, зім'яті часописи, незавершене вишивання. У лазничці стояли дешевий шампунь і гель для душу. Іграшки, які дитина відразу ж побачила. У шафі — одяг, капці під вішаком, проти цього важко було щось заперечити, бо ніяких серйозних недоліків у помешканні не

було, але всі ці особисті речі додавали надмірної інтимності, яка заважала. Аліса відчула, як до горла їй підступає огида, та потім вона згадала депресивний дизайн попереднього помешкання, де було лише найнеобхідніше і нічого зайвого. Дитина була щаслива, вона відразу ж стягнула якусь іграшку з полиці, скатертину зі столу, повитрушувала фрагменти конструктора з пачок із-під прального порошку, вхопилася за дверцята холодильника, а господиня лише примовляла до дитини щось лагідне, сміялася і заспокоювала Майю, яка намагалася вибачитися за дитину. Господиня ходила по кутках, показувала то одне, то інше, електричний чайник, кавоварку, електричні жалюзі, телевізор, відеомагнітофон, постіль, ключі. До ключів причіплена крихітна дротяна відьма на мітлі.

Аліса стояла біля вікна кухонної ніші й дивилася в сад. Гойдалка голівудського зразка на терасі була накрита від дощу. Довкола білого пластмасового стола стояли чотири білі стільці, а посередині — складена парасоля. Листя з дерев уже майже зовсім облетіло. Відквітлі жоржини, айстри, соняшники, альтанка і червоне вино. Гарний краєвид, інші садки, що підіймаються, а потім спускаються схилом гори, далі перші будинки міста, а ліворуч і справді лікарня, довгий будинок із численними вікнами. Занадто далеко, щоб можна було роздивитися вікно Міхи, але достатньо близько, щоб упевнитися, що Міха саме там. А ми тут.

Аліса дивилася на це все, і в неї було таке відчуття, що вона зрадить Майю, якщо цієї ж миті все їй не покаже. Але вона залишила його при собі ще на мить. Майя була зайнята з господинею і дитиною в одній зі спалень, дитина радісно стрибала по ліжку. Аліса дивилася поперед себе на блискучу мийку, на поличку

над нею, де були розставлені пластмасові пуделка з приправами, напівпорожні, майоран, розмарин, перець, усе трохи липке, мийка теж не була ідеально чистою. Вона спробувала, чи є вода у крані, і в цей момент у неї за спиною виріс господар. Він обійняв її ззаду, притиснув до себе, потім відсунув убік і відпустив. Показав, де лежать таблетки для посудомийки, тицьнув пальцем кудись під мийку.

— Дуже дякую, це нам точно знадобиться, — сказала Аліса.

Вона знітилася і повільно підняла руку, торкнулася своєї шиї, повернулася до господаря. Так, ніби цього можна було позбутися. Змити з себе його обійми.

Він лише похитав головою. Засміявся, дивлячись у вікно, і сказав:

— Немає за що. У вас зараз складний період. Справді складний період.

Потім він відійшов убік, так, ніби вже стояв над розритою могилою. З награною скромністю відсунувся назад, очі опущені, а голова продовжувала хитатися. Господиня поспіхом вийшла зі спальні, тримаючи у руках стосик постільної білизни бузкового кольору, на її обличчі проступили червоні плями.

— Ми самі застелемо ліжка, — крикнула Майя зі спальні. — Не турбуйтеся, ми справді впораємося самостійно.

Господиня перевела погляд із чоловікового обличчя на Алісу, але на цьому й зупинилася, не подивилася знову на чоловіка. Аліса підійшла до неї і взяла постіль.

— Ви впевнені? — перепитала господиня.

— Так, — запевнила її Аліса, не знаючи, чого саме їй тепер слід бути певною.

Майя вийшла до вітальні, сперлася на раму дверей до спальні, рама була зроблена зі старої дерев'яної

балки, така собі вдавана солідність. Дитина рачки приповзла за нею, вхопилася за руку Майї, встала і вхопила Майю за ногу руками, дитина була вбрана у самі лише колготи і сорочку, вона гикала та виглядала украй втомленою.

— Ми дуже раді, що опинилися тут, — сказала Аліса. — Тут дуже гарно, а ще і сад є, — вона пошукала якийсь відповідний жест, але так і не знайшла, хоча це й не мало жодного значення.

Господарі врешті пішли геть, забралися до себе нагору. Важкі звірі, несміливі, але цікаві, вони задом піднімалися сходами і продовжували щось говорити — заспокійливе, втішне, давали останні вказівки, аж поки чоловік першим не зник із поля зору, а Майя не зачинила двері й не притулила голову до скла.

Після обіду Аліса ще раз пішла до Міхи. На годину, поки Майя і дитина спали. Вона йшла пішки, через поселення, потім вулицею до міста, тоді крізь ліс, під гору. Дощ припинився, було туманно і холодно, вона тримала руки в кишенях, а на шию намотала шалик. У лікарні панував спокій. На стіні приймального покою була викладена мозаїка: монах стояв під небом, складеним із тисяч голубих камінців, і простягав руки у благословенні. Поряд із мозаїкою гув кавовий автомат. Аліса проминула стенд із фотографіями лікарів, медсестер і черниць. Вона могла би пошукати серед них обличчя маленької зморщеної черниці, яка питала, ким був Міха. Могла би подивитися, як її звати. Але щось стримало Алісу від цього.

Вона піднялася на сьомий поверх і почула дихання Міхи, щойно двері ліфта розсунулися. Двері палати стояли відчинені. Міха лежав так, ніби жодного разу

не поворухнувся, поки її тут не було. Лежав на спині, руки випростані праворуч і ліворуч від тіла, обличчя тягнеться назустріч світлу, рот відкритий, очі розплющені. Аліса поставила стілець, який вранці відсунула до столу, назад, ближче до ліжка. Потім сіла і обережно вимовила його ім'я. Він не відреагував. Але, попри це, в Аліси було відчуття, що він знає про її присутність. Вона не знала, чи це має для нього значення і чи це втомлює його. Не існувало більше нічого, на що він міг би відреагувати. Усе, що колись його цікавило, тепер зникло. Усі історії, які трапилися між ними, теж зникли. Нічого не залишилося. Все закінчилося, тепер вона може попрощатися. Залишилася сама лише чиста, просякнута світлом присутність. Аліса поцілувала Міху так, як ніколи не цілувала за життя. Вона точно знала, що за життя він заборонив би так себе цілувати.

Вони вечеряли всі разом. Аліса, Майя і дитина. Сиділи за столом зі світлого дерева, Майя з дитиною з одного боку, Аліса — навпроти. Риба і картопля. Тарілки з намальованими жовтими курми, склянки з квітами. Майя приготувала вечерю, вона майже не вживала солі, їжа була зовсім простою, майже біблійною, можна було би вважати таку їжу прісною чи надто аскетичною, але дитині, здається, смакувало.

— Ви часто їли разом? — запитала Аліса.

Час від часу їй вдавалося про щось запитати, і Майя відповідала, або навпаки, Майя питала, і Аліса відповідала. Але далі розмова не йшла, запигання і відповіді не перетворювалися на діалог. Аліса подумала, що це схоже на всю їхню ситуацію. Порожнечу з чітко визначеним центром.

— Так, — відповіла Майя. — Спершу ні, а потім так. Коли ми жили разом. Міха любив рис.

— Он як, — сказала Аліса.

Протягом минулого року вона рідко бачила Міху і не була в помешканні, де вони жили з Майєю. Вона нічого не знала про дитину та й не хотіла би знати. Це був якийсь інший Міха? Чи той самий.

Дитина рішуче вдарила долонею по тарілці, розмазуючи кашу з картоплі і риби. Майя підняла руку і витерла дитину рушником, ретельно, кожен пальчик окремо. Дитина стежила за її діями і кивала. Після риби був натуральний йогурт без меду. Лець теплий чай із фенхелю. Дитина пила чай із пляшечки, яку вже тримала самостійно, вона сиділа у Майї на колінах і дивилася на Алісу, поки пила.

— А тепер час іти спати, — сказала Майя.

Вона обережно поставила дитину на ноги і зачекала, поки та знайде рівновагу. А тоді заходилася прибирати зі столу і сказала:

— Якщо Міха почуватиметься краще, не матиме знову гарячки чи чогось такого, то наступного тижня можна буде замовити транспорт. Додому, до Берліна. Я хочу, щоб він був удома. Міха теж так хоче. Він хоче додому.

Вона сполоснула тарілки під краном і поставила їх до посудомийки, самостійно знайшла таблетки для миття. Її манера рухатися по кухні була впевненою і природною. Вона не вагалася, не лякалася нічого, не бридилася. Прибрала зі столу й увімкнула чайник.

— У нього сьогодні була гарячка? — запитала Майя. Потім присіла біля посудомийки, уважно роздивилася написи біля кнопок, зачинила дверцята і рішуче повернула ручку праворуч. Почулося тихеньке шарудіння. — Була в нього гарячка?

— Ні, — відповіла Аліса.

Аліса вдячно всміхнулася дитині у відповідь на її замріяний, але водночас і прискіпливий погляд. Це був спокійний і непричетний погляд. Вранці юна бліда медсестра злякано і невміло шукала пульс на руці Міхи і міряла йому температуру цифровим термометром, а коли термометр запищав, ледь чутно, ніби засюрчав цвіркун, медсестра здригнулася, мовби хтось крикнув їй просто у вухо. Потім тремтячою рукою записала в табличку вигадані цифри і поспіхом вийшла з палати. Здається, ця сестра боялася, що Міха може померти, поки вона міряє йому температуру. Раптовий спад температури. Цифри на табло термометра, які котяться додолю. Раптом скочуються до нуля. В Аліси склалося враження, що від доторку медсестри, пошуків пульсу на зап'ястку, а потім на шиї, Міху заболіло, тому Аліса більше не брала його долоню у свої.

— Ні, у нього немає високої температури, — сказала вона, а потім підвелася і додала:

— Я приберу тут сама, не турбуйся.

— Ти витрачаєш надто багато води, — сказала Майя. — Я помітила, що коли ти миєш посуд, то просто вмикаєш воду, і вона тече навіть тоді, коли ти не миєш. Міха теж так робив. Я відучила його від цього.

Майя вклала дитину спати. У кімнаті з широким подружнім ліжком і вбудованою шафою з дзеркалом на дверцятах. На ліжках було багато ковдр і подушок. Аліса сиділа за столом у вітальні і прислухалася.

— Де зайчик? Де зайчик?

— Ось зайчик. Дивися.

Сміх дитини поступово переходив у змучений плач, Майя наспівувала уривчасті фрази. «Завтра вранці», «як Бог дасть», «ти знову прокинешся», «спи

спокійно», «спи». Потім усе затихло. Аліса пила чай із фенхелю і нечутно опускала горнятко на стільницю, така собі своєрідна медитація. За мить зі спальні вийшла Майя і тихенько зачинила за собою двері. Вона сіла навпроти Аліси за стіл і також ковтнула чаю, потім вони разом подивилися на темний сад за вікном дверей тераси. Шибка вікна блищала.

— Він щось казав тобі? — запитала Майя.

— Ні, — відповіла Аліса. — Він спав. Увесь час. І майже не рухався. Лише іноді важко зітхав. Більше нічого.

Майя кивнула.

— Гаразд, тоді я пішла, — сказала вона. — Здається, мені варто зачесатися.

Аліса промовчала. Майя пішла до лазнички, вмила обличчя, зачесалася, переодягнула светр, сірий із зеленими смужками, з м'якої пухнастої вовни. Алісі це нагадало щось зворотнє до виходу в гості.

— Ти добре виглядаєш, — сказала вона.

Майя справді добре виглядала. У неї під очима проступали чіткі кола, вона була блідою, тендітною і змученою, волосся зачесане з обличчя і зібране пучком. Вона випромінювала темне пульсаційне світіння. Дівчата разом зайшли до спальні й подивилися на дитину. Дитина міцно спала у спальному мішку з ягнятками, лежала на спині, розкинувши руки, цілковито беззахисна, міцно тримаючи в лівому кулаці вухо плюшевого зайця.

— Якщо вона прокинеться і буде плакати, подзвониш мені, — сказала Майя. — Якщо ж ні, я повернуся ближче до півночі.

— Гаразд, — відповіла Аліса. — Я тебе зачекаю, не лягатиму.

Аліса відпровадила Майю до дверей. Вони не вмикали світла і навшпиньки піднялися сходами. Двері до помешкання господарів були прочинені, крізь шпарину долинали звуки телевізора, голосні оплески і вкрадливий цинічний голос ведучого. У коридорі було холодно. Пахло вечерею, пральним порошком, чужими звичками. Аліса поклала руку на клямку дверей і протягом секунди була впевнена, що двері виявляться замкненими. Але вони відчинилися. Вечірнє повітря здалося їм таким пронизливим, ніби вони кілька місяців не виходили надвір. Увімкнулося світло в коридорі, за спиною у Майї виросла боса господиня у спортивному костюмі.

— Ви ще виходите так пізно?

— Так, — відповіла Майя, — я йду до лікарні. Хочу провідати свого чоловіка, я не була у нього сьогодні.

Господиня скривилася так, ніби її раптом вкололи і вона відчула сильний біль, вона геть забула про чоловіка Майї.

— Давайте я відвезу вас.

— Ні, дякую, не треба, — відповіла Майя і ввічливо всміхнулася.

— Ну що ви, ходімо, я вас відвезу, зараз темно, і пішки там ходити не слід.

Вона не збиралася слухати ніяких заперечень, зникла в помешканні, так, ніби її всмоктало голубе світло телевізора, сказала щось чоловікові, він відповів, але через шум телешоу нічого не було зрозуміло. Майя закотила очі. Аліса не знала що сказати. Жінка повернулася, тепер вона була взута і вбрана у товстий плетений светр, натягнула светр на широкі стегна і підняла ключ від машини.

— Ходімо. Ну, ходімо ж.

— Тоді до вечора, — сказала Майя, торкнулася Алісиної руки і зникла слідом за господинею в сад.

Аліса зачинила вхідні двері. У неї наморочилося в голові. З помешкання продовжувало струменіти голубе печерне світло, телевізор видавав інфернальний регіт. Вона спустилася назад, до їхньої вітальні у підвалі, й зачинила за собою двері. Двері мали дерев'яну раму і матове скло. Аліса зайшла до лазнички і відчинила віконце над ванною, віконце, що вело надвір. Вона почувала, як надворі завівся мотор машини, потім авто виїхало на дорогу, повернуло і почало спускатися вулицею, звук стихав, аж поки не запала цілковита тиша.

Двадцять хвилин. Пішки до лікарні й ще двадцять назад. Машиною хвилин п'ять. Плюс стояння на світлофорах і чекання на перехрестях. Вони обмінюються кількома фразами. Можливо, господиня знайде разом із Майєю до лікарні, незрозуміло навіть, просто так. Потім ще п'ять хвилин їхатиме назад. Чверть години на все, довгі, нескінченні чверть години. Аліса стояла у лазничці і прислухалася. Вона рахувала секунди, починаючи від ста і до нуля, вона була майже певна, але однаково здивувалася, коли почувала його. На сімдесят п'ятій секунді. Він вийшов із кімнати, пошарудів чимось біля вхідних дверей. Потім спустився сходами, клац, клац, клац, на ногах у нього кашчі без задників. Він повернув у кордорі, він міг обійтися без світла, бо все тут знав. Аліса тихенько вийшла з лазнички і бачила його за склом, його мішкують важке тіло. Він прислухався, прислухався точнісінько як вона. Потім постукав об одвірок.

Аліса обома долонями поправила заплетене в косу волосся. Натягнула рукави светра на долоні. Відчинити йому чи ні? Відчинити чи розмовляти з ним крізь зачинені двері, показати свій страх чи приховати, і чого саме вона боїться? Вона перервала свої уривчасті думки, повернула ключ і відчинила двері.

— Прошу?

І він справді стояв за дверима зі своїми шрамами на черепі, на круглому пузі натягувався сірий светр, а штани його і далі були страшенно брудними, від нього йшов відчутний кислий сморід.

— Вам немає потреби замикатися, — сказав він.

— Он як, — відповіла Аліса. Її серце інтенсивно билось. — Щось трапилось?

Він посміхнувся дуже відвертою недвозначною посмішкою. Якщо Аліса правильно зрозуміла його слова, то він просто хотів упевнитися, чи вони мають усе необхідне.

— У вас є все необхідне?

Він дивився на Алісу знизу вгору, розглядав її по-стать, досі посміхаючись, замислений і спокійний. Аліса знала, що він має на увазі, і він розумів, що вона знає. Можливо, у переносному сенсі вони мали на увазі не одне і те ж, але у прямому сенсі — те саме.

Аліса подумала, що насправді в неї немає нічого з того, що їй необхідно. Нічогоісінько.

— Дякую, у мене є все, що потрібно, — сказала вона. — У нас усе гаразд. Дуже дякуємо.

Він зробив крок уперед і подивився повз неї на своє колишнє помешкання, почув знайоме шарудіння посудомийки. Можливо, зараз йому все тут здавалося іншим, із речами Аліси і Майї, з дитиною. На вішаку висіла куртка Аліси. А під столом лежав крихітний м'який дитячий черевичок, а поряд із ним — зелений пластмасовий м'яч, і все це було занурене у сум, він міг бачити, як тут усе змінилось.

Аліса дала йому подивитися. Вона й сама озирнулася. Вона чекала і знала, що не має значення, що саме вона йому відповіла. У нього було десять хвилин, максимум — п'ятнадцять, і за цей час могло трапитися будь-що. Але вона не відповіла йому взаємністю, це

позбавило його впевненості, а траур відштовхнув його, ніби хвороба.

— Тоді добраніч, — сказала Аліса.

Він досі вагався.

Вона повторила.

Він відступив на крок. Клац, клац, клац сходами догори. На останній сходинці зупинився, сподіваючись, що вона покличе його назад. Аліса запитала себе, чого чекав від неї Міха. Вона не знала. Притулила долоню до рота і прислухалася, як чоловік піднявся нагору, як урешті припинилося туркотіння телевізора і зачинилися двері.

Майя повернулася біля півночі. Аліса запарила ще одне горнятко чаю з фенхелю, випила його з медом, до цього з'їла два чи три дитячих печива. Вона відчиняла шухляди одна за одною, роздивлялася їхній вміст, а потім знову зачиняла. У шухляді з ложками, ножами і виделками лежало багато пластмасових мірних ложечок для сиропу від кашлю, ложечки для морозива, великі пластмасові ложки. Під відеомагнітофоном касети підозрілого змісту з написами від руки. На полицях вбудованої шафи набори для майстрування картонних фігурок, ножиці, висохлі олівці клею, цей перегляд дедалі більше вганяв у депресію, й Алісі довелося примусити себе зупинитися.

Вона витягла посуд із посудомийки, поставила тарілки й горнята до шафи над плиткою, така собі мимовільна імітація якогось іншого життя. Спробувала опиратися телевізоріві, але капітулювала. Заснула за столом, сидячи, поклавши голову на руки, захищена випадковістю розкладених довкола речей, дитячої пипки, заколки до волосся, що належала Майї, паперових пакетиків чаю, кольорових олівців і картонної ди-

тячої книги з погризеними кутиками. Вона прокинулася від того, що зааніміли руки, схопилася на рівні ноги. Але дитина продовжувала міцно спати, тримаючи в лівому кулачку вухо зайця, а за склом дверей не стояла нічия важка тінь. Аліса пішла до кімнати, де спатиме цієї ночі, розклала диван і застелила постіль. Синє простираadlo. Поклала нічну сорочку біля подушки. Опустила жалюзі, відчинила двері тераси. Надворі вів легонький вітер, усі речі довкола були наділені мужньою стабільністю, їхні однозначні й прості імена дитина незабаром навчиться вимовляти: дерево, стілець, сад, небо, місяць, лікарня. Освітлені вікна, темні вікна. Крихітні предмети за вікнами, Майя, Міха, черниця.

23:45.

Нічне чергування.

Майя безшумно повернулася, її кроків зовсім не було чути ні на сходах, ні в коридорі, тільки легонький стукіт у двері з матовою шибкою. Вона здивувалася, що Аліса замкнулася, і спитала, чи все гаразд.

— Усе гаразд, — відповіла Аліса. — Але так мені було спокійніше.

Майя зазирнула до дитини, лише на мить, повернулася із відчуттям виконаного обов'язку, здавалося, вона має сили, точно розраховані на все, що слід зробити і про що слід подумати, не більше і не менше, ретельно вивірені. Аліса сиділа за столом і чекала з випростаною спиною, склавши руки на колінах.

— Може, ще вип'ємо по пиву? — запитала Майя.

— З охотою.

Аліса довго перебирала пластмасові ложечки, шукаючи відкривачку, і врешті знайшла якусь із назвою готелю у Бад Цвішенан, витягла з холодильника дві пляшки пива, дуже холодні на дотик. Вони цокнулися пляшками і мовчки сіли пити. Пиво пощипувало

язик і піднебіння, мало солодкавий смак, від нього в Алісиній голові щось поволі почало скочуватися до низу, а потім геть. Алкоголь дає можливість розтягнутися зсередини? Вона читала про таке, і, здається, так воно і було.

— У лікарні було гарно, — сказала Майя. — Дуже тихо. Я змогла полежати трохи біля Міхи, вперше за довший час ми так лежали поряд. Він дихав дуже спокійно, здається, він зовсім не відчуває болю. Завтра я зможу поговорити з лікарем, в обід, після обходу. Можливо, я навіть задрімала на мить. Ми спали разом.

— Коли? — ніби між іншим запитала Аліса. — Ви познайомилися?

— Ти не знаєш? — здивовано, але зичливо запитала Майя.

— Не знаю, — відповіла Аліса.

Вона справді не знала. Міха нічого про це не казав, але вона його ніколи і не питала.

— Того дня, коли він повернувся з вашої спільної подорожі.

— Справді? — не повірила Аліса.

Їхня остання спільна подорож відбулася дуже давно, багато років тому, це була єдина їхня з Міхою спільна подорож, у кінці якої вони вирішили більше не зустрічатися.

— Я іду від тебе. Назавжди, — сказав Міха.

— Я також, — відповіла йому Аліса.

Вони були задоволені одне одним, ніколи не сварилися, можливо, тому їм вдалося так швидко розійтися. Міха поїхав першим, Аліса ще залишилася на кілька днів. Але раптом вона згадала, як плакала, коли відпровадила його на потяг, а потім сама верталася додому. Так, ніби він помер, — вона думала собі: ось і все, це залишилося позаду.

— Міха повернувся щасливим, — сказала Майя. — Йому було добре, коли ми познайомилися, він виглядав посвіжілим.

— Це все морське повітря, — сказала Аліса. — Зміна клімату.

Вони трохи помовчали. Аліса вагалася, а потім сказала:

— В останній день тої подорожі ми з ним сиділи, так як зараз із тобою. У кожного по пляшці пива в руках, за одним столом, але в саду, це був червень, ти ж знаєш. Останнє літо століття. Навіть серед ночі було дуже тепло.

Вона подумала про те, як привабливо все це звучало, — тепло, ніч, останнє літо століття. Разом, ти і я. Дуже образно, слово за словом. Але так воно і було, останнього вечора перед тим, як Міха зустрів Майю, хто б міг подумати.

— А потім? — запитала Майя.

— А потім павук протягнув сітку між двома пляшками, — відповіла Аліса. — Перші тоненькі ниточки.

І вона показала розмір павука між великим і вказівним пальцями, десь завбільшки з рисове зерно. І тоненька мотузка між обома пляшками натягнулася, як над прірвою. Вони сиділи одне біля одного, плече до плеча. Деякий час спостерігали за крихітним павуком, за тим, як спокійно, забувши про все, він виплітав свою павутину.

— Міха почувався прикро, — сказала Аліса. — Не хотів руйнувати працю павука.

— Але зруйнував, — відповіла Майя.

— Вгадай із першої спроби, — сказала Аліса. Обидві засміялися, тихенько, кожна сама до себе.

— Ходімо спати, — запропонувала Майя. — Незабаром пів на другу. Нам завтра рано вставати. Хочеш піти до нього вранці?

— Так, я з радістю піду до нього знову вранці, — сказала Аліса.

Вони разом почистили зуби. Стояли поряд на синьому рушнику біля рукомийника, перед дзеркалом, рама якого була обліплена золотими і срібними мушлями. Вони дивилися одна на одну в дзеркалі, розглядали такі несхожі між собою обличчя.

Аліса подумала, що Міха дуже би втішився, якби побачив їх зараз.

— Ось бачите, — сказав би він.

Він знає про це. Він повинен знати.

— Добраніч, — сказала Аліса. — Гарних тобі снів, Майє.

— Так, — відповіла Майя. — Добраніч. І тобі гарних снів.

Аліса прокинулася від того, що Майя стукала в зачинені двері її спальні і повторювала її ім'я. Можливо, вона вже давно так стукала, Алісі важко було виплисти на поверхню зі свого виснаженого сну. Згодом вона питала себе, чому Майя просто не зайшла до кімнати. Потім вона прокинулася. На мить відчула себе як колись у дитинстві, коли її будили серед ночі, щоб повезти на літні канікули. Жах і збудження. Вона відкинула ковдру.

— Я прокинулася, — крикнула вона, і тоді Майя відчинила двері.

Вона стояла з дитиною на руках, ніби хтось відкрив кадр ножицями, позаду неї — освітлена вітальня, де лампа знову горіла над столом.

— Міха помер, — сказала Майя.

— Котра година? — запитала Аліса.

— Четверта, — відповіла Майя. — Щойно подзвонили з лікарні, він помер уже дві години тому, але вони хотіли дати нам ще трохи поспати.

— Зачекай, я встаю, — сказала Аліса.

Вона одягнула светр на нічну сорочку і боса ви-йшла на кухню. Дитина сиділа за столом, тримаючи палець у роті, без спального мішка, у маленькій синій сорочечці з кнопкою на плечі. Фірми «Petit Bateau». Аліса потерла очі кулаками. Майя стояла посеред кімнати. Астронавти, — подумала вона, — ми як астро-навти, ніде не можемо зупинитися.

— Вони питали, чи ми ще раз хочемо його поба-чити, — сказала Майя. — Якщо так, то вони зачека-ють на нас.

Вона подивилася на Алісу злякано.

— Треба подумати, — відповіла Аліса. Це про-звучало як запитання. Вона сіла біля дитини і поста-вила лікоть на стіл. Посиділа мить.

— Мені треба подумати.

— Ти вже бачила колись мерця?

— Ні. Ніколи.

Майя подзвонила до лікарні і сказала, що вони прийдуть. Запитала, чи на них зможуть зачекати десь півгодини, бо їм потрібен час — дитина і дорога. Пе-репитала, чи це можливо.

— Хто підійшов до телефону? — запитала Аліса.

— Не знаю, одна з черниць, — відповіла Майя. — Не ця старша сувора, а якась молода.

— Ну що ж, — сказала Аліса. — Тоді ходімо.

Після обіду вона поїхала назад, до Берліна.

Майя хотіла ще залишитися, але Алісі здавалося, що вона збожеволіє, якщо залишиться ще хоча б на одну ніч у цьому помешканні, де з вікна видно лікар-ню, в якій ніхто більше не лежить. Лікарня була го-лою. Тиха споруда.

Якщо ми не будемо обережні, то теж можемо зникнути, — подумала Аліса. — Майя, дитина, я. Безслідно зникнемо у Цвайбрюкені.

Вона подзвонила на залізницю і вибрала якесь жахливо незручне сполучення, записала години відправлення потягів і станції пересадок у записник, як заклинання. Майя з дитиною відлітають увечері. Вони разом прибрали квартиру, зняли постіль із ліжок, помили горнята і спакували речі, дитина тим часом будувала на підлозі біля телевізора вежі з пластмасових кубиків, будувала, а потім руйнувала, знову будувала і руйнувала, аж поки їй не набридло.

— Нам треба ще трохи поспати, — сказала Майя, лягла з дитиною на ліжко і розридалася. Аліса обережно зачинила двері. Вона сіла за стіл і випила три великі горнятка чорної холодної гіркої кави одне за одним. У саду, біля дороги, що вела в долину, господар пиляв дешеву деревину і не дивився на терасу. Він більше жодного разу не подивився у бік Аліси, не перекинувся з нею жодним словом, він усе сказав. Але він обійняв Майю після того, як вони заплатили за ночівлю і розповіли про те, що сталося, та Майя не звернула уваги на ці обійми. Це не зачепило її, не спустошило. Аліса здивовано дивилася на це, Майя була вдовою, беззахисною і святою, її не треба було питати, чи вона має все необхідне, і вона точно мала на це запитання іншу відповідь, ніж Аліса. Господиня запхала гроші у кишеню свого плетеного светра, вдала, ніби не збирається їх рахувати, а потім, ніби за командою, підняла догори руки у німій скарзі до неба. Аліса пішла до лазнички і чекала там, доки все завершиться.

— Я відвезу Вас до летовища, — сказала господиня Майї. — Ясна річ, що я відвезу Вас сьогодні увечері до летовища.

Аліса запевнила, що візьме таксі до вокзалу, хоча її ніхто про це не питав.

Майя і дитина спали дві години. Потім прокинулися, кожне по-своєму непритомне і дезорієнтоване. Босі ноги дитини на підлозі кухні шаруділи так сильно, що Алісі важко було витримувати цей звук.

— Мені час їти, — сказала вона.

Вона ледь стримувалася, щоб не побігти вже цієї миті до своєї куртки.

— Я знаю, — сказала Майя. — Все гаразд, у мене ще тут справи, а незабаром ми теж поїдемо на летовище. Ти не могла би забрати валізу Міхи? А я заберу її від тебе у Берліні.

Валіза була невеличка. На коліщатках, легенька. Майя впорядкувала речі Міхи у лікарні, в обід, коли вони прибирали в палаті, і сонячне світло раптом впало на лінолеум, на свіжозастелене ліжко. Медсестри дали їм торбинки на сміття, Аліса притримала двері, а Майя показала окремо кожен предмет. Таблетки. Брошури про альтернативні методи лікування раку. Нові шкарпетки. Нова піжама. Капці. Усе — в смітник. Одяг, у якому Міха летів до Цвайбрюкена, — у валізу. Фото Майї з дитиною — у валізу. Записник із чистими листками — у валізу. Торбинку зі сміттям вони віднесли назад, медсестрам. Дитина сиділа на колінах однієї з медсестер і вимовляла нові слова, гордо повторюючи їх знову і знову, важко було розібрати, які саме це були слова, бо звучало це приблизно так:

— Абра. Ка. Дабра.

Справді, абракадабра.

— Я візьму валізу, це не проблема, — сказала Аліса. — Дякую тобі. Я з задоволенням візьму валізу. — Вона не знаходила слів для того, що збиралася сказати.

Таксист приїхав і зупинився біля доріжки, що вела до саду. Біля тріснутих бетонних плит, біля грядок, глиняних кротів. Машина була чорною, лімузин із затемненими вікнами, на ньому не було таблички з символами таксі.

— Це таксі чи ні? — невпевнено спитала Аліса, тепер усе вийшло з-під контролю, тож могло трапитися що завгодно.

Водій не відповів на це запитання. Він забрав у Аліси валізу, сумку, повернувся до неї спиною і завантажив усе до багажника, потім сів до салону і чекав на Алісу.

— Ми зустрінемося в Берліні, — сказала Аліса.

— Так, — відповіла Майя.

Вона стояла у відчинених дверях будинку, тримаючи дитину на руках. Солом'яна відьма шаруділа на протязі. У зимовому саду квітли азалії. З неба струменіло пообіднє світло.

— Щасливо доїхати.

Аліса повернулася і пішла з саду через вулицю до таксі. Сіла на заднє сидіння, опустила шибу і помахала. Майя помахала у відповідь. Потім сказала щось дитині, і дитина теж помахала. Таксі рушило, Майя пішла з дитиною назад, у коридор, і зачинила за собою двері.

II

Конрад

У них був опис маршруту.

Конрад надіслав Алісі до Берліна детальні вказівки, як їхати, надіслав старомодно, поштою. Адреса, номер телефону і невеличкий малюнок. Будинок, у якому вони живуть із Лоттою, білий прямокутник, і жовтий будинок трохи південніше. Конрад писав каліграфічним почерком, літери ледь помітно тремтіли, Алісі цей почерк був знайомий; вона подумала собі, як швидко чийсь почерк уже здається тобі знайомим, значно швидше, ніж може стати знайомою і близькою сама людина, яка так пише. Аліса тримала малюнок на колінах. На ній була вим'ята квітчаста спідниця. Аліса сиділа на передньому сидінні, поряд із водієм, Анна спала на задньому, поклавши голову на наплечник, а руку — на обличчя. Румун був за кермом. Від моменту, коли вони перетнули італійський кордон, він розмовляв із ними італійською. І виглядав зовсім іншою людиною.

— Знаєш, як буде італійською «сметана»? — питав він.

Аліса відповідала, що не знає. Чому саме «сметана»? Невідомо.

І навпаки — з італійської на німецьку — макіато? Лате макіато?

— Не знаю, — відповідала Аліса. — Ти чуєш, я не знаю, ні з німецької, ні навпаки.

— Заплямлене молоко, — пояснив румун. — Заплямлене молоко.

Вони повернули з автобану в напрямку Роверето Суд. Потім поїхали на Ріва ще тридцять кілометрів до Гаргано Боляко. А тоді гори зникли, і перед очима з'явилося море. Розкішне. Темно-синє. Незліченні білі вітрила, ціла флотилія. Спека посилювалася, але щойно погляд зупинявся на морі, відразу ж ставало прохолодніше.

— Вода там дуже холодна, це ж гірське озеро, — сказав румун, який уже побував тут.

— Фроста чи як там, — роздратовано сказала Аліса.

— Приблизно так, — засміявся сам до себе румун.

Від моменту, коли вони перетнули італійський кордон, він навіть кермо тримав по-іншому, якимось розслабленіше, самою лише лівою рукою, і самою лівою вирулював зараз дорогою, що вела в тунель, від чорноти якого Алісі надовго перехопило подих, аж поки вона не збагнула, що варто зняти сонцезахисні окуляри. На задньому сидінні прокинулася Анна. Вони знову виїхали з тунелю, праворуч залишилися кипариси, ліворуч — озеро, сліпуче світло і неймовірно чіткі контури, потім — наступний тунель.

— Бережи зіниці, — сказала Аліса Анні, озирнулася і відчула, як сильно спітніла.

— Це просто якесь божевілля, — простогнала Анна, — нам слід негайно зупинитися, мені дуже погано.

Вони зупинилися за поворотом. Анна і Аліса стояли поряд на кам'яному бордюрі й дивилися на воду, трохи далі від берега над водою підіймався туман, протилежний берег звідси неможливо було роздивитися. Пальми. Цитринові дерева. Темні береги. Довкола все складалося з самих лише гір, і тільки потім проступали дорога, вода, ніякого справжнього ландшафту, для людей залишилося зовсім мало місця, було тісно і просторо водночас.

— Тобі подобається? — спитала Анна.

— Не знаю, — відповіла Аліса. — Мабуть, це все дуже гарно. Хіба не так?

Десь іззаду, за ними, румун клацнув своєю камерою. Вони почули звук. Панорамне фото: Анна, Аліса і море.

— Отже, — сказала Аліса, — тепер тобі слід зосередитися, бо мені здається, що ми вже майже приїхали. Аттенціоне, капіто?

П'ята година пополудні, а вони стоять на дорозі десь поміж Гарньяно Боляко і Тосколано-Мадерно. Якщо подивитися згори на те, як це крихітне авто їхало дорогою вздовж морського берега, Анна сиділа ззаду, а румун і Аліса — спереду, речі в багажнику, по підлозі котилися пляшки з водою, у попільничці було повно недопалків, обгортки з-під морозива і цигаркових пачок, а зараз їх усіх трьох охопило пожвавлення, вони повідчиняли вікна, Анна висунула руку назовні і тримала у струмені повітря, а Аліса кричала:

— Праворуч! Повертай праворуч, там, попереду, бачиш ресторанте, їдь до нього, потім об'їжджай з правого боку, так-так, усе правильно, ми вже майже на місці.

Конрад написав, що через п'ятдесят метрів буде перехрестя відразу п'яти доріг. «Вам слід поїхати п'ятою дорогою, крізь кути залізні ворота. Орієнтуйтеся на жовтий будинок».

П'ята дорога була піщаною. Ліворуч — невеличкий фонтан, оливковий гай, між деревами кози, які знуджено піднімають голови. Машина підстрибувала. На повороті, трохи вище від дороги, стояла велика будівля з апартаментами для туристів, високі вікна виходили до моря, віконниці були зачинені. А перед ними, у самому кінці дороги, стояв жовтий будинок. Італійське палаццо. Віконниці також були зачинені. Плющ. Два балкони, з одного видно гори, з іншого — море. Тераса, фігові дерева, бугенвілеї.

— Справді чути спів цикад, — сказала Анна з заднього сидіння, у її голосі був неприхований подив.

Вони вийшли з машини, залишивши двері відчиненими, і розбрелися в різні боки.

Аліса трохи повернула піщаною доріжкою до будинку Лотти і Конрада. У сандалі їй потрапляли камінці. Вона подивилася на чорну гору за будинком і нахилила голову. Пройшла широкими сходами поміж велетенськими тропічними кущами лаванди. Жуки-пожежники яскраво-червоного кольору зі схрещеними тільцями. Вони занадто поспішали. Шурхіт квіткових пелюсток, легенький вітерець. На терасі, де сиділа Лотта, було порожньо — нікого і нічого, крім самої Лотти, її стільця і однієї кулі з сірого каменю. До нижньої частини будинку вело троє дверей, двоє з них були зачинені, середні — прочинені зі шпариною завширшки в палець. Лотта підвелася, коли Аліса зайшла на терасу, ступила назустріч гості, й вони міцно обійнялися, міцно, але так обережно, ніби інша могла від доторку розчинитися в повітрі.

— Ось ти нарешті приїхала, — сказала Лотта.

Вона починала, а потім різко припиняла сміятися, і коли вона не сміялася, ставало помітно, які білі зморшки довкола її очей. Лотті було сімдесят. Конрадові також. Вони більш ніж на чверть століття старші за Алісу.

— Як ваша подорож, — спитала Лотта. — Усе гаразд.

Вона ставила запитання з розповідною інтонацією, але, попри це, очікувала відповідей.

— Так, — відповіла Аліса. — Все було чудово. Хоча дорога далека і ми втомилися. Але тепер ми тут і ми дуже раді, Лотто, я страшенно рада.

— Конрад прихворів, — сказала Лотта. — Нічого страшного, просто невисока температура, але він у ліжку.

Вона показала на середні двері, за дверима було темно, звідти не долинали ані звуку.

— Він не хоче, щоб ти віталася з ним, коли він у ліжку, він так не хоче. Згодом він до вас підійде, — Лотта знову всміхнулася, це була усмішка, яка виражала щось середнє між іронією та сумом.

Лотта засмагла під італійським сонцем, вона була вбрана у лляну сукенку, не вим'яту, світло-фіолетову і легеньку, з акуратними складками, на шії — намисто з гладеньких срібних камінців. Вона виглядала такою спокійною, зібраною, Аліса згадала всі їхні зупинки на узбіччях автобанів протягом останніх десяти годин, музику з радіо в туалетах заправок, запах сечі та засобів для миття, поламані мильнички, своє втомлене обличчя у дзеркалі з подряпаної бляхи. Вона втішилася, що не треба зараз же відразу вітатися з Конрадом, бо може трапитися, що він такою і збереже її собі в пам'яті, якою вона є зараз, з дороги.

— Ходімо, — м'яким голосом сказала Лотта. — Я відчиню жовтий будинок.

Вона підняла і показала Алісі ключі, які весь цей час тримала в руках, вона сиділа на терасі з ключами у руках, чекала на них, і Аліса подумала, що запросив їх Конрад. Це було його запрошення, ясна річ, він по-радився про це з Лоттою, але ідея належала йому.

— Приїдь до нас у гості й візьми з собою кого захочеш.

Аліса вирішила взяти Анну, без Анни вона не хотіла нікуди їхати. І румуна, бо він завжди був увічливим і вмів поводитися як слід. Можливо, ще й тому, що не була в нього закохана. Як їй було відомо, Анна теж не була в нього закохана. Аліса запропонувала такий склад Конрадові, він погодився. А тепер він захворів. Гарячка. Якби не це, він сам би відчинив їм жовтий будинок і все там показав. Аліса знала, що він був би дуже радий це зробити. Вона спустилася сходами слідом за Лоттою. Кроки Лотти були повільними, рухи продуманими. Перед тим, як спуститися, Аліса навіть не озирнулася на середні двері. Жуки-пожежники зникли серед каміння.

Жовтий будинок мав чотири поверхи і шість кімнат. Аліса вибрала собі кімнату під дахом, у цій кімнаті раніше жив Конрад, перед тим, як вони з Лоттою розбудували апартаменти. Кімната була квадратною, два вікна виходили у протилежні боки, всередині — вузеньке ліжко, шафа, червоний килим із чорним візерунком і точно посередині стіл, сидячи за яким, можна було бачити вершини гір на іншому березі моря. Анна оселилася у сусідній із Алісиною кімнаті. Фігові листки на стелі над широким ліжком, одні двері ведуть на другий балкон, а інші — до лазнички з ванною, у якій блищала сан-

техніка, були сині кахлі і два рукомийники, над якими висіло два дзеркала. Сходи вели донизу, на третій поверх, сходи були без билець, на стіні висів золотистий шнурок, який м'яко вислизав з Алісиної долоні. Під сходами стояла пралька, у якій прали, сушили і крохмалили постіль. Румун вибрав собі найменшу кімнату. Плющ над вікном відкидав тінь, ліжко було металеве, а біля ліжка стояв столик із полірованого дерева з вишуканими інкрустаціями. На першому поверсі була кухня, їдальня, вітальня, глибокі дивани перед каміном, а на полицях книжкової шафи — настільні ігри для дощових днів, «Монополія», шахи, шашки. На стінах — дитячі малюнки в рамках. Малювали трое дітей Лотти і Конрада. І п'ятеро їхніх онуків. Біля телефону книга відгуків. У великій комірчині за кухнею — холодильник, куди Конрад іще вчора поклав кавун. Аліса переходила з кімнати до кімнати й відчиняла віконниці, балконні двері, кільця на шторах тихо постукували одне об одне. У кімнаті Конрада світилася настільна лампа. У повітрі літав дрібний пил.

Анна розшнурувала свій наплечник і висипала з нього все на ліжко, білі спідниці, сукні і блузки з червоними трояндами. Крем від засмаги. Книги. Трое сонцезахисних окулярів.

— Кампарі, — крикнув їм ізнизу румун, і це роздратувало Алісу.

— Що ти думаєш про це? — спитала Аліса, спершись об одвірок Анниної кімнати, її босі ноги були схрещені, а руки складені на грудях. — Підемо сьогодні плавати?

— Натуральменте, — відповіла Анна. — а як же інакше.

З кухні одні двері вели на терасу перед будинком, а інші — до їдальні. Сімнадцять кроків із кухні

через їдальню, вітальню і широкі подвійні білі двері на терасу. Тераса слугувала сьомою кімнатою, кам'яний парапет, а на ньому — подушки. Аліса сиділа на лавці біля кухонних дверей перед входом до будинку. Вона чула потаємне шарудіння ящірок у зарослях плюща на мурі довкола дому. І більше нічого, жодного подуву вітру. Так минуло трохи часу. Потім вона підвелася і пішла на кухню, мовчки пройшла повз румуна і знову зробила сімнадцять кроків до тераси, де влаштувалася на кам'яному парапеті Анна, спершись на колону і підмостивши собі червону подушку, в лівій руці вона тримала склянку, коліна зігнула, голову схилила набік, її волосся, заплетене в дитячу косу, розкуйовдилось. Вона всміхнулася Алісі, демонструючи свій надщерблений лівий передній зуб. Це було велике полегшення — побачити її.

— Це таке полегшення — побачити тебе, — сказала Аліса. — Ти навіть не уявляєш. Ти просто не уявляєш.

— А якщо уявляю? — спитала Анна.

— Це нічого не міняє, — відповіла Аліса.

Коли сонце сховалося, вони спустилися піщаною стежкою, проминули стадо кіз, пройшли крізь широкі кути ворота до ресторану, що розмістився внизу, на березі. «Нуово Понте». Лотта казала, що вони повинні там повечеряти і випити келих вина, а вже аж завтра їхати по продукти. Вона мовчки вислухала, як Аліса представляє їй Анну і румуна, при цьому виглядала відстороненою і радше байдужою, а її досвідченому погляду достатньо було лише раз зиркнути на людину, щоб побачити найважливіше. Вона вибачилася за те, що Конрад прихворів, і перенесла на завтра спільну святкову вечерю на честь їхнього при-

буття. Румун був підкреслено ввічливим і милим, Анна також, вона просто в принципі не вміла приховувати своєї схильності до дезертирства, до автономії. Лотта зауважила це між іншим, але дуже влучно. Дитяча коса. Зуб. Виріз сукні Анни. І те, як саме це свідчило про Алісу, вона також зауважила. Всі троє показали себе.

Тепер вони йшли всі разом, посередині румун, Анна — ліворуч, Аліса — праворуч.

— Ти замовлятимеш за трьох, — сказала Аліса. — Це все доведеться робити тобі. Вино, оливки, сардини, хліб. А завтра ти підеш до перукаря і пострижешся. До перукарні, — в Алісі було таке відчуття, ніби її голова зараз розколеться, якщо вона цієї ж миті не ковтне вина.

І румун усе виконав. З легкістю. Мовби це була гра. З милою іронією. Вибрав стіл, круглий стіл із білою скатертиною під цитриновим деревом на пляжі з галькою у невеличкому саду перед рестораном і близько від вулиці, він вітався з кельнерами і відповідав на їхні жарти, *buongiorno, come va, bene, grazie, bene, grazie, bene, benissimo*, розгортав і знову закривав меню, жонглював назвами виноградників, роками, сортами. Аліса заплющила очі. Піла червоне вино. Вони їли сардини і паприку, вмочали крихітні шматочки білого хліба в оливкову олію. Румун розповідав про літні канікули свого дитинства. Тижні, проведені на східному морському узбережжі, на протилежному боці, в кемпінгу, в автомобільному причепі з наметом перед входом і пластиковими стільцями, щоранку треба було прокидатися, вставати, бігти до моря і далеко-далеко плисти. Негода, негода, яка приходить і відступає. Чорна пліснява на стінках автомобільного причепа, філігранні квіти плісняви. Гумові чоботи, дощовики.

Замість солодощів смоктали гранули розчинного чаю, аж поки не починав боліти набряклий язик. Соняшникова олія. Водорості на воді. Туман. Піднімалися на гору канатною дорогою, а в горах і справді був сніг і краєвид ніби на Місяці, сірі камені й неймовірно прозоре повітря; потім спускалися тою ж канатною дорогою у божевільну передбачуваність спеки. Увечері грали в канасту набряклими від вологи картами. Раммі. Бридж. Липкі спальники. Мухи довкола ліхтарів на кемпінгу і всюди запах гасу, обірваний гніт лампи.

— Я досі пам'ятаю, як це було, — сказав румун. — Це давно минуло, але я досі дуже добре це пригадую.

Аліса подумала, що румун повинен почуватися в Італії дуже щасливою людиною. Вона не розуміла, чому так виходить, але це було безумовно так. Він захоплювався всім. Його вуха сильно відстовбурчувалися. Обличчя світилося від радості.

— Це такий спосіб життя, — знизала плечима Анна, підняла свій келих із вином і сказала, — salute, дякує, он там Лотта, — і показала, як Лотта в помаранчевому світлі вуличного ліхтаря вийшла зі свого авто.

Аліса підвелася зі стільця і стояла біля столу, аж поки Лотта не підійшла до них. Вона ступала нечутно посеред гомону голосів гостей ресторану і шарудіння гальки під ногами. Лотта підійшла до їхнього столу і зробила жест рукою, щоб ніхто не вставав.

— Сидіть, сидіть. Нічого не сталося, — сказала вона. — Але Конрад відчувається гірше, і ми їдемо в лікарню, вони точно відправлять нас відразу ж назад, але мені так буде спокійніше. Температура дуже висока. А що ви замовили? А, сардини, сардини тут чудові, але наступного разу обов'язково скуштуйте кальмарів на грилі.

— Я можу на хвильку побачитися з Конрадом? — спитала Аліса.

— Звичайно, — відповіла Лотта.

Конрад сидів на передньому сидінні, спинка була відкинута назад, тож він майже лежав, на ньому була дорога і ретельно випрасувана світла сорочка, він іронічно посміхнувся, побачивши стурбоване обличчя Аліси. Вона відчинила дверцята машини, і вони привіталися за руку, він узяв її долоню в свої, сухі і гарячі.

— Алісонько, — сказав він. — Ми не так собі все це уявляли. Правда ж? Нашу зустріч. Але так уже трапилося, але завтра все буде краще, це лише кумедна випадковість. Можливо, я занадто перехвилювався, очікуючи вашого приїзду.

Аліса нічого не сказала. Вона не забирила долоню з його долонь. Він подивився на стіл, за яким сиділи Анна з румуном, і сказав:

— Он вони які, твої незнайомі мені друзі. — Він примружив очі. — Темноволоса Анна і румун. Ми познайомимося завтра. У вас усе гаразд?

— Так, — серйозно відповіла Аліса. Її сп'яніння, а також нервозність і роздратованість раптом кудись зникли. — У нас усе чудово, Конраде. Я хотіла би лише, щоб у тебе все було краще.

— Мені вже краще, — сказав Конрад. — Мене відправлять із лікарні додому відразу ж із приймального покою. Просто Лотта переживає, і нічого більше.

Лотта сіла до машини, зачинила двері, застібнула ремінь і вставила ключ. На ключі висів камінь, прозорий, ніби велика крапля води. Конрад відпустив Алісину руку.

— Побачимося незабаром.

— Так. Незабаром, — сказала Аліса.

Вона випросталася, зачинила двері машини з боку пасажира так нечутно, як тільки могла, і дивилася, як машина спускалася вздовж берега, а потім зникла за поворотом.

Лотта повернулася вночі. О пів на другу. Чи третю? Вони не знали точно. Вони сиділи в ресторані аж до закриття. Лотта не знала, що вони, всі троє, не вміють зупинятися на келиху вина. Це була тривала церемонія — граппа на прощання, потім ще одна, а потім ще остання. Взяли з собою ще дві пляшки вина, заплатили космічну суму рахунку. Пройшли піщаною доріжкою крізь куті ворота до жовтого будинку, в якому вони залишили двері відчиненими, а світло увімкненим. Будинок чекав на них, дезорієнтований і мовчазний. Де тут було найкраще місце? Лавка перед входом до кухні. Балкон із морським краєвидом, тремтливі непостійні вогники на протилежному березі, кемпінг, на якому колись відпочивав румун, газові лампи його дитинства. Або балкон кімнати Анни, компактна насиченість гір, чорний масив під нічним небом. Усі троє були зовсім п'яні. Сіли на терасі — тераса була найкращим місцем, сьома кімната під кам'яним небом із кам'яним парапетом, із трьома колонами і кипарисом, з гострими кутами, закрита, ніби пір'їна.

Вони відкоркували вино: це тривало досить довго. Румун ніяк не міг упоратися зі штопором, але нетерплячість Аліси вже вгамувалася і давала про себе знати лише якимось ледь чутним пульсуванням. Вони сіли трикутником одне біля одного, пляшку поставили посередині, склянки, карафка з водою, блюдце замість попільнички, полум'я свічки хиталося на вітрі, а внизу, на галявині, переповзали з місця на місце світляки. Вони говорили про різні дрібниці. Нічого суттєвого. Роз-

повідали якісь історії. Аліса зверталася до Анни, Анна відповідала їй, а румун слухав, вони були доброзичливими одне до одного, змученими, але доброзичливими. Можливо, Лотта вже стояла якийсь час на сходах, які вели з тераси у сад. А потім, якоїсь миті, вона озвалася. Сіла на парапет. Сказала, що Конрада залишили в лікарні, температура трималася занадто довго. Нічого серйозного, просто його обстежать, завтра вранці, під час першого обходу. Вона сказала, що хоче там бути, поговорити з лікарями, це буде біля сьомої, і чи міг би хтось із них підвезти її до лікарні, бо вона дуже втомлена і не зможе вести машину.

— Ясна річ, — викликався румун. — Ясна річ, я відвезу тебе до лікарні.

Він був такий п'яний, що в нього майже заплітався язик, він забув, що вони з Лоттою на «ви», але це було не страшно, попри все, він відреагував правильно, відповідно до ситуації, впевнено.

— Тоді добраніч, — сказала Лотта. — Мені прикро. До завтра. П'ятнадцять по шостій ми повинні виїхати.

Вона підвелася, і Аліса подумала, що у Лотти дуже висока, випростана, струнка постава. Лотта сувора, але поблажлива. Вірна.

— Гаразд, — відповів румун. Він також підвісся. — Тоді до завтра, п'ятнадцять по шостій.

Лотта пішла, вона зникла так само безшумно, як і з'явилася, відмовилася від пропозиції відпровадити її додому, пройти разом із нею сто кроків піщаною доріжкою, а потім оминати лавандові кущі. Сказала:

— Ні, дякую, я сама.

— Котра година? — запитала Аліса. — Котра раз година? Ти зовсім п'яний, як ти хочеш сідати за кермо завтра вранці, п'ятнадцять по шостій? Як таке можливо?

— А що ти пропонуєш? Не їхати? — холодно поцікавився румун.

— Ні, їхати треба, — погодилася Аліса, вона раптово протверезіла і була у паніці. — Як ви думаєте, Лотта помітила, що тут відбувається, які ми п'яні?

Румун захихотів.

— Звичайно, помітила, — сказала Анна. — Як вона могла не помітити, це ж неможливо приховати. Але що тут такого? Ми поїдемо всі троє, поставимо собі кожен по будильнику і поїдемо. Якось воно буде, не переймайся, Алісо.

— Ти — остання, хто прокинеться завтра від будильника, — сказала Аліса. — Добраніч. Я мушу негайно йти спати.

Аліса піднялася до себе. Вона намагалася бути максимально зосередженою і опанувати себе. Вона казала собі: «Зосередься». Думала: «Конрад». Піднімалася сходами, на другий поверх, на третій, вмилася в рукомийнику зліва, залишила увімкнене світло над дзеркалом для Анни, пройшла через її кімнату до себе, до колишньої кімнати Конрада, відчинила вікно, зачинила штори, стягнула сукню через голову, наставила будильник на пів на шосту і лягла рахувати години до ранку. Вона лягла в ліжку і заплющила очі. Знизу долинали голоси румуна і Анни, тихі й таємничі.

— Собачі дні, — сказав румун. — Дивися он туди, Пегас і Андромеда. Кассіопея і Цефей. І Великий Дракон бігає по небу і не спить. Якщо нам пощастить, ми побачимо Юпітер.

— Як там, скажи ще раз, те речення, — запитала Анна.

— Яке речення? — запитала.

— Ну, речення, за допомогою якого ми запам'ятовували в дитинстві планети. Ти що, його не знаєш? Мама Варить на Землі Морс — ну і так далі.

— Мама Варить на Землі Морс, а Юний Син Уже Не Плаче, — сказав румун.

Його голос звучав дуже спокійно, голос Анни — також, вони сказали це разом.

— Меркурій, Венера, Земля Марс, Юпітер, Сатурн, Уран, Нептун. Це всі? — запитала Анна, й Аліса точно знала, яке у неї тепер обличчя, який вираз задоволення і теплоти тепер на її круглому обличчі. Сатурн стоїть у моєму сьомому домі. У гороскопі, розумієш? Сьомий дім — це дім дверей, крізь які люди приходять до тебе, а потім ідуть геть. Планети рухаються повільно, але коли вони роблять проходження, то все твоє життя раптом міняється, міняється, незалежно від того, хочеш ти цього чи ні. І ось зараз надходить Сатурн. Він стає в опозицію до Урану. І все, усе міняється.

Вона засміялася, а румун не сміявся. Аліса повернулася на бік і більше не слухала. Ще мить вона була тут, а потім усе зникло.

О пів на шосту вранці було ще майже темно. Румун стояв на кухні й прикручував газ, коли кава з шипінням підіймалася у кавоварці еспресо. Він підігрів молоко у джезві з дерев'яним руків'ям. Розлив каву у два круглі білі горнятка, врахував, що Аліса п'є каву з молоком, але без цукру, долив молока до кави, а на кінець — пінку. Він узагалі лягав спати? Виглядав спокійним і виспаним. Подав Алісі одне з горняток і видав якийсь незрозумілий звук, схожий на нявчання кошеняти. Аліса не розуміла, що відбувається. Вони сіли поряд на лавці перед дверима кухні. Небо над горою стало синім. У домі Лотти світилося. Крижани

голоси птахів і запах лаванди. Румун прислухався, а потім запитав:

— Ти знаєш, що птахи, які мають більші очі, починають співати раніше?

— Ні, не знаю. Звучить смішно.

Румун кивнув.

— Звучить справді смішно, але це правда. Більше світла, більше співу.

Аліса дмухнула у своє горнятко. Потім відкашлялася і запитала, що робить Анна.

— Ще спить, — сказав румун. — Я думав, ти її розбудиш, найкраще мокрою ганчіркою.

— Я би так і зробила, якби знала, де вона, — роздратовано сказала Аліса.

— У моїй кімнаті, — сказав румун.

— І як це сталося? — спитала Аліса.

— Я б теж із задоволенням довідався, — засміявся румун, який здавався дуже веселим. — Пригадую, що вона вирішила, ніби разом ми швидше прокинемося від будильника.

— Сам її буди. Я не маю бажання, — сказала Аліса.

Румун нічого на це не відповів. Він пив каву дрібними повільними ковтками, дуже спокійно сидів на лавці, поклавши ногу на ногу. Потім він підвівся і при цьому легенько торкнувся Алісиної руки.

Вони поїхали до міста машиною Лотти. Біла БМВ з кондиціонером і затемненими шибамі. Румун був за кермом, Лотта сиділа біля нього, Анна й Аліса — на задньому сидінні, обидві одягнули сонячні окуляри. За вікном безшумно зникали краєвиди, морський берег, кам'яністі пляжі, класицистичні палаци, церкви, до яких сходилися паломники, теплиці на схилах. Лотта і румун розмовляли про вирощування цитринових дерев. Тринадцяте століття. Францисканські монахи.

— Zardi de limú, — сказав румун, радісний і ввічливий.

Йому відповів голос Лотти, дуже освічений, інтелегентний, вона показала рукою на схили за вікном.

— Limonaie.

— Чи Limonare?

Румун також не був певним, він розповів, що там, нагорі, понад мурами, взимку складали дерево й уламки скла, щоб захистити цитринові дерева від холоду, а зараз їх уже немає, він сказав це, звертаючись до Аліси й Анни, і при цьому подивився у дзеркало заднього огляду, Аліса відповіла на його погляд і знала, що це залишилося непоміченим завдяки сонцезахисним окулярам. Їй захотілося, щоб він іще раз подивився у дзеркало заднього огляду, трохи згодом, ще раз подивився, але при цьому не говорив про мури. Щоб це був мовчазний погляд. Але він такого не зробив.

На морі плавали човни, мабуть, червоні, а балкони будинків були обплетені бутенвілеями, імовірно, пурпуровими, затемнені шиби авта ковтали всі кольори. Ніхто не згадував про Конрада. Лотта не питала, як їм спалося, та Аліса і не знала би, як відповісти на таке запитання. Вона не спала. Вона просто зникла, а потім знову з'явилася, ніби їй дали по голові. Вона подивилася на Анну і зрозуміла, що та почувалася точнісінько так само, і їй стало смішно від цього, Анна відмахнулася від її сміху рукою і торкнулася свого чола, показуючи, що в неї неймовірно болить голова.

— Зараз вип'ємо кока-коли, — тихенько сказала Аліса. — Ще трохи.

Вони з'їхали з дороги, яка вела уздовж узбережжя, проминули перехрестя, де блимали більша світлофорів, і раптом усе довкола стало сірим. Лотта дуже діловито показувала дорогу. Перед лікарнею був великий

майданчик для паркування. Лотта відчинила дверцята машини, глянула на яскраве біле небо.

— Ідіть поплавайте, — сказала Лотта. — Повернетесь по мене ближче до обіду.

Вона перетнула майданчик із припаркованими автомобілями, пройшла повз будку охоронця, повз зачинений шлагбаум, спину тримала дуже прямо, а голову — гордо піднятою, на лівому плечі в неї була елегантна плетена сумка, здається, порожня, невагома. Вона була схожа на дівчинку. Не озиралася. Румун розвернув машину.

Крижане море. Кришталево чиста вода. Алісі перехопило подих, коли вона пірнула, це була неймовірна, чарівна бездиханність. Усе враз помінялося. Усе стало довершеним. Вона витягнулася на всю довжину під водою, це був довгий напружений рух від кінчиків пальців на руках до пальців ніг, а потім махнула руками і попливла. Довго пірнала, а коли врешті випливла над водою, то побачила, що опинилася далеко від берега, роззирнулася, подивилася на поверхню моря, на дерев'яний настил на березі, на мури з червоного каменю, на ворота у мурі, на кедр за ворітьми, а потім на гору. На дерев'яному настилі стояла дуже маленька Анна. У синьому бікіні. На рушнику. Поряд із нею — яскраво-жовта пляшка крему від сонця. Праворуч і ліворуч від неї — порожній кам'янистий пляж.

Ну і як їй розповісти, як це виглядає? — подумала Аліса. — Як показати їй, звідки вона дізнається, як усе це гарно?

Вона підняла руку і помахала, при цьому ковтнула води, виплюнула, збилася з ритму дихання, Анна помахала їй у відповідь, кричала щось незрозуміле. Румун заплив ще далі, ніж Аліса, його крихітну голову

вже майже неможливо було розгледіти з берега. На морі, такому ж глибокому, якими високими здавалися гори довкола, переливалися короткі поривчасті хвилі. Аліса повернулася і попливла назад.

— Яка різниця між цикадою і цвіркуном?

— Жартуєш?

— Ні, я серйозно. Я не знаю, в чому різниця. Але ж вона існує. Мені колись купили дерев'яну скриньку з цвіркуном усередині, металевим цвіркуном. Коли скриньку відчиняли, звідти долинав спів цвіркуна. І ще щось відбувалося зі світлом. Можливо, це світло змушувало метал замовкнути? Якесь в'єтнамська іграшка. З в'єтнамського базару.

— Так, — сказала Анна і перевернулася зі спини на живіт. Вона подивилася на воду, наставивши долоню дашком над очима. — Мені здається, що цикади більші за цвіркунів. Цикади — зелені, а цвіркуни які? Сірі? І співають лише самки? Як називається гора на протилежному березі? Здається, я мушу негайно йти купатися. Тут неможливо витримати. Усе гаряче. Каміння. Навіть крем гарячий. Не кури, Алісо, це нестерпно.

— Монте Бальдо, — сказав румун. — Гора називається Монте Бальдо. У нас цвіркунів називають «цвіркунами в голові», бо вони залазять людині в голову й приносять божевілля і смерть. Довкола нас їх безліч. Кедри і цвіркуни, куди не глянь. Якщо ти хочеш ще раз викупатися, то йди вже. Негайно. Бо нам час повертатися. Незабаром обід.

Анна повторила зневажливо: «Цвіркуни в голові». На її обличчі з'явився вираз огиди, вона скривила губи. Аліса підсунула до себе ногою сонцезахисні окуляри, надягнула їх і подивилася на румуна. На його вузькі плечі, сідниці, ноги, ступні. Усе. Він тримав крем

від сонця і переводив погляд із Анни на Алісу. Аліса відвернулася, Анна намазала йому худеньку спину. Румун ще не познайомився з Конрадом. Анна також ще не познайомилася з Конрадом. Вони ні про що не турбувалися. Але румун був дуже уважним, і Аліса вдячна йому за це. Вона підвелася, одягнула спідницю на купальник, зверху — блузку, взяла у ліву руку сандалі, зійшла з дерев'яного помосту і пішла через кам'янистий пляж назад, до дороги. Вона відчувала себе слабкою. Каміння пекло, і кожен крок був болючим.

У лікарні Лотта сиділа на довгій лавці перед ліфтом. Посередині лавки. На колінах тримала сумку. З великого вікна за її спиною можна було роздивитися паркувальний майданчик. Ліфт попрощався з Анною, Алісою і румуном коротким механічним звуком. Лотта всміхнулася, здавалося, вона спить, вона не підвелася, майже не рухалася. Аліса подивилася на годинник над ліфтом, він показував кілька хвилин по дванадцятій. Цікаво, чи Лотта мала на увазі саме цю годину, коли говорила їм повернутися по неї ближче до обіду? Найпростіші домовленості, висловлені побажання часто могли дезорієнтувати. Аліса відчувала, що Лотта звикла ухвалювати рішення і наполягати на їх виконанні. Домінантна натура. Вона виглядала спокійнішою, ніж уранці, лагіднішою. Нахилилася до Аліси, Анна і румун на крок відступили.

— Він почувається значно краще, — сказала Лотта. — Температура спала, він незабаром повернеться додому, вони лише хочуть затримати його ще на одну ніч у лікарні, просто для певності. Інфекція? — вона підняла брови і вслухалася у звучання слова, здається, це було правильне слово. — Так, вони думають, що це була інфекція. Тут таке буває, клімат майже тропіч-

ний, — вона стримано всміхнулася і підвелася. — Конрад хоче поговорити з тобою. Він лежить у палаті в кінці коридору, — вона показала напрямок углиб блискучого і світлого коридору, здавалося, стільки світла неможливо витримати.

— Ви купалися?

— Ти не підеш зі мною? — запитала Аліса, її серце шалено билосся.

— Ні, — відповіла Лотта. — Я була біля нього цілий ранок. Іди сама. Не барися.

Аліса пішла. Вона чула, як румун за її спиною продовжив розмову:

— Так, ми скупалися. Внизу, на цьому крихітному пляжі. Це приватний пляж? Як романтично. Там невеличкий дерев'яний настил на березі. А ще — червоний мур і ворота до покинутого саду.

Конрад лежав у ліжку. Ліжка стояло біля вікна, вікно прикривали жалюзі, зелені, напівопущені, палата заповнена лініями світла. Кондиціонера не було, лише вентилятор під стелею.

— Сядь біля мене, — сказав Конрад і легенько постукав долонею по ліжку, Аліса сіла на край.

Конрад був голий, накритий самим лише білим тоненьким простирадлом. Аліса вперше побачила його без одягу і була вражена тим, який він гарний — старий оголений чоловік із білим волоссям на грудях і засмаглою шкірою, трохи світлішою на згинах рук і на шиї, він здавався важким, у ньому не було нічого ламкого. Аліса подумала, що якби він не захворів, то вони пішли би разом купатися, і тоді вона вперше побачила б його таким на пляжі, а тепер вона не мала певності, котрий із варіантів подобався їй більше. Можливо, якраз ця його оголеність на лікарняному ліжку.

Конрад легко дихав, він подивився на Алісу пильно, спокійно, гордо.

— Це якась дурниця! Неймовірна дурниця, — сказав він. — Що ви приїхали, а я лежу тут, давно час припинити цей абсурд. Я завтра повернуся додому. Так не може довше тривати. Це просто нестерпно. Я хочу бачити тебе у воді. Ти повинна поплавати зі мною, ти вже купалася сьогодні?

— Так, — відповіла Аліса. Слухняно і чесно. — Ми купалися. У вас, унизу, на пляжі вілли.

— Вода холодна?

— Так, холодна.

Конрад кивнув, йому було дуже важливо переконатися, що вода і справді була холодна. Алісі теж було важливо це йому сказати.

— А яку кімнату ти собі вибрала?

— Твою, — відповіла Аліса. А потім додала:

— Анна спить у сусідній кімнаті. Румун — у маленькій кімнаті біля сходів.

Вона була певна, що Конрад буде у захваті від Анни. Від легкості, яка криється під темним боком її натури. Усі ці платонічні ніжності — як для персонажів із книг, вигадані відчуття.

— Так от, — сказав Конрад. — Сьогодні ви повинні поїхати ще до Сало. Там випити цю штуку на набережній, ну, цю червону штуку. Лотта скаже тобі, як це називається, вони всі тут п'ють це після обіду. З льодом і цитриною. Зробіть це обов'язково. А завтра я повернуся додому.

— Гарзд, — відповіла Аліса.

Вона не знала, що ще їй сказати, але йти геть їй також не хотілося. Вона не мала певності, чи Конрад справді більше не має гарячки, від його засмаглої шкіри підіймалося тепло, хоча, можливо, це була просто

спека в кімнаті, полуденна спека, тропічний клімат. Конрад підняв руку і торкнувся обличчя Аліси. Він ще ніколи такого не робив. Він поклав зворотній бік долоні на її щоку, лише на мить, і легенько притиснув, так, ніби вона була дитиною.

— Знаєш, — сказав він замислено. — Я був переконаний, що зі мною ніколи нічого не станеться. Так я собі думав.

Він похитав головою і подивився у вікно, на світло між зеленими смужками жалюзі, а потім знову перевів погляд на Алісу і попрощався.

— Ну, то до завтра. Їдьте обережно.

— До завтра, — відповіла Аліса.

Вона підвелася і стала над ліжком, знизала плечима. Вони обоє посміхнулися. Аліса вийшла з кімнати, пройшла крізь довгий світлий коридор назад, до ліфта. Тепер вони сиділи всі поряд — Лотта посередині, між Анною і румуном, Аліса стала перед ними. Румун дивився на припарковані машини. Анна — на Лотту. Всі троє мовчали.

— Йому вже краще, правда ж? — спитала Лотта.

— Мені теж так здалося, — відповіла Аліса. — Йому вже краще.

— Тоді їдьмо додому, — запропонувала Лотта і показала рукою на ліфт. — Я вже попрощалася з Конрадом, тож можемо їхати.

На півдорозі між лікарнею і домом вони зупинилися на заправці. Між колонками пробивалася з-під асфальту трава і кропива, вікна каси були заклеєні чорною плівкою. Біля дверей каси позіхав заправник.

— Залий повний бак, будь ласка, — сказала Лотта румунові; здається, за цей день між ними встановилося

якесь довірливе взаєморозуміння, симпатія, мовчазна довіра. Без слів.

Румун узяв банкноту, яку дала йому Лотта, вийшов із машини, він усе робив повільно, відповідно до довколишньої температури, його рухи були простими.

— Хочете морозива? — запитала Лотта Алісу і Анну.

Анна з Алісою теж вийшли з машини, Лотта залишилася сидіти. З морозильника біля каси підіймався холод, його можна було відчутися на дотик, ніби сітку.

— «Корнетто» чи заморожений сік? — запитала Анна, відчинивши морозильник. Заправник товстими пальцями барабанав по прилавку, витертому численними монетами. З радіо звучала арабська музика. Запах штучних ароматизаторів. Аліса подивилася на білий БМВ між заіржавілими колонками з бензином, непорушний профіль Лотти, розмитий за затемненими шибамі. Румун заправив бак. Тепер він дивився на гору, тримаючи долоню дашком над очима, мабуть, побачив якогось птаха — орла, сокола чи канюка; Аліса подумала, що за певних обставин можна приревнувати когось навіть за те, що він просто дивиться у небо. Вона вибрала заморожений сік і зачинила двері морозильника. Заправник постукав по клавішах касового апарату і запитав, чи бажають вони ще щось.

Зайшов румун, поклав на прилавок гроші, ще трохи погомонів із заправником: *parlando, come stai, molto bene, grazie, arrivederci*. Аліса, як завжди, не могла тримати морозиво за дерев'яну паличку, їй довелося обмотати паличку липким папером. Маренка за пашна, малина, цитрина.

— Що це за морозиво? — поцікавився румун.

— Доломіті, — чітко проартикулювала Аліса, як глухуватому.

Анна, у бойовому настрої, показала заправнику свій надламаний зуб. Заправник розвеселився, голосно гримнув накривкою касового апарату. Лотта у машині посміхнулася, коли вони сіли назад. Вона не виявляла жодних ознак нетерпіння. Була спокійна і зосереджена.

Останній шматок дороги був їм уже знайомий. Одне село, наступне, шпиль церкви, Віа дей Соллі, ресторанте «Нуово Понте», знайомі і водночас уже зужиті місця, вони вже сиділи тут, тож усе це було позаду, залагоджено, відрізано, все ще гарне, але вже більше не чуже. Лотта більше не давала їм жодних вказівок, як їхати, тепер вона очікувала, що румун уже орієнтується. Румун вправно повернув, почулося стукотіння поворотника, і вони проїхали повз ресторан «Нуово Понте», який був ще зачинений, стільці складені й акуратно поставлені під тент. Дорога підіймалася аж до перехрестя п'яти доріг, вела крізь ворота, повз стадо кіз, які взагалі не відреагували на появу білого БМВ, і аж до сходів, що вели до будинку Лотти і Конрада, поряд зі сходами, під густою кроною олеандра, було місце для автомобіля. Румун заїхав куди слід, дуже точно, зупинив мотор, і відразу ж затихло шурхотіння кондиціонера. Знадвору повільно, один за одним, проникали в салон звуки. Мекання кози. Високий спів птаха. Нагорі, у будинку, дзвонив телефон.

— Дякую за супровід. Наразі па, — сказала Лотта.

Вона піднялася сходами без надмірного поспіху, а нагорі продовжував дзвонити телефон, і його було чути крізь зачинені віконниці. Цей звук переслідував їх усю дорогу до жовтого будинку і обірвався лише в момент, коли Аліса витягла ключ із вазонка біля кухонного вікна. Анна сіла на лавку, витягла ноги і заплющила очі. Аліса пройшла крізь кухню, їдальню,

вітальню, аж до подвійних дверей, відсунула засув, широко відчинила двері і вийшла на терасу. По кахлях розбігалися ящірки. Зіткнулися між собою дві моли. Румун ішов слідом за нею, крок у крок, і враз поклав руку Алісі між лопатками. Вони постояли так мить, нерішучі. Прислухалися. Почули, як знову завівся мотор, побачили, як Лотта виїхала на піщану дорогу, проминула кіз, проїхала крізь ворота. І зникла. З саду прийшла Анна, піднявшись сходами з тераси, і Аліса відступила на крок.

— Що все це означає? — спитала Анна. — Що це може означати?

Після обіду Аліса закрилася в кімнаті Конрада. Вона зачинила віконниці й лягла на вузьке ліжко, не накриваючись ковдрою. У кімнаті було темно, залишилася лише одна невеличка пляма світла завбільшки з монету, це світло проникало у дірку на місці випалої галузки в дереві. Золотава пляма світла повільно мандрувала під столом і по червоному килиму з чорним павутинням візерунка. Сонячний годинник. Аліса лежала з розплющеними очима. Вона думала про те, що коли в цій кімнаті, зачинивши вдень віконниці, лежав Конрад — давно, понад тридцять років тому, коли він був ще молодим, його діти — малими, а будинок на схилі ще був стайнею з баранами і козами, Конрадові тоді було стільки років, скільки зараз Алісі, — він так само спостерігав за переміщеннями цієї плями світла, як тепер вона. Він бачив точно те саме, що бачить зараз вона: за цим простим усвідомленням, здається, ховалося щось страшніше, і вона не відразу збагнула, що саме, що б це могло бути. Надворі щось відбувалося, одна машина приїхала, інша — від'їхала, кози роздратовано мекали і знову замовкали, на тера-

сі було чути голос Анни, голос румуна. У листі плюща під вікном шелестів вітер. Десь далеко, на морі, гуркотів мотор спортивного човна. Румун і Анна збиралися до магазину. Лотта рано чи пізно повернеться. Як щось станеться, Аліса довідається про це, що б це не було, хоче вона того чи не хоче.

Аліса заснула. Коли вона знову прокинулася, пляма світла зникла. Вона навпомацки пройшла до вікна, відчинила віконниці, гори на протилежному березі моря світилися світло-рожевим, сонце зникло, але надворі все ще було видно. Анна лежала на ліжку під ковдрою з візерунком із фігових листків. Лежала на боці й міцно спала. Аліса пройшла навшпиньках сходами донизу і побачила на кухні румуна. Вони, мабуть, таки їздили до магазину, холодильник був повний, на полицях шафи стояла ціла батарея крихітних пляшечок із червоною рідиною, сітки з цитриною.

— Що це таке?

— Апероль.

Напій, який вони мали скуштувати у Сало.

У морозильнику застигала вода у рожевих і голу-бих формах у вигляді сердець і мушель. Уся кухня пахла базиліком, оливками, шавлією.

— На цій кухні є все необхідне, — сказав румун, — усе, що тільки можна собі уявити. Ця сім'я подумала про все. Лотта подбала про все. Хочеш кави?

— Так, із задоволенням, — відповіла Аліса.

Її повіки набрякли, вона почувалася змученою і сонною, не відчувала в собі достатньо сили, щоб відійти від румуна. Їй хотілося вхопитися за нього і не відпускати, вона відчувала потребу бути біля нього, на кухні, поряд із ним. Вона підсунула табуретку до кухонних дверей і сіла на неї, тепер вона опинилася наполовину назовні, а наполовину — всередині кухні,

спиною притулилася до стіни. Біля порогу метушилися численні мурахи. Румун подав горнятко з кавою їй у руки. Вона подивилася в сад, на вечірні гори, потім оглянула кухню, румуна, який стояв босий на біло-червоних кахлях підлоги і різав кавун, що його Конрад поклав був у холодильник, розділив навпіл, потім на четвертинки, а тоді вже на скибки. Сік із кавуна стікав йому по долонях. Він наспівував.

— Io serco la Tititna, Tititna, Tititna.

Піщаною доріжкою ішов невисокий старший чоловік. Лець пересував ноги. Проминув будинок Лотти і Конрада і прямував до жовтого, просто на них.

— Там хтось іде, — сказала Аліса.

Румун кивнув.

— Я думаю, це садівник, він працював біля кіз, підстригав траву на газоні, а потім заносив щось до Лотти.

Аліса підвелася. Старий ішов поволі і спокійно, опустивши очі додолу, тримаючи руки в кишенях чорних штанів, він був убраний у білу майку без рукавів і мав на голові солом'яний капелюх. Аліса заплющила очі, можливо, він зникне, коли вона знову їх розплющить, можливо, це лише фата моргана, і він не несе їм жодної новини, вона розплющила очі, коли він уже майже стояв у дверях.

Румун беззвучно відклав назад на стільницю ножа, яким різав кавун. Він витер руки, долоні рук, об свої джинси. Аліса подивилася на нього. Потім повернула голову до старого. Той витягнув руки з кишень, зняв лівою солом'яного капелюха з голови. Біле волосся. Він сказав:

— Lui è morto. Signor Conrad è morto.

— Що він сказав? — перепитала Аліса, хоча насправді зрозуміла, що він сказав, а навіть якби вона

не збагнула змісту його слів, то жестів було би цілком достатньо, старий тримав капелюха під пахвою, а долоні підняв догори, і вони бачили мозолясті, тверді внутрішні поверхні його рук. Порожні і білі.

Аліса ступила крок у сад. Румун також, старий відступив на крок і звільнив їм місце. Вони стояли поряд, усі троє. Старий говорив, румун кивав, *si si*, так, так, *carito*, він зрозумів. Старий подав йому руку, потім подав руку Алісі. Показав кивком голови на все довкола себе, на оливкові дерева, мур, будинок, олеандр і помаранчеві дерева, на мовчазний невисокий кипарис.

— *Vita brutta*, — сказав він.

Аліса ще раз запитала румуна, що говорив йому старий, і румун відповів, він повторив фразу старого про те, що життя жорстоке.

Наступного ранку Аліса пішла до будинку Лотти.

Усі троє дверей вели до однієї кімнати. Кімната була великою і темною; за іспанськими стінами, мабуть, стояло ліжко, можливо, навіть те саме ліжко, у якому Конрад лежав із гарячкою, з тропічною інфекцією. Його серце задовго билось надто швидко. Він лежав у цьому ліжку, коли почув, як вони приїхали, Аліса і її друзі, яких він не знав. Румун і чорнява Анна, він із ними так і не познайомився, шкода, але водночас цілком байдуже. Гарячка. Голос Аліси, який долинав крізь прочинені двері. Ми приїхали, Лотто, і я дуже рада, усі ми страшенно тішимося. Голос Лотти.

Лотта була нагорі. Аліса піднялася гвинтовими сходами на горішній поверх. Широко відчинені віконниці, скляні двері відсунуті вбік, усе наповнене світлом, погляд сягає далеко понад поверхнею моря. Лотта сиділа за столом біля вікна. На столі лежала німецька газета. Срібний ніж для розрізання конвертів. Миска з яйцями, миска з квітами цукіні. Лотта

показала на яйця і на квіти, сказала, що їх приніс Фувльвіо, садівник.

— Подивися, правда ж, вони гарні? — вона була бліда, висока і втомлена.

Сиділа випростана, як свічка, і якусь мить уважно вдивлялася в Алісу, так, ніби чекала, що от-от щось збагне, відчує. І враз вона збагнула і вигукнула:

— Алісонько!

Потім відсунула стілець поряд із тим, на якому сиділа, від столу, і Аліса сіла на стілець. Так вони посиділи якийсь час мовчки поряд. А тоді Аліса сказала:

— Лотто, скажи, що нам робити. Їхати назад? Чи залишитися? Я не знаю, що нам робити.

— Ні, залиштеся ще трохи, — сказала Лотта. — Залишайтеся. Мені буде краще, якщо ви будете тут, навіщо вам їхати зараз? Твій друг дуже милий. Він може возити мене до лікарні і назад. Залиштеся, Конрад теж хотів би цього.

Вона не дивилася на Алісу, а потім запитала:

— Ти знаєш, що ти говорила з ним останньою?

— Так, я знаю, — відповіла Аліса.

— І як це було? — спитала Лотта.

— Він сказав, що був переконаний, ніби з ним ніколи нічого не станеться.

Аліса відчувала вдячність, що може сказати це, і вдячність за те, що Лотта засміялася після її слів, тихо, але засміялася.

— Он, значить, що він сказав, — вона похитала головою.

— Так і сказав, — підтвердила Аліса.

— Вони тримають його там, — сказала Лотта, — у лікарні, це дуже правильна італійська традиція. Я їжджу туди і можу посидіти біля нього. Інші мертві лежать поряд із ним, у тій же капличці, туди приходять

інші родичі також. Це чудово. Там він може бути два або три дні. Хочеш поїхати зі мною?

— Ні, — сказала Аліса. — Я не можу.

— Гаразд, — відповіла Лотта. — Не страшно. Ти не мусиш.

— Ходімо, — сказала Лотта. — Я тобі дещо покажу.

Вони стояли одна біля одної на великій терасі біля стільця і кам'яної кулі. Лотта взяла у руки зелений водяний шланг із барабана й увімкнула воду. Вона спрямувала галасливе віяло водного потоку на кущі лаванди.

— Зачекай хвильку, — сказала Лотта і продовжувала лити воду. І раптом із кущів кинулися сотні чорно-червоних жуків-пожежників, ціла повінь із жуків, вони ніяк не хотіли закінчуватися, заповнили терасу, проникли у кожен куток.

— Ти подивися на це, — сказала Лотта. — Ти тільки подивися на це.

Посеред ночі, глибоко за північ, можливо, вже навіть під ранок, у жовтому будинку румун піднімався з тераси сходами на другий поверх, а потім на третій, пройшов повз свою кімнату, потім через кімнату Анни до кімнати Аліси. Колишньої кімнати Конрада. Кімнати Аліси. Він тихенько зачинив за собою двері. Всередині було темно, бо Аліса зачинила віконниці. Румун навпомацки підібрався до ліжка Аліси. Вузенького ліжка з металевою рамою. Аліса простягнула йому назустріч руку, це був найніжніший жест. А оскільки вона знала, що це буде найніжніший жест, то провела рукою якомога чіткіше, так чітко, як тільки могла, чітко для себе і чітко для румуна, чия долоня була вузькою і добре їй знайомою. Вона не бачила його

обличчя. Він не бачив її обличчя. Вона взяла його за руку з усією виразністю, на яку лише була здатна. Притягнула його до себе. Все інше було гнівним і спустошливим, приземленим.

Наступного полудня вони винайняли човен. Анна, Аліса і румун. Їм залишилося провести тут лічені дні, але це нікого не хвилювало, море й далі було темно-синім, крижаним, іноді каламутним, а потім знову прозорим, агресивні лебеді, качки з чотирма, п'ятьма, шістьма, сімома каченятами, завжди м'яка вода, пром щогодини їздив із заходу на схід і назад, а камені на пляжі ставали ще гарячішими. Наступного полудня Анна вбрала сіру сукню з зеленими квітами, сандалі на корковій підшві, заплела свою дитячу косу. Аліса вбрала білу блузку і бузкового кольору спідницю. Румун був убраний у світлу сорочку і подерті джинси, на яких ще залишилися сліди від соку кавуна. Хлопець на прокаті поряд із віллою Муссоліні, з якої відкривався снобський краєвид на Монте Бальдо, не поспішав видавати їм весла до човна і спершу ретельно доїв яблуко, качан від якого викинув лебедям. У тіні будиночка прокату шматкою висів прапор, а гуркіт ланцюга, що ним були причіплені один до одного човни, налякав лебедів. Румун веслував упевнено та майже елегантно і з легкістю вивів човен із крихітного причалу, Аліса побачила, як хлопець із прокату здивовано звів брову перш ніж усістися назад, на своє пластмасове крісло. Румун веслував, і вони впливли небезпечно далеко в море, мабуть, занадто далеко, бо поряд із ними не було нікого, хто міг би їм про це сказати, але течія давалася взнаки, віяв сильний вітер, вода хлюпала об човен, а вони були й так дуже втомлені. Румун не звертав уваги на прозорі натяки Анни, яка показувала

Йому відстань до берега, він виявляв недбалу байдужість, яка йому не надто личила.

— Хто хоче плавати?

— Я не хочу, — відповіла Аліса.

Румун повернувся спиною до Анни й Аліси, зняв сорочку, потім джинси. Він стояв голий на носі човна, і на якусь мить стало помітно, що коліна його тремтять. Аліса подивилася на нього, на його спину, на руки. Вузкі плечі, вузька потилиця. Сліди від укусів і подряпин. Всюди синці. Потім він стрибнув у воду, пірнув.

— Боже мій, — сказала Анна і прикрила рот рукою, вона справді злякалася. — Боже мій. Це була я?

На терасі кав'ярні у Сало в збитій молочній піні на каві втопилася комаха. Аліса відчула її на язичі, легенький дотик комахи з численними ніжками, захованою у білу піну. Вона виплюнула, висунула язик із рота, мало не захлинулася, виплюнула назад у ложку.

— Що ти там робиш? — запитала Анна, водночас співчутливо і з відразою, зацікавлено нахилившись до Аліси.

Аліса сказала, що закричить, якщо це був павук. Але це не був павук. Це було щось інше, можливо, цвіркун, або цикада. Крихітна, чорна, зворушлива, з поламаними ніжками і блискучим животом.

— Il caldo, il tempo, — сказав кельнер, показав на небо, низав плечима і забрав зі столу тарілку, ложку, піну і комаху.

Іншої кави він не приніс. Аліса подумала, що, можливо, проковтнула майже цілого цвіркуна, цикаду, цвіркуна в голові, яка б різниця між ними не була, Конрад це точно знав. Але Конрад був *è morto*. Lui è morto. Його відтранспортували до Німеччини через Альпи, у липні.

— Дивно, — сказала Анна. — Ми так і не познайомилися з Конрадом, ми з румуном навіть жодного разу його не бачили. Яким він був? Яким?

У той час, як. Думати, що в той час, як вони зупинялися на заправці, румун дивився у небо, на орла чи на сокола, чи на канюка. В той час, як Аліса зачиняла дверцяття морозильника, Анна вимовляла назву морозива, заправник тарабанив пальцями по прилавку, Лотта сиділа в машині, її голова виділялася на тлі гір, сама вона була непорушна за затемненим склом, а рука Аліси повільно порпалася в картонній коробці, розірваній, повній замороженого льоду, малинового, цитринового і з маренкою запашною, в той час, як румун питав назву морозива, а Аліса відповідала «доломіті», Конрад покинув їх. У спекотній палаті, в кінці коридору, з миготливим світлом, що пробивалося крізь жалюзі, його серце спершу затнулося кілька разів, а потім зупинилося, просто так, без жодного прощання, раз і все. В той час, як вони платили, ішли, виходили на запилений майданчик перед бензиновими колонками, майданчик із кропивою і травою, що пробивалася крізь асфальт. Думати про це все. Знову і знову.

— Я не можу тобі сказати, яким був Конрад. Я більше не можу цього сказати.

Одного пополудня Аліса спакувала валізу, потім сіла на стілець біля столу Конрада, де лежала книга відгуків, взяла у руки ручку і написала щось на папері, але навіть це було їй соромно. Випила останній апероль на терасі з червоними подушками, земноводними ящірками, нестерпно гарним краєвидом. Румун зі своєю незмінною байдужою ввічливістю. Що ж те-

пер – одружуватися з тобою чи як, але для одруження ми вже занадто старі, — Аліса питала себе про це і не могла зробити жодного висновку. Ще раз поплавати. Останній раз. Із сандалями у руках піти на настил перед муром, там, де ворота до запущеного саду. Коли Аліса роздягнулася, вона була сама на пляжі й роздягнулася зовсім, пішла у воду, обережно, спотикаючись на слизьких каменях, їй пригадалося, що Конрад казав про море, тоді, коли запросив її приїхати. Він сказав, що море завжди крижане, і їй доведеться змушувати себе заходити у воду.

— Але ти будеш плавати попри все, — сказав він. — І не пошкодуєш. Ти ніколи не пошкодуєш.

Як вона мала це розуміти? І що це означало з огляду на все інше? Аліса відірвалася від дна, пірнула і попливла.

III

Ріхард

Маргарет подзвонила і сказала, що їй потрібні цигарки і вода. Більше нічого, але цигарки і вода потрібні дуже, і то терміново.

— Які саме цигарки?

— Тонкі довгі цигарки, дамські, сліми. І газова вода.

— Більше точно нічого?

— Ні, справді, нічого не треба, дякую.

— Я прийду десь через годину, — сказала Аліса. — Намагатимуся чимшвидше.

Це було раннього пообіддя на початку літа. У суботу. В Аліси взагалі-то були інші плани, нічого конкретного, просто інші, у Раймонда у той день був вихідний.

— Але я мушу піти, — сказала вона Раймондові, і він, лежачи на ліжку з книгою, неуважно кивнув і нічого не сказав.

Вона вбрала туфлі без каблука і світлу куртку. Загалом куртка була непотрібна, але Аліса не знала, коли повернеться, можливо, пізно, а тоді вже буває холодно.

Вона стояла біля ліжка і дивилася на оголену спину Раймонда, на стрічку татуювань на його лівій руці, орнаменти і слова кольору індиго, на його вічно бліду шкіру.

— Раймонде, — сказала вона, і він озирнувся. — Я пішла.

— Спробуй повернутися не надто пізно, — кивнув він. — Щасливо.

Аліса надягнула окуляри від сонця ще до того, як вийшла з дому. Вона цілий день не виходила надвір, на вулиці було повно людей, їй перехопило подих. Під важкими зеленими кронами дерев довгими рядами стояли столи під парасольками, а за ними сиділи люди, повно людей. Вони безперестанку розмовляли між собою. Кивали, говорили, жестикулювали. Голосно сміялися. Дерев'яний кораблик посеред парку обліпили діти. Вони були розпашілі, галасливі, час від часу вибухали плачем. Матері розмістилися на лавках довкола кораблика. Аліса йшла і тримала руки в кишенях за надто теплої куртки, на дні кишені були дрібняки, ключ, телефон, старий квиток у кіно, папірець від цукерки. Від баскетбольного майданчика долинали удари м'яча об загорожу, цей звук тепер, улітку, іноді було чути вже з самого ранку, десь біля шостої, о шостій ранку вже хтось виходив на майданчик і кидав м'ячем у баскетбольну сітку, м'яч ударявся об паркан, знову і знову. Аліса часом від цього прокидалася. Вона була ще втомлена, невиспана, але щоразу дивувалася інтенсивності ранкового світла на білих стінах кімнати.

Дорога до Маргарет, до Маргарет і Ріхарда, вела повз квітковий кіоск на станції метро Пренцлауер Аллеє. У просторій будівлі станції метро, під арковими склепіннями велетенських вікон у пластмасових вазах стояли квіти, ціла аудиторія квітів, посеред яких

в'єтнамка-продавчиня сиділа на розкладному стільчику. День за днем. У приміщенні було прохолодно, квіти здебільшого темних кольорів, темно-білі лілії, темно-рожеві гербери, темні іриси. Ромашки. Гладіолуси. Соняшники. В'єтнамка-продавчиня дрімала. Це був сон подорожніх, голова падала набік, а потім вона здригалася і будилася, не розплющуючи очей; Аліса подумала, що у її снах їздять туди-сюди поїзди, така собі постійна, але невизначена перешкода. Вона завагалася і зупинилася, їй не хотілося будити продавчиню, та вона і не збиралася сьогодні приносити квіти, тільки воду і цигарки, більше нічого. Більше не було що приносити.

Коли вона відвідувала Ріхарда і Маргарет попереднього разу, то після довгих вагань біля цього кіоску купила півонії.

— Будь ласка, сім півоній і нічого більше.

Вона пам'ятала забобон про непарну кількість квітів, п'ять було би замало, а на дев'ять не вистачало грошей. У Ріхарда не було вази. Маргарет, яка тепер не виходила з помешкання Ріхарда і постійно була біля нього, поставила півонії у пляшку з-під молока і звернула увагу Ріхарда на те, які вони гарні. Ріхард сказав, що півонії — його улюблені квіти, Аліса повірила йому, він не сказав би такого, якби вона принесла нарциси або тюльпани. Випадковість. Вони тоді дуже втішилися усі утрюх. Коли це було? Два тижні. Це було два тижні тому. Ріхард піднявся з ліжка, і вони змогли цілу годину просидіти всі разом за столом у вітальні. За овальним столом біля полиць із книгами. Ріхард сидів спиною до книг, він був убраний у піжаму і пив воду зі склянки щоразу, коли Маргарет просила його про це. Він повільно і обережно курих, було вже занадто пізно і безглуздо кидати курити. Аліса сиділа навпроти нього, Маргарет — посередині, Мар-

гарет постійно говорила, сміялася і плакала, Ріхард не зводив із неї очей. Ніби все, що йому залишалося робити, — це не зводити очей із Маргарет.

Після цих відвідин Аліса запитала Раймонда:

— Ти хотів би померти раніше за мене чи пізніше?

— Мабуть, пізніше, — відповів Раймонд.

Він довго шукав правильну відповідь, здається, саме запитання теж здалося йому безглуздим.

— Чому?

Він не знав точно.

— А ти?

Вона похитала головою і закрила йому долонею рота. Не хотіла відповідати на це запитання.

Аліса перейшла дорогу на перехресті, не порушуючи правил дорожнього руху, бували дні, коли вона вважала, що повинна поводитися обережніше, ніж зазвичай, бути уважнішою, більш пильною, вона не знала, звідки бралось це переконання. Такі дні траплялися і з Раймондом. З ними обома.

— Будь обережний.

— І ти.

Вона зачекала, поки на світлофорі загориться зелене світло, і пішла. Ліворуч залишилася трамвайна лінія. Над нею — міст, по якому їздить потяг, спускається з мосту під землю. Мащини, хореографічно впорядковані у ряди, зупинялися, створювалася ілюзія, що їхня послідовність не випадкова, а допасована до чітко визначених правил. Ліхтарі світилися. Над усім зависло бліде небо. Аліса зняла сонцезахисні окуляри і ліктем відчинила двері до газетного кіоску. Барикади пластмасових коробок із солодощами, щелепи вампірів, білі миші, лакричні слимаки і за цим усім — товстий власник кіоску, ледь чутний рух, дихання, шурхотіння, він був схожий на

важкого звіра в норі. Барабани з лотерейними квитками. Картонні коробки з шоколадними батончиками, цукерками, шоколадними яйцями з іграшками всередині. Інформаційні брошури, оголошення, блимання лампочок, повідомлення про знижки.

— Це можна просто на виставку, — завжди казав Раймонд, коли опинявся у таких кіосках. — Просто так, як воно все є, відразу до музею.

Аліса поклала гроші на тацю посеред усіх цих речей і попросила дві пачки слімзів, вона вже багато років не купувала цигарок, і її руки тремтіли.

— Дві пляшки води? — і продавець мовчки показав пальцем на полицю біля каси, де Аліса вибрала з семи сортів дві пляшки газованої води.

Цікаво, Маргарет збиралася пити воду сама, чи це було для Ріхарда? І чи це мало якесь значення. Аліса заплуталася, що могло би мати значення, а що — ні.

Пляшки були пластмасовими. З синюватим відтінком. Джерельна вода.

— Торбинку?

— Так, будь ласка.

Він поклав на прилавок помаранчеву торбинку, решту і знову заховався за пластмасовими коробками. Аліса ще стояла перед ним, а вже забула, як він виглядав. У нього були пошкоджені нігті. Повилазили нитки на светрі. А в кіоску пахло землею з вазона і мокрим папером.

— Бажаю вам гарного дня, — сказала вона на прощання, просто щоб почути, як він їй відповість.

Він відповів зовсім без інтонації:

— І вам.

Аліса відчинила двері, притулила до грудей торбинку з цигарками та водою і пішла униз вздовж вулиці, повернула ліворуч.

Проминула Райнсбергерштрассе, тут, на відміну від вулиці, де жила Аліса, було тихо. Проста, спокійна, гарна вулиця, не більше і не менше, обабіч дороги акації, бруківка, клаптикова ковдра асфальту, темний асфальт, світлий асфальт. Смоляні шви. На Райнсбергерштрассе можна було йти просто посеред вулиці. Аліса так і йшла, з мінеральною джерельною водою і цигарками в оранжевій торбинці. Легенький вітер шарудів листям акацій, на асфальті мерехтіло сонячне світло, а з відчинених вікон долинав шурхіт телевізорів, телефонні дзвінки, запахи їжі, мелодії популярних шлягерів із радіо. Звичайні звуки літньої вулиці суботнього пообіддя. Алісі настрої на вулиці здався радше недільним, вона пригадала собі неділі свого дитинства, довгі пульсаційні недільні дні літа, у які вона почувала себе так, ніби незабаром почнеться гроза. Чекання. Чекання на грозу.

Будинок, у якому жив Ріхард, стояв на правому боці вулиці. Правий бік був у тіні. Аліса подивилася на гору, на зачинені вікна Ріхарда, і подумала, що у цьому будинку, на цій вулиці, у цьому помешканні лежить і помирає людина, яку вона знає. Інші люди роблять щось інше. Так думати було схоже на відчуття, коли декламуєш вірш, повторюєш чужі слова, не розуміючи їхнього змісту. Вона зупинилася біля входу у під'їзд і прислухалася до звуків дитячої блок-флейти, які долинали здалеку, ку-ку, ку-ку, півгами, дві трелі й кінець. Аліса натиснула долонею на клямку. Потім пальцем — на мідну кнопку дзвінка і сперлася на двері. Дзвінок продзеленчав, і двері відчинилися.

Півонії вже зів'яли, але й далі стояли на підвіконні у пляшці з-під молока. Стіл застелений синьою скатертиною з білим краєм, на ньому пляшка води, попільничка, відкритий блокнот із адресами, а на ньому — телефон, нотатник, олівці, сірники, окуляри для читання.

Маргарет принесла з кухні дві склянки, спорожнила попільничку. Вона сіла на місце, де два тижні тому сидів Ріхард, на місце біля книг, під захистом книг, їхніх корінців, їхніх знайомих заголовків. Хто читатиме ці тисячі книг після того, як вони вже не будуть потрібні Ріхардові? Це були саме ті запитання, яких так соромилася Аліса, але які попри це ставила собі подумки. Маргарет налила Алісі склянку води, потім і собі, відкрила пачку цигарок, Аліса пам'ятала всі деталі й могла дуже точно відтворити все подумки — Маргарет легенько смикнула за целофанову смужку, потім зашурхотіла сріблястим папером, висмикнула першу цигарку. «Virginia» і «Orient». Окремий світ. Маргарет закурила цигарку, загасила сірник і відігнала запах сірки помахом долоні. Її обличчя було засмаглим на червневому сонці, у ній було щось сильне, живе, вона випромінювала енергію. Весело курила. Сказала:

— Добре, що ти прийшла, Алісо.

Алісі це раптом теж здалося чудовим, те, що так несподівано вона могла знову сидіти тут, у цій кімнаті, незмінності якої настане кінець у той самий момент, коли Ріхард припинить дихати, а коли саме це трапиться, ніхто не знає, а поки він ще дихає, все залишатиметься на своїх місцях: стіл, книги, квіти, окуляри, склянки з водою, його прізвисьце на дверях і його темно-брунатна малярка на бильці стільця біля письмового столу.

— Маргарет, — сказала Аліса.

Маргарет кивнула.

— Ну, наразі ми про все домовилися. — сказала вона. — Музика, цвинтарний оркестр, місце поховання. Ми призначили день. Через три тижні.

— А якщо до того моменту Ріхард не помре? — спитала Аліса.

— О, до того часу він упорається, — відповіла Маргарет.

Два тижні тому вони говорили про це між собою, Маргарет із Ріхардом говорили про це у присутності Аліси. Аліса слухала. Спершу вона думала, що це нечувано, говорити з Ріхардом про його власний похорон, але замість цього все вийшло дуже природно. Нічого нечуваного. Ріхард сказав, що йому би хотілося, аби труну несли друзі, а не гробарі. Щоб не було священика, цитат, а якби надворі була хороша погода, то це було би чудово. Маргарет записувала все у записник. Кому слід подзвонити, хто має прийти і щоб ні про кого не забути. Їжа на поминках, канапки зі сливовим варенням, котлети і пиво.

— Так ми і зробимо, — пообіцяла Маргарет. — Так ми і зробимо, Ріхарде, це буде дуже гарний похорон.

— Так, буде, — сказав Ріхард і подивився на неї поглядом, який Аліса потім намагалася описати Раймондові, але змушена була визнати свою поразку: описати це їй так і не вдалося.

— Ну ось, — сказала Маргарет. — Уже тиждень, як я взагалі не сплю. Я вже піднялася вище таких потреб. Я вже вище за все. Після того, як усе закінчиться, я звалюся з ніг. Точно знаю. Після твого візиту два тижні тому майже ніхто нас не відвідував. І Ріхардові різко ставало гірше. Ти не уявляєш, як раптово настане погіршення. Можеш переконатися. Ти справді можеш переконатися на власні очі.

Вона затримала подих і прислухалася.

— Він зараз спить, — сказала вона. — У нього нічого не болить. Котра година, чекай-но. За кілька хвилин п'ята. Незабаром, через півгодини, прийде лікар. У нього повна валізка морфію, він її носить із собою по місту. Ти ще залишишся на кілька хвилин?

— Так, — відповіла Аліса. — Я ще залишуся. Вона зазирнула через коридор до сусідньої кімнати, вікна якої виходили у двір. Ліжко Ріхарда стояло біля стіни з правого боку. Вікно відчинене, штори закриті. Ріхард лежав головою до дверей, очі його були заплющені, але коли він розплющить їх, то побачить вікно. Алісі було видно його голову, його сиве волосся.

— Штори ще з часів мого дівочтва, — сказала Маргарет.

— Муслінові, — сказала Аліса.

— Так, муслінові, — кивнула Маргарет. — Якби я знала дівчинкою, п'ятдесят років тому, що колись повішу їх у кімнаті, де помиратиме Ріхард.

Легенький протяг примушував білі штори помалу коливатися. Лець помітно: туди-сюди. Від цього трохи змінювалося освітлення. Натяки на вишивку і кант. Крихітні квіточки і коси довкола, різні відтінки білого.

Лікар прийшов о шостій. Він приніс із собою папайю, манго й ананаси, все вже порізане на дрібні шматочки у пластмасовій коробці. Приніс іще води. Кімната була теплою і літньою. Вони посиділи трохи всі разом. Їли папайю, манго й ананаси.

— Ти повинна щось їсти, Маргарет, — сказав лікар, готуючи морфій, узяв шприц і пішов до спальні.

Аліса взяла шматочок папайї, гладенький і помаранчевий. Вона чула, як лікар розмовляє з Ріхардом, спокійно і діловито, не так, як із малою дитиною. Вона зазирнула до них на мить, лікар нахилився над ліжком, поклав руки на голову Ріхарда, це виглядало так, ніби вони збираються цілуватися. Потім лікар повернувся, сів до столу і зав'язав шнурки своїх кросівок. Він був ще зовсім молодий. Поголена налісо голова, м'які риси обличчя, численні кульчики у вухах.

— Отже, телефон у мене з собою, — сказав він Маргарет. — Сьогодні ми посидимо на даху, буде гриль і таке інше, я, мабуть, вип'ю одне або два пива. Сьогодні ще нічого не трапиться. Можливо, завтра. Мені здається, що до завтра все закінчиться. Але як-що я буду тобі потрібен, дзвони.

— Коли ти сидиш біля нього і торкаєшся його, він це відчуває, — сказав лікар. — Він усе відчуває.

Можливо, він говорив це для Аліси. Вони церемонно попрощалися, те, що вони були зовсім незнайомі, не мало жодного значення. Лікар пішов геть.

Аліса згодом теж пішла геть. Маргарет відпроварила їй до дверей, вони коротко і міцно обійнялися.

— Я повідомлю тобі, — сказала Маргарет. — Коли все вже трапиться. Я маю на увазі, коли все закінчиться. Я подзвоню.

Аліса пішла додому, вздовж Райнсбергерштрассе, посеред проїжджої частини, по світлому і темному асфальту. Починало сутеніти, і в будинках загорялося світло, на балконах поливали квіти, і вода стікала донизу, на тіні на тротуарі. Це пісня вечора. Сонце у сузір'ї Великого Пса, найспекотніші дні року, давно не було дощу, в дощових ринвах шурхотів опалий цвіт липи. Спека відступала дуже повільно. На головній вулиці машини зупинилися на світлофорі, надземне метро рушило у протилежному від них напрямку, а під мостом стояв трамвай із зеленими шибамі, його фари поблискували блакитним за ґратами під мостом. Аліса пройшла повз кіоск із позаліпльованими рекламою вікнами, потворними газетними розкладками і яскравою неоновною рекламою лотереї, яку щойно увімкнули, і тепер вона виблискувала, підморгуючи перехожим. Якийсь товстун

стояв у дверях свого будинку, він просто вийшов прогулятися. Руки в кишенях штанів, обвислий светр, привітне втомлене обличчя, він кивнув Алісі, вона кивнула йому у відповідь і подумала, він знає, де я була, ні, не знає. Воду випили, цигарки до ранку теж закінчатся.

На світлофорі вона зупинилася і подзвонила Раймондові. Після сімнадцятого дзвінка він зняв слухавку, його голос звучав десь далеко, ніби чужий.

— Алісо.

— Чи міг би ти спуститися донизу і зачекати на мене там? Я зараз прийду додому. — Аліса закашлялася. Вона подивилася на велике перехрестя, на якусь мить їй здалося, що вона більше не розуміє значення предметів і речей довкола себе. Так, ніби все раптом розчинилося, а потім проявилось знову, але вже по-іншому переплетене між собою, з іншим змістом. Шкряботіння. Акустична ілюзія. Вона затулила обом долонями очі. Відчуття зникло. — Я не знаю, — сказала вона. — Я тобі в чомусь перешкоджаю?

— Ні, — відповів Раймонд. — Не заважаєш. Ти маєш на увазі, що я маю спуститися донизу, до кнайпи на розі.

— Це було б чудово, — сказала Аліса. — Що ти зараз робиш?

— Читаю, — відповів Раймонд. — Ну, тобто, якщо зовсім чесно, то я спав. Я спущуся донизу. Па.

— Па, — сказала Аліса.

Вулиця досі поживалена і на ній повно людей. Вони безперестанку розмовляють, і цьому не видно кінця, вони не збираються зупинитися. Хоча тепер, після настання темряви, всі звуки стали більш приглушеними. На столах свічки. Чоловіки і жінки сидять одне навпроти

одного. Важкі зелені дерева. На ребрі тротуару стоять причіплені один до одного велосипеди, над парком місяць, корабель зараз порожній, порожній дерев'яний корабель із поламаним релінгом у морі піску. Порожні лавки тут і там. Одноразові склянки, газети, пляшки. З кущів увічливо і нечутно виходили бомжі, підіймали пляшки, пропускали один одного вперед. Поміж деревами літали кажани. Серпокрильці чорні, їхні обурені божевільні крики. Пінг-понг кульок настільного тенісу, мелодії мобільних телефонів, симфонії. Аліса піднялася довгою алеєю парку до будинку, в якому жила, у якому протягом пообіддя і раннього вечора спав і читав Раймонд. Світло на першому і на третьому поверхах, світло у неї у вікні, перед тим, як виходити з дому, Раймонд увімкнув лампу біля вікна для неї, для Аліси. Тепер вона могла бачити це світло. Він сидів у кнайпі біля їхнього дому під синім тентом за останнім столом із довгого ряду, поряд із входними дверима, він сидів спиною до пофарбованої у винно-червоний колір стіни будинку і пив мале пиво. На бильці сусіднього крісла висів його светр. Аліса майже зупинилася. Вона спробувала зіграти у їхню стару гру — дивитися на нього так, ніби вони не знайомі. Ніби бачаться вперше. Що би вона про нього подумала? Як він виглядає? Це було неможливо. І вона припинила свої спроби.

— Доброго вечора, — привіталася кельнерка.

— Доброго вечора, — сказав Раймонд замість Аліси. Те, як він це сказав, було би неможливо відтворити. Його інтонація була досконалою.

— Ти втомилася?

— Так, трохи втомилася, — відповіла Аліса. — Мені теж мале пиво, будь ласка.

Кельнерка всміхнулася спершу Раймондові, потім Алісі, а потім кудись у небо, вона трохи постояла

біля них. У неї було татування на спині, мексиканське сонце, точнісінько між плечима. Коли вони з Алісою іноді перетиналися в коридорі, то питали одна одну, як справи. Дякую, цілком добре. Багато роботи. Завжди багато роботи, бракує часу, бракує часу. Часу для чого, якщо подумати. Вони обидві погоджувалися з тим, що не дуже знали, навіщо їм час.

Кельнерка щоранку писала на дошці, прибитій до дверей кнайпи: «Страва дня». А над написом місяць із усмішкою. День за днем. Вона легенько постукала пальцями по столі й пішла. Аліса і Раймонд лише зрідка спускалися до кнайпи біля дому.

Аліса зняла светр. Сіла біля Раймонда, і вони стали дивитись услід людям, що проходили повз, ліворуч у парку і праворуч на вулиці.

— Ти голодна? — спитав Раймонд. — Хочеш щось з'їсти?

— Ні, я не голодна, — відповіла Аліса. — Я вже поїла. Шматочки манго, папаї і ананасів.

Це прозвучало дивно. Вона згадала про лікаря, який сидить зараз десь на даху, на розкладному стільці, десь поряд — гриль і все таке інше, дивиться на велике блискуче місто згори, у руках тримає третю пляшку пива, а в кишені у нього мобільний, на випадок, якщо подзвонить Маргарет. Лікар мав карі очі, у яких застиг відсторонений вираз, дуже серйозний.

— Він став таким неймовірно маленьким. Я маю на увазі Ріхарда, — сказала вона. — Як дитина. Його шкіра пожовтіла. Уже все закінчилося, але його серце продовжує битися, воно просто б'ється собі раз за разом.

— Він уже не при свідомості? — спитав Раймонд. — Ще щось говорить?

— Ні, — відповіла Аліса. — Уже не при свідомості. Але лікар вважає, що він, попри це, все чує і розу-

міє, можливо, це так, але я не певна, звідки лікар може знати. Я доторкнулася до нього. Він зітхнув. Це якась реакція?

— Так, це реакція, — сказав Раймонд.

— Можливо, — сказала Аліса.

Кельнерка поставила пиво перед Алісою. Золотаве, у високій склянці, на картонній підставці, яку Аліса відсунула після того, як кельнерка пішла геть. Пиво було холодним і солодким.

— Що саме ти читав? — спитала Аліса.

— Наукову фантастику, — відповів Раймонд. Він виглядав щасливим. — Гарні пасажі про дощ.

Він нічого більше не сказав. Аліса також нічого більше не сказала. І це було добре. Лікар теж, мабуть, нічого не сказав би. Принаймні нічого про Ріхарда, а про все інше запросто міг би сказати: про результати футбольного матчу, про білих ведмедів, прогноз погоди, президентські вибори.

— Коли ти підеш, — сказала Маргарет, — я поставлю собі розкладачку біля ліжка Ріхарда. І ляжу біля нього. Я не сплю, а просто лежу.

І ось тепер вона лежить на розкладачці у кімнаті Ріхарда, де висять білі муслінові фіранки з часів її дитинства і так далі, і так далі. Аж поки Ріхарда не стане. Дитинство. А що ж тоді, — замислилася Аліса, — уся решта життя.

Вона подумала про Маргарет. Про лікаря. Про Райнсбергштрассе і власні неділі дитинства, коли на задньому дворі співав під катеринку сліпий із прив'язаною ланцюгом мавпою на плечі, а їй дозволяли кидати йому з кухонного вікна загорнуті в газету копійки. Коли вона розповідала про це Раймондові, він їй не вірив. Хоча й дивно чому. Вона подумала і про Ріхарда, але по-іншому. Подивилася повз Рай-

монда у нічний парк, десь далеко в небі стартував запізнілий літак. І вона згадала собі одну з перших їхніх ночей із Раймондом, коли вони сиділи разом, а він сказав, що звук літака наганяє на нього сум. Аліса запитала чому.

— Бо здається, що це останній із усіх можливих літаків. Для мене, — сказав Раймонд.

І Аліса частину з цього зрозуміла, а решту ні, а дещо її навіть образило. І тепер щоразу, коли вона бачить уночі літак, то згадує про це. Мимоволі. Це щось на зразок ціни. Тільки за що?

— Ти підеш туди ще раз? — спитав Раймонд.

— Ні, — відповіла Аліса. — Мені здається, що це був останній раз.

У неділю вони поїхали за місто. Взяли з собою недільну газету, ковдру в клітинку, термос із чаєм, три яблука і пляшку води. Вирушили у північному напрямку. Проїхали через село. Припаркувалися біля лісу. Пройшли піщаною доріжкою у ліс до озера, Аліса йшла повільно, відстала від Раймонда, його спина то зникала, то знову з'являлася у неї перед очима, вони йшли у сонячному світлі, яке падало косо крізь верхівки ялин і раптом яскраво освітлювало неважливі на перший погляд деталі. По боках стежки неквапом просувалися вперед товсті жуки, затяті і непохитні у своїх намірах. Десь далеко стукотів дятел. Раймонд крокував ген попереду. Вони просувалися уздовж берега озера, шукаючи місце, щоб покласти на землю ковдру, Алісі це було важливо, а Раймондові байдуже. Вони ніяк не могли знайти місця — сухого і без горбів, всюди було повно коріння і трави з болотом. Оскільки вибору не було, вони розташувалися

в тіні, біля квітів, Аліса сперлася на стовбур дерева, ноги зовсім близько біля води. Вода була зеленою, мулистого і теплою. Раймонд пішов купатися, Аліса читала недільну газету, але не розуміла в ній ані слова. Не хотіла розуміти. Шурхіт сторінок. Жаби на мокрому піску. На безпечній відстані від берега неприємно крихітна голова вужа. Якись незнані Алісі птахи над озером. Шуліка. Їй завжди подобалося звучання цього слова, але вона не знала, як виглядає птах, який так називається. Помилка? Аліса знизала плечима, так, можливо. Раймонд повернувся, він дихав так, як дихають люди, які щойно вийшли з води, витерся, озирнувся, щоб побачити відстань, яку щойно проплив.

— Було добре?

— Ясна річ. Ти не підеш?

— Побачу, — відповіла Аліса.

Раймонд випив чаю, з'їв яблуко, відкрив газету. Аліса дивилася, як на його ліве плече опускається мушка, запихає свій носик йому під шкіру, помпує задньою частиною тіла, довго і спокійно. Вона спостерігала, як Раймонд читає. Сперши підборіддя на руку. Він був не тут, а десь у паралельних світах, двічі засміявся. Потім закрив газету, підвівся, потягнувся, аж хруснули кістки. Повернув голову праворуч і ліворуч, хруснули хрящі шиї.

— Я пройдуся трохи, — сказав він і зник між чорними, але водночас і світлими стовбурами дерев, сонячними плямами на траві. Діловиті мурашки, оси над яблучними недогризками, холодний чай у бляшаному горнятку. Аліса задрімала, в її секундному сні медичний працівник забрав усі речі з Ріхардового письмового стола, потім стягнув синю скатертину, і при цьому в нього було характерне обличчя, на якому читалося: «Така тепер ситуація». Вона злякано шарпнулася і прокинулася

від того, що її голова опустилася набік, як у продавчині-в'єтнамки на станції метро Пренцлауер Аллеє, Раймонд стояв у воді, дивився на темну воду озера. Він сказав:

— Нам їм час їхати, Алісо, у мене сьогодні нічна зміна.

Хмари затуляли сонце. Раптом стало холодно. А в цей час медичний працівник у її сні забирав Ріхардові окуляри.

Аліса спакувала їхні речі. Вони разом витрусили ковдру, викинули рештки яблук у болото, склали вим'яту газету, здавалося, паперу в ній тепер стало удвічі більше.

— Вже йду, — сказала Аліса.

Вона знову відчула звичний неспокій, який охоплював її, коли вони їхали кудись за місто, у кінці вона завжди ставала сентиментальною і тужливою, ніби це міг бути їхній останній виїзд. Вона так ні разу і не поплавала. Можливо, таки варто було поплавати? Вона все зробила не так, як слід, не лише сьогодні, вона завжди так. Усе треба було робити по-іншому. Вона ішла назад, спершу за Раймондом, потім поряд із ним, взяла його за руку, і так вони й трималися за руки увесь час, поки йшли до машини. Він ніс кошик, вона — ковдру і газету. Дорогою вони нікого не зустріли.

— Як ви домовилися? — запитав Раймонд.

Він чомусь раптом знову згадав про це.

— Вона подзвонить, — сказала Аліса. — Подзвонить, коли все закінчиться.

Вони простояли півгодини у заторі на автобані. Аліса зняла черевики, виставила ноги на полицю біля переднього скла, як робила колись, п'ятнадцять років тому, покрутила вимикач радіо й опустила скло. Смужки пляжів, кукурудзяні поля, вітряки. У кінці

блискучої миготливої низки автомобілів силует телевізійної вежі. Вони обоє подивилися на вежу. Раймонд вимкнув спершу радіо, потім мотор. Він подивився на годинник і зробив мимовільний роздратований рух. Вони виїхали вчасно, і він точно не спізниться, але попри те він був роздратований. Аліса подумала, чи не розповісти йому про сон, але побоялася трактувань, не Раймондових, а власних. Вона розстегнула пасок безпеки, опустила ноги на підлогу.

— Ти обгорів, Раймонде, — сказала вона.

— Я знаю, — відповів Раймонд.

На зустрічній смузі автобану їхало одне-єдине авто у північному напрямку.

— Треба було їхати сільською дорогою. Вийшло би те саме.

Вітряки оберталися поволі й відкидали на сухі поля чужі тіні, які теж оберталися. Раймонд знову увімкнув мотор. Вони обоє втомилися. Затор поволі розсмоктувався.

У помешканні стояла така тиша, ніби їх не було вдома дуже довго. Вікно кухні, що виходило у двір, широко відчинене, Аліса підлила квіти на підвіконні. Квіти з синіми пелюстками, назви яких ні вона, ні Раймонд не знали. Тринадцять синіх пелюсток на кожній квітці, Аліса порахувала. Поміж пагонами звили свої гнізда крихітні павуки. Ртуть термометра на стіні будинку над ящиком із квітами показувала двадцять сім градусів за Цельсієм. На небі вже було видно блідий півмісяць, натяк на негоду, яка незабаром опуститься на дахи міста, а зараз у її передчутті все затихло, жодного подуву вітру.

— Що ти робитимеш сьогодні ввечері?

Раймонд стояв у дверях кухні, він щойно вийшов із душі і поміняв футболку, його шкіра була

червонувата, а під очима залягли ледь помітні тіні. Футболка закривала татуювання на лівій руці, з написом про те, що останні стануть першими. Алісі було страшно від можливих інтерпретацій цього напису, так само, як від можливих інтерпретацій свого сну, вона просила Раймонда не казати їй, навіщо він витаював собі на руці це речення писаними літерами, і Раймонд пообіцяв їй не казати. І дотримав слова.

— Нічого.

Вона стояла у дверях кухні з пляшкою води для квітів у руці, дивилася на Раймонда, він нічого не зможе їй сказати, але на коротку мить її погляд зрадив її відчуття — безпорадність і сум.

— Що я можу робити? Я чекаю, поки подзвонить Маргарет. Я думаю про це, зараз я постійно про це думаю. Поки ми були біля озера, я трохи відволіклася, а зараз знову постійно думаю. Це не страшно, не хвилюйся. Я просто залишуся вдома.

Вона похитала головою. Поставила пляшку з водою на підвіконня. Здається, щось заважало Раймондові доторкнутися до неї. Обійняти, як кажуть, їй випало з голови значення слова «обійми», вона хотіла, щоб він нарешті пішов.

— До завтрашнього ранку, — сказав Раймонд. Він уважно подивився їй в очі.

— Так, до завтрашнього ранку.

— Подзвони мені, якщо подзвонить Маргарет.

— Так і зроблю, — відповіла Аліса.

— Ти обіцяла.

— Так і буде, — вона відпровадила його до дверей.

А потім пішла до кімнати, підняла жалюзі, відчинила вікно і висунула голову. Це потривало кілька секунд. Іноді це тривало так довго, що Аліса починала сумніватися, чи вийде він колись надвір. І що тоді?

Раймонд вийшов із під'їзду. Куртку тримав через плече. Він зник під дашком столиків кнайпи на розі, потім знову вигулькнув на тротуарі, перейшов вулицю на перехресті. Трохи пройшов тротуаром на протилежному боці вулиці, а потім уздовж парку. Як Аліса вчора, дорогою до Маргарет і Ріхарда. Цікаво, чи Раймонд учора так само дивився їй услід? Вона не озиралася. Тепер вона дивилася, як зникає з очей Раймонд, зникає серед усіх цих людей на вулиці, у парку, в кав'ярнях, на столиках у тіні — це він був тим єдиним там, кого вона знала і про кого вона знала. Незрозуміло. Він озирнувся, подивився на їхні вікна, підняв руку і помахав їй. Аліса помахала у відповідь. Потім він зник.

Вона ще якусь мить дивилася з вікна. Останні діти виходили з парку, запалювалися ліхтарі, на спортивному майданчику і далі хтось кидав м'яча у сітку, знову і знову. Відчинені вікна, щедро оздоблені квітами балкони, вода з вазонків стікала на асфальт. Довкола сонця, яке вже опустилося зовсім низько, — натовп розпарених хмар. Завтра — понеділок. Аліса зачинила вікно. Опустила жалюзі, знайшла телефон, він лежав на підлозі біля ліжка, біля відкритої книги Раймонда. *«Вуличні ліхтарі безсило гасли, кіоски й афішні тумби розчинялися у повітрі, усе довкола порипувало, шипіло і шурхотіло, стало пористим і прозорим, перетворилося на купку попелу і зникло. Обриси вежі ратуші, розмиті вдалині, розплавилася на тлі синього неба. Ще якусь мить, відірвавшись від усього, у небі цокав годинник із ратуші, аж поки і він зник»*. Аліса взяла книгу і телефон, пішла назад на кухню, відсунула стілець і сіла до столу. Вона поклала телефон біля книги і продовжила читати.

IV

Мальте

Того дня, коли Аліса бачила Фрідріха вперше і востаннє, ішов дощ. Не дуже сильний, але постійний, косі смуги на зимовому небі. Середина листопада. Фрідріх стверджував, що так чи інакше їхав би до Берліна, він не обирав заздалегідь погоду, Аліса також не обирала, хоча саме в таку погоду вона почувалася добре. Це була доволі вагома причина, аби постійно перебувати в сонному і сповільненому режимі, дощ, достатній для того, аби носити з собою парасолю. Машина, як завжди, стояла десь далеко, за кілька вулиць від її будинку, десь на межі кварталу. Аліса вийшла з дому занадто рано, з парасолею і в туфлях на високих каблуках, у сірому плащі, із сумкою на плечі, у неї було відчуття, що вона одягнута як для офіційного візиту. Фрідріх зупинився в готелі у середмісті, над річкою, це була його ідея, тобто Аліса вважала це ідеєю, а насправді це міг бути просто прагматизм, кімната в центрі. З краєвидом води і сталевого мосту, в конструкціях якого гніздилися голуби й через який їздили потяги зі сходу на захід і назад. Молочно-біла

вода з мерехтливими масними смужками. Мальовнича Шпрее, іржаві вантажні судна, прогулянкові катери, старенькі човни, сьогодні усе так само, як сорок років тому. Можливо, Фрідріх саме тому і вибрав це місце.

Аліса мала зайти по нього в готель біля одинадцятої.

— У номері?

— У фойє. Не в номері. Я спускаюся у фойє.

Вона не знала, скільки саме Фрідріхові років, взагалі-то це було чудо, що він іще живий, він міг би давно померти, це було би більш імовірно. Вона подзвонила йому. Він підняв слухавку. І вона так злякалася його голосу, що мало відразу ж не поклала слухавки. Його голос звучав приглушено і ніжно. Не безсило, а, власне, ніжно. Вона глибоко вдихнула і сказала:

— Доброго дня, мене звати Аліса. Ми не знайомі, але я — племінниця Мальте.

Фрідріх помовчав якусь мить. Потім запитав, звідки у неї його телефон, спитав ні привітно, ані вороже: діловито.

— З телефонного довідника, — сказала правду Аліса.

За мить, поки Фрідріх мовчав, за цю дуже коротку мить, йому довелося, і Аліса знала про це, повернутися у пам'яті навспак майже на сорок років. Хотів він того чи ні, але змушений був рухатися назад. Крок за кроком відступати аж до моменту, коли його друг Мальте скоїв самогубство. Чи це було складно? Аліса своїм дзвінком висмикнула Фрідріха з його дня, зі справ, якими він був зайнятий на той момент, з рівноваги його теперішнього світу. Висмикнула легковажно і в потрібі. Нагадуванням про ім'я, яке було вимовлене так м'яко і обережно, як тільки це було можливо.

— Гаразд. А про що йдеться? — запитав Фрідріх.

Добре вже те, що він запитав «Гаразд. А про що йдеться?», і Аліса, вдячна за його невимушений тон, відповіла, що вона насправді не знає, про що їй ідеться, але була би рада побачитися з ним.

— Я би хотіла зустрітися з вами. Просто так. Я не можу назвати для цього жодної справді вагомої причини.

Здається, він зрозумів це. Або вважав, що так теж можна. Він запитав:

— Ви живете в Берліні? — при цьому мав на увазі, що вона живе в Берліні, як Мальте, тобто як жив Мальте, бо вона, на відміну від Мальте, не померла, і Аліса сказала, що так, вона живе в Берліні, і в неї перед очима у той момент була квітка у глиняному вазонку на підвіконні помешкання на першому поверсі, вікна якого виходять у позбавлений сонячного світла задній двір, на смітникові баки і майданчик, на якому вибивають килими. А довкола вазонка кружляють комахи. Це було все, що вона собі уявляла як ілюстрацію до цього речення. Невідомо чому.

— Я все одно збирався до Берліна, — сказав Фрідріх. — Я часто там буваю. Давайте зустрінемося у Берліні. Дайте мені свій номер телефону. Я подзвоню вам, коли наступного разу буду в Берліні.

Він визначив собі мету. І його голос від цього раптом став бадьорим і сильним, він ніби прокинувся. Аліса продиктувала йому номер телефону, він не повторив. На цьому все могло і закінчитися. Але він справді подзвонив, через два місяці.

Аліса спотикалася на своїх каблуках. Непевний крок, похитування, здивування через миттєвий страх десь у хребті, холодні мурашки по шкірі. Їй треба було

взути інші черевики і залишити сумочку вдома. На плащі вже з'явилися плями від дощу, а на правому плечі тканина вимнеться від сумочки, коли вона приїде; кого ж вона, власне, збиралася представити Фрідріхові, бо ж явно не себе. Аліса нахилила парасоло і подивилася вгору, в чорні гілки дерев, її обличчя намокло. День був таким сірим, що все засвітилося: помаранчевий колір сміттярки, жовтий — поштових машин, золотистий ореол за обрамленими металом вітринами кав'ярень зі сніданками. Піднімають жалюзі. Сміттярі вивозять контейнери у коридори будинків, намагаючись робити якомога більше галасу. За плакатами з будівельними планами на фасадах лунає музика з радіоприймачів і обривається лавиною будівельного сміття. Сирени пожежників, вертоліт, який різко пролітає над тобою в небі, різкий шум, сутінки. Температура трохи вища за нуль, звичайний день листопада. Отже, про що йдеться, про що ж ідеться. Аліса могла би сказати: «Знаєте, Фрідріху, насправді йдеться про мене». Але вона так не сказала і не скаже. Фрідріх і так це знає.

Аліса не була знайома з Мальте. Мальте був би її дядьком, якби не скоїв самогубства у березні майже сорок років тому. Аліса народилася у квітні. З'явилася на світ. На місяць пізніше. Але тоді Мальте вже лежав під зеленим газоном, камінням, жасмином і рододендроном, який росте над його могилою. «Ти — світло у нашій темряві», — записала бабця Аліси, мати Мальте, у свій календар, записала чіткими, виваженими літерами.

Аліса похитала головою, прицмокнула язиком, бути світлом у чийсь темряві. Зараз вона бачила машину. Машина стояла там, де Аліса її вчора припаркувала,

біля планетарію, за рядком колючих форзицій. Вона завжди дивувалася, коли знаходила машину саме там, де залишила її. Під двірником був папірець. Той, хто запхнув туди папірець, уже був на десять машин далі, худючий циган у чорному спортивному костюмі, з голими плечима, він тягнув за собою праву ногу і голосно та незрозуміло проповідував щось, сповнений люти й екстазу, йому вдавалося поєднати ці відчуття. Купол планетарію був полакований дощем. Вгодовані ворони сиділи у зимовій траві, а вздовж паркану, який оточував галявину, їздили потяги метро. Аліса зачекала, аж поки циган поверне за ріг і зникне серед новобудов сусіднього кварталу. Він ходив повільно, накульгував від шиби до шиби, час від часу дивився в небо, і Аліса подивилася туди ж, куди й він. Нічого не побачила. Дощові хмари, темні, мов чорнило. Коли вона знову озирнулася на машини, він уже зник. На червоній пластиковій картці під двірником був написаний номер телефону людини, яка хотіла придбати Алісину машину. Аліса неухважно і навмання пошукала в торбинці ключа від машини, відчинила дверцята, поклала картку на сидіння біля водія, а торбинку — поряд. Вона сіла всередину і зачинила дверцята машини, як завжди, занадто голосно. Машина була японською. Крихітною, зробленою з японського картону. Вловлявачі снів на дзеркалі заднього вигляду, сітка зі шнурків, на яких прикріплені брунатні і білі пера. Папірці з-під жувальних гумок, розкидані біля перемикача передач. Квитки з паркоматів, дрібняки, запах іще вологої пластмаси — все тут було цілковито приватним. В Аліси виступили сльози на очах невідомо від чого, можливо, просто від втоми. Вона запхала ключ до отвору запалювання, увімкнула мотор і невміло вивела машину на дорогу. Цигана не було видно. Двірник-

ки запрацювали і тихенько натягали чисті півмісяці на мокре скло.

Аліса знала, що у Мальте не було водійських прав. У західному Берліні наприкінці шістдесятих. Наскільки вона знала, він не вмів водити машину, можливо, хотів колись навчитися, але так і не навчився. Був занадто зайнятий. Він любив ходити плавати у відкритому басейні «Прінценбад». Цілими днями лежав у цьому відкритому басейні на Прінценштрассе — і в червні, і в липні, і в серпні. Ясна річ, курив. Що саме курив? «Garbaty Kalif»? Носив сорочки у клітинку. Вузькі штани. Квиток у метро коштував тоді п'ятдесят пфенінгів. Кілька дрібняків у кишені штанів, проїзний із товстого паперу. Метро виїздило на Прінценштрассе з-під землі поміж сірі будинки зі слідами куль, а на Віттенбергпляц знову спускалося під землю і знову виповзало на денне світло вже аж перед станцією Крумме Лянке. Целендорф. Мальте жив у районі Целендорф у будинку своєї мами. Будинок був чотириповерховим, бузок і бузина довкола, веранда виходила у двір за будинком. Фрідріх був на десять років старший, Мальте виповнилося вісімнадцять, а після війни минуло двадцять років. Виросла висока трава. У ній — багато квітів кульбаби. Весь сад заріс бур'янами. Вулиця називалася Вальгютерпфад. Станція метро Онкель Томс Гютте, хатинка дядька Тома. На станції Крумме Лянке ріс очерет. У них був човен, який називали Маорі. Була кішка, яка гуляла у високій траві поміж кульбабами, кішку звали Пумі. Вони пили лимонад із подряпаних склянок. А вночі небо було чистим і зоряним. Мальте любив Фрідріха, а Фрідріх любив Мальте. Це було все, що знала Аліса, жменька слів, кілька чуттєвих вражень, запах сосни, прісної

води з озера і нагріте під сонцем котяче хутро. Це все вона визбирала з історій, які розповідали їй, а їй небагато розповідали. Зрозуміла з фотографій — кішка у траві, задні ноги випростані, голова дивиться в камеру, на котячій пиці — зверхній котячий вираз, специфічне всезнайство, задокументоване у чорно-білій світлині. Бабця своїм упевненим почерком написала на фотопапері під цим зображенням «Пумі», написала грубим олівцем. Фото Мальте з цигаркою. У смугастій сорочці на веранді, волосся на чолі, очі опущені, йому двадцять. Через три роки народилася Аліса. Озера і човна на фотографіях не було. Але Аліса і так знала, як вони виглядають. Слово «Маорі» звучало гарно і добротно. Поцілунки у спеку. Шкіра і волосся. Думати тільки про одне, відчувати зневіру і захоплення. Алісі не сказали, чому Мальте скоїв самогубство. Ніхто і ніколи не міг відповісти їй на це запитання, всі лише робили великі очі, коли вона допитувалася. Обличчя їхні при цьому ставали схожими на клоунські. Цього ніколи ніхто не знає. Тут немає що знати. Депресія, туга, постійна роздратованість? Втома від життя. Він втомився жити. Але як це можливо?

Аліса виїхала своєю японською машиною з критної вулички біля планетарію на головну дорогу і приєдналася до ранішнього потоку машин із майже заплащеними очима. Виловлювач снів відсунувся вбік, ніби під час прискореного перемотування відеоплівки, довкола перемикача передач задзвеніли монети, стукаючись одна об одну, засвітилося червоне на світлофорі. Вона не могла би пояснити, чому подзвонила Фрідріхові саме зараз. Цього року. Восени. Бо він, як і вона, ставав дедалі старшим. Бо люди раптом зникали, миттєво і безслідно, ще вчора жили, а сьогодні

їх уже немає, мабуть, тому. Вона думала про нього відтоді, як уперше почула його ім'я, це ім'я належало до історії про Мальте, але Фрідріх не був членом їхньої родини, і це його виділяло на тлі інших. Він перебував на певній відстані. І ніхто більше, крім нього. Це було щось на зразок упорядковування, бажання знати, які припущення у майбутньому можна облишити, а які — ні. Покинути одне припущення і замість нього шукати інше. Побачити зв'язки між окремими подіями або ж побачити, що ніяких зв'язків між ними не існує. Лише якісь імовірні взаємозв'язки. Удавання як віддзеркалення, нічого більше, окрім зміни температури, світла, пір року.

Вона поїхала головною вулицею донизу, з північного сходу на захід, наближаючись до голки компаса — верхівки телевізійної вежі. Автівки то зупинялися в заторі, то знову пришвидшували рух. За вікном однієї з кав'ярень якась жінка зняла через голову светр, її коса заплуталася в комірі, блузка під светром була вибляклого рожевого кольору, ноги жінка схрестила довкола ніжки стільчика біля бару. На в'їзді до воріт робітник обтрушував рукавиці і спостерігав за тим, як бетономішалка обертає свій барабан, у таксі, припаркованому на ребрі тротуару, дрімав водій, схиливши голову на груди. Іржа, гаражі з проваленими дахами, заправка, пластмасова фігура тигра зависла на сталевих ланцюгах. Готелі для конференцій, готелі для туристів, квартири, фабрики, за великими панорамними вікнами люди піднімаються і спускаються на ескалаторі, усі голови задерті вгору, до моніторів, де у швидкому темпі міняються картинки. Рекламні щити. Копчена риба. Зіграй зі своїми героями. Король Убю. *Bang bang night is over.* Чорний клен. Сіро-зелені стовбури платанів. Ворони, сороки або галки.

Червоне світло на світлофорах. У машині на сусідній смузі поряд із Алісіною якась жінка полірувала собі нігті, лівим плечем тримала при цьому мобільний біля вуха, мабуть, це була одна з утомлених, повільних прощальних розмов, потім нервово перемикає передачі, газування; жінка повернула, а Аліса поїхала прямо, до високих будівель редакції газети, до Будинку вчителя, Будинку туризму, трамвай проминув перехрестя, а юна дівчина під дашком зупинки шукала у глибині своєї кишені якийсь предмет, крихітний, але, здається, дуже цінний.

І Фрідріх. Фрідріх увесь цей час перебував у своєму готельному номері над річкою, за півгодини до зустрічі з Алісою, яку він не знає і яку жодного разу в житті не бачив і не підозрював про її існування протягом усіх цих років. Цікаво, як це все для нього, — думала собі Аліса, — гра чи серйозно, а може, це все взагалі його не обходить, це навіть дуже ймовірно, що його це все зовсім не обходить. Лише трохи цікавить. От і все. Вона уявила собі його готельний номер, одномісний із широким американським ліжком і кріслом біля вікна, килимом винно-червоного кольору, на полиці сумка для коротких поїздок, а поряд, на гачку, вішак із плащем кольору морської хвилі. План запасних виходів на випадок пожежі висить на дверях у латунній рамці. Червоний хрестик із написом: «Ви перебуваєте тут». Справді тут, причому відразу в багатьох сенсах. Таблички з написами «Не турбувати» для покоївок. Звуконепроникні вікна, шурхіт кондиціонера. На нічному столику телефон біля світильника і блокнота з олівцем, на блокноті — логотип готелю і шматочок шоколаду в чорній із золотистим обгортці.

— Я подзвоню, коли буду у вестибюлі, — сказала йому Аліса. — Так буде зручно?

У самому кінці Мальте виїхав із будинку у Целендорфі, де була веранда, кішка і кульбаба. Він жив один в однокімнатній квартирі у районі Кройцберг, на вулиці Айзенбанштрассе, назва як із дитячої пісні. Фрідріх поїхав на навчання до іншого міста, вони писали один одному листи і зрідка зустрічалися. Майже порожня кімната, ліжко, стола не було, стільця також, замість шафи — горизонтальна палиця, щоб вішати одяг, на ній залізний вішак із синьою сорочкою, ще один вішак із чорними штанами. Чавунна лампа, магнітофон, записи, радіо, програвач на підлозі й книги, складені у нерівні стоси. Папки з паперами. Гантелі. Фотоальбоми, платівки. Кімната Мальте, Мальте, про якого говорять, що він був схильний до суїциду, — так вони казали? Чи це він сам так сказав? Аліса повернула на вулицю біля річки, не зважаючи на дорожні знаки, видихнула і врешті зняла ногу з педалі газу. Майже сорок років тому двері в цю кімнату змушені були вибивати металевим ломом, бо ключ був вставлений ізсередини, а Мальте не відчиняв, коли його мати злякано і безперервно стукала у двері. Коли двері вибили, вже було пізно. Хтозна-коли пізно. Кінець.

Як він пішов із життя? Випив багато знеболювальних таблеток. Барбітуратів, слово звучало схоже до Маторі, тоді барбітурати можна було ще купити без рецепта, сьогодні вже неможливо, це було все, що знала Аліса. Кінець. Більше немає про що думати. Тонесенькі нитки між нею, японським автомобілем, припаркованим у недозволеному місці біля готелю, між сумкою на колінах, між пучками пальців на повіках, які пульсували, і Фрідріхом, який чекав на телефонний дзвінок у своєму номері з виглядом на воду, і між Мальте, для якого перед смертю вже ніхто не був світлом у кінці тунелю. Нитки, тоненькі, мов павутина. Павутина, яка

плететься в момент, коли намагаєшся думати про це. Аліса відчинила дверцята машини і вийшла.

У її власній кімнаті на підлозі стояла картина, сперта до стіни біля вікна. Сова. Крила розпростерті над вихором із тіней. Це намалював Мальте. Вона не знала, хороша це картина чи ні. Про це не йшлося. Іноді вона сиділа за столом і дивилася на сову. І мимоволі схиляла голову на плече. А потім підводилася і робила щось своє.

Над стійкою рецепції золотиста стрілка великого вокзального годинника наближалася до рівної години. Пахло шкірою і засобом для догляду за меблями, м'ятними цукерками у скляній вазі.

— Доброго дня, — сказала Аліса. — Чи не могли би Ви подзвонити до номера 34? — вона поклала ліву руку на стійку рецепції, намагаючись привернути до себе увагу.

З її складеної парасолі скрапувала на підлогу вода, вона чула звук крапель, які падали. У співробітника готелю м'язи вуха були недорозвинені, й воно скрутилося у неприродну форму, а його волосся виглядало так, ніби його стригли манікюрними ножичками, зате табличка з іменем і прізвищем блищала відполірованим сріблом. Якусь мить він ігнорував Алісу. Із надзвичайно поважною міною на обличчі він малював олівцем лінії і кола у великій книзі, Алісі не було видно, що саме він робить. Дві покоївки прибирали посуд після сніданку в ресторані, агресивно стукотіли тарілками, змітали крихти зі столів спеціальними щітками, збирали прочитані газети. Хаос, неспокійна атмосфера, приглушене хихотіння. Співробітник готелю, відвернувши голову вбік, щось пробурмотів сам до себе.

— Чи це було б можливо? — запитала Аліса.

— Звичайно, — відповів він.

Відповів спокійно, з виразом безкінечної терпачості на обличчі. Так, ніби просто хотів дати Алісі ще трохи часу, зовсім небагато, аби вона могла ще раз зважити, чи справді їй усе це потрібно. Щоб вона ще мала змогу відмовитися, відступити. Аліса подумала собі: «Але я так не навчена. Шкода, але це вже неможливо». Вона не всміхалася і відчувала, як смикається її ліва повіка, непомітно забрала ліву руку зі стійки, на відполірованому дереві залишився вологий слід, який поволі зникав під її уважним поглядом. Співробітник готелю закрив велику книгу і поклав біля неї олівець. Ніби в німому кіно, він підняв слухавку телефону, набрав номер і передав слухавку Алісі. Аліса обуреним жестом відмовилася брати слухавку і при цьому мало не штовхнула руку рецепціоніста зі слухавкою, вже майже торкнулася його долонею.

— Скажіть, будь ласка, що прийшла Аліса, — прошепотіла вона, і співробітник готелю здивовано підняв брови, потім підніс слухавку до здорового вуха і прислухався.

Нікого немає? Можливо, варто зламати двері? Можливо, Фрідріху потрібно ще трохи часу, аби ще раз зважити, чи потрібно йому все це? Він мав би навчитися відмовлятися.

Аліса знала, що Фрідріх сидить зараз у кріслі. Він зіщулювся від страху, коли раптово задзвонив телефон. Хоча він якраз і чекав, щоб телефон задзвонив. Саме тому. Переляк. Серцебиття, теоретична переконаність, що все це марно.

— Прийшла Аліса, — сказав у слухавку співробітник готелю.

Він вимовив це поспіхом. Він знав ключові слова, добре пам'ятав текст. Потім кивнув, послухав, ледь

помітно і болісно посміхнувся. А тоді поклав слухавку. Він подивився на Алісу, а водночас і кудись крізь неї, а потім сказав, що пан зараз спуститься у фойє. За мить.

Аліса не знала, куди подітися. Посередині — фойє, стійка реєстрації — праворуч, а приміщення для сніданків — ліворуч, вона стояла перед ліфтом, з-за ліфта виглядали по-театральному широкі сходи, як у кабаре, з золотавими поручнями з темного дерева. Цікаво, Фрідріх спуститься ліфтом чи сходами? Так чи інакше, це скидатиметься на сценічний вихід. Ліфт зупинився і чекав на четвертому поверсі, цифра 4 нерухомо світилася на електронному табло над дверима ліфта. Підлога була вкрита чорними і білими кахлями, свіжопомита, з чіткими слідами Алісиного взуття і крапель із її парасолі. Немолода жіночка сунула перед собою візок, повний брудної вим'ятої білизни, сунула повз стійку рецепції, далі, донизу, довгим коридором. Надворі перед вікном пропливали парасолі, здавалося, вже знову темніє. Працівник готелю позіхав, як утомлена дитина. Він розгорнув жуйку зі сріблястої обгортки і поклав її до рота. Замислено почав жувати. Покоївки ставали на коліна і прибирали під столами. Поправляли скатертини на столах, вази з квітами, цинамонові палички, засушені помаранчеві шкірки. Вони зіштовхувалися головами і обома руками поправляли хитромудро вкладені з кіс зачіски.

Аліса перевішала сумку з правого плеча на ліве, взяла парасолю у ліву руку. Вона думала про свою бабцю, якій протягом усього життя регулярно снівся сон, ніби вона сидить у великому залі перед святковим столом, накритим тільки для неї, перед великою тареллю з найтоншої порцеляни, і коли з тарелі знімали накривку, то виявлялося, що у її світлій глибині лежить чорна,

багатонога і надзвичайно складна за своєю тілобудовою комаха з розчепіреними блискучими клешнями. Щупальця. Кінцівки ніби з дроту. Алісіна бабця любила восени збирати на купки опале горіхове листя у своєму садку, листочки зі шкіряним полиском, запах землі і олії, горіхи кожні два роки рили рясно, хоча й виглядали зморщеними, вони лежали на газеті, розкладені на підвіконні, а обіднє сонце щодня по годині світило на їхні капелюхоподібні шкаралупки. Бабуся підпирала стебла перших крихітних соняшників пензлями, прив'язувала стебла до пензлів грубими нитками. Її бронзовий браслет стукотів по бильцях сходів, коли вона спускалася до кухні після обіднього сну. Вона вірила в те, що банани зміцнюють нерви. Розкладала вечорами наодинці пасьянс «Наполеон» і впадала у відчай, якщо він не виходив, для відновлення рівноваги гортала книгу французької граматики, шурхотіла пожовклими сторінками, аж поки очі її не заплющувалися самі собою. Потім вона навпомацки знаходила вимикач чавунної лампи, яка належала ще її матері, а перед тим матері її матері, а потім перейшла у спадок до Мальте, далі знову до бабці, а тепер належала Алісі. Алісіна бабця померла в лікарні, хоча вона не раз наполягала на своєму бажанні і праві померти вдома. Всю останню годину перед смертю вона безперестанку говорила, поспішала, затиналася, й Аліса не зрозуміла ні слова, бо сестри не дозволяли бабці вдягнути штучну щелепу, щоб вона не задихнулася під час чергового нападу. Так усе закінчилося. Згодом їй видали поліетиленову торбинку з білизною, плетеним светром, парою взуття і бронзовим браслетом. Від пропозиції через день іще раз попрощатися з бабцею в морзі Аліса відмовилася.

Її бабця нічого б не сказала, якби довідалася про зустріч Аліси з Фрідріхом. Ніяких «за» чи «проти».

Аліса вважала, що в старості бабця у своєрідний, депресивний спосіб була щасливою людиною. Фрідріх спустився сходами. Старий чоловік. Дуже тонке волосся, біле, майже блискуче, й Аліса здивовано подумала, що вважала його юним. Таким, яким він був тоді, майже сорок років тому, вона вирішила собі, що Фрідріх припинив старіти після того, як помер Мальте. Його історія в той момент завершилася. А її історія — почалася. Вона зробила жест у напрямку до нього, в цьому жесті було щось на зразок вибачення, і на останній сходинці Фрідріх зняв руку з билець і ступив крок їй назустріч, його погляд уважно вивчав її обличчя — і Аліса знала, що він буде розчарований, бо між нею і Мальте не було жодної зовнішньої подібності, ані найменшої. З іншого боку, встановити точно, як тоді виглядав Фрідріх, тепер теж уже було неможливо, дивлячись на нього. На веранді. Тіні і смуги світла на його обличчі. Але вони попри все дивилися одне на одного. Подали одне одному руки, і доторк був підбадьорливим, це було все, що їм залишалося.

— Ну що, прогуляємося трохи, — запропонував Фрідріх.

У його погляді було щось ледь відчутно сріблясте. Його фраза прозвучала поблажливо і посмішка була такою ж.

— У тебе ж є парасоля, — він перестав звертатися до Аліси на «ви».

Вони рушили вздовж берега річки. Від прогулянкових суден над водою долинали розбиті на уламки і розвіяні вітром голоси екскурсоводів, колись тут стояв, раніше було, буде і є зараз. Фрідріх ішов під парасолею, яку Аліса тримала над ним, і час від часу виставляв обличчя під дощ. Він був нижчий за неї. Вони йшли

поволі. Фрідріх тримав у руках наповнену чимось поліетиленову торбинку. На свій синій костюм він не вбрав плаща. Аліса подумала, що коли не триматиме над ним парасолі, він розчиниться. Розпливеться, ніби туш, розкладеться на різні відтінки синього, на море, гіацинти, гортензії. По мосту проїхав потяг міжміського сполучення. Голуби злетіли над асфальтом. Сигнали прибуття і відправлення. Вода у річці наштовхувалася на причал, несла в собі сміття, папір і пляшки. Над Палацом сліз хиталися будівельні крани.

— Я би хотів цього разу піти у музей Боде, — сказав Фрідріх. — Тоді, — він зробив паузу, — не вийшло. Але сьогодні після обіду я піду.

Це зовсім не прозвучало як прохання супроводжувати його. Потім вони сиділи одне навпроти одного. Єдині гості у погано освітленій кав'ярні. Аліса пила чай, Фрідріх також, без цукру, без молока. Кельнерка за прилавком читала книгу. На прохання Фрідріха вона вимкнула музику. На екрані електронної каси з психоделічною повільністю обертався кристал льоду. Час від часу Аліса поглядала на Фрідріха, на його біле волосся, легеньке, мов пір'я, його окуляри відблискували, шкіра була темною і ретельно виголеною, довкола рота залягла складка знудженості та зверхності. А ще — дитячої вразливості. Йому було важко ковтати. Він регулярно кашляв. Його руки виглядали м'якими, дуже акуратно пострижені нігті й перстень із печаткою, сонце, що сходить чи заходить. Аліса подумала, що їй цікаво, як би виглядав зараз Мальте. Який би у нього був настрій, у якому він був би стані. Її дядько-гомосексуаліст. Бездітний, неодружений. Довгий стіл із позазубрюваного дерева, запах фарби, скипидару і лаку, вугільні олівці, самокрутки, прозорий білий цигарковий папір, тонесенький, як пергамент, чорний

і сухий тютюн, запах, який ледь відчутно пощипує, ще довго відчутний на пальцях, пучки вказівного і середнього пальців правої руки пофарбовані жовтим. Суїцидальні схильності. Він би відсунув убік папери, горнята, попільнички, олівці і звільнив би для неї місце на своєму столі. «Я б ходила до нього розповідати про своє нещасливе кохання, — думала собі Аліса. — І виносила б від нього цинічні, лаконічні і втішні уваги. Поради». І вона здивовано збагнула, що їй бракує Мальте, що прощання з ним розтягнулося аж у її життя, навіть якщо це просто ілюзія, якась майже в нікуди націлена проекція.

— Як справи у твого батька? — спитав Фрідріх. Він говорив, не дивлячись на Алісу, кудись у вікно. — Зачекай — так, точно, у твого батька, Крістіана, брата Мальте.

— Добре, — механічно відповіла Аліса. — У нього все гаразд.

— А в Аліси? — він вимовляв ім'я бабці так, ніби забув, що його співрозмовницю звать так само. І справедливо. Бо це було не так само, це було зовсім інше ім'я.

— Аліса давно померла, — сказала Аліса. Вона здригнулася, але лише на коротку мить, на час, поки вимовляла це сухе слово, це не прозвучало так, ніби вона говорить сама про себе, це ніколи так не звучало. — Вона померла майже двадцять років тому. Це було жахливо, їй довелося сказати це ще раз. — Аліса померла двадцять років тому. Але вона не хворіла. Почувалася цілком добре, майже до самого кінця.

— Це тишить, — сказав Фрідріх. — Вона була дуже спокійною. Твоя бабця. Дуже спокійна, розумна і терпляча жінка, надзвичайно терпляча, а їй довелося нелегко у житті. Не лише з Мальте.

Бабця Аліси зовсім не була спокійною. Не була терплячою. Це була цілковито невластиві їй риси. Не-

правильні формулювання. Але Аліса не заперечувала, вона не знала бабцю в ролі матері Мальте. Вона не мала жодного уявлення про жінку, яка вранці вийшла на веранду в мисливському капелюсі. Кішка у неї на колінах, нявчання кішки, зліплена у вузлики вовна. Руки її бабці півстоліття тому. Її тодішній голос, голос Мальте, її жести, ніжність, усі марні добрі наміри. Коли сини нарешті вирости, вона захворіла. Мальте і Крістіан продали будинок у Вальдгютерпфад.

Нічого не залишилося від того часу. Тільки картина з совою, три стільці, чавунна лампа, кілька вінілових платівок, якийсь час були ще дві гантелі, але потім і вони зникли, потонули у вирі часу, захоплені течією.

— Як це? — щороку питала Аліса свого батька, коли вони проходили повз будинок до цвинтаря, щоб поставити на занедбаній могилі свічку в червоному пластмасовому горнятку.

Вони щоразу зупинялися біля будинку, й Аліса крадькома зазірала у вікно поряд із вхідними дверима всередину кімнати, де жили чужі люди, стояли їхні меблі, дивилася на сад за будинком і нічого не розуміла. Якби їй дозволили хоч раз посидіти на веранді. Лише один-єдиний раз. Як це — стояти перед будинком, у якому ти виросла, а тепер там точиться життя чужих людей? Її батько розводив руками:

— Що тобі сказати?

— Крістіан знає про нашу зустріч? — запитав Фрідріх і подав знак кельнерці, та зауважила знак бічним зором, підвелася, але перш ніж закрити книгу, таки дочитала сторінку до кінця.

— Ні, — відповіла Аліса. — Ніхто про це не знає. Але для цього немає жодної причини, просто це лише моя справа. Суто моя особиста, — і Фрідріх кивнув, він думав так само.

— Тоді порахуйте за два чайники чаю, будь ласка.

Кельнерка стояла біля столу, але вигляд у неї був такий, ніби це не Фрідріх покликав її, а їй дали знак звідкись із вищих інстанцій і було велено завершити цю зустріч. Вона тримала відкритий гаманець у лівій руці, а правою взялася за зап'ястя лівої, ніби захищаючи її і водночас міряючи пульс. Аліса нахилилася до своєї сумки, більше задля пристойності, але Фрідріх заплатив за обох. Він залишив точно відраховану суму чайових. Майже не дивився на кельнерку, вона його не цікавила. Кельнерка різко закрила гаманець, дзенькнула монетами. До побачення. Гарного дня. Менше дощу.

— Я приніс тобі дещо, — сказав Фрідріх.

Він носив із собою в поліетиленовій торбинці невелику товсту папку з синього картону. Поклав її перед собою на стіл, але не відкрив.

— Листи Мальте. Це листи Мальте до мене, за всі роки, аж до його смерті. Ти можеш почитати їх. Мені здається, що там написано все, що ти хочеш знати. Там усе в них написано. Так.

Він подивився на синю течку, так ніби хотів ще раз подумати над усім, ще трохи повагатися, а потім поклав її назад у торбинку й підсунув до Аліси через увесь стіл. Аліса продовжувала тримати свої руки на колінах.

— Листи лежали у сховищі, в банку, увесь цей час, я старію і не знаю, коли помру, коли не прокинуся одного ранку, не знаю, хто знайде мене після смерті.

Він підвівся і поставив стілець ближче до столу. Його голос звучав байдуже. Мабуть, він дуже старався, щоб його голос звучав саме так, щоб можна було витримати все це.

— Коли ти прочитаєш листи, я б хотів отримати їх назад, — сказав він.

Вони обоє знали, що цього не буде ніколи.

— Я віддам їх тобі назад, — сказала Аліса з притиском. — Дякую.

— Між іншим, я була там одного разу. Одного разу я там побувала, — сказала вона.

— Де ти побувала? — спитав Фрідріх.

— На Айзенбанштрассе 5, — відповіла Аліса. — У будинку, де жив Мальте.

— Справді? — здивувався Фрідріх. — І як там?

Здавалося, його справді це цікавило, хоча і на відстані, з безпечної відстані.

— Там було дивно, — сказала Аліса. — Як би це сказати — я дуже хвилювалася, тим більше, що це скидалося на вистежування когось. Чи як правильно — шпигування за кимось?

Вона досить довго стояла на протилежному боці вулиці й дивилася на будинок перед собою, схожий на всі довколишні, відремонтований фасад, епоха грюндерства. Вона подумала про те, що Мальте цілий рік переступав через цей поріг. Туди і назад, а потім одного разу лише туди, а назад уже ні, назад його винесли в мішку, який закривав усе тіло і обличчя. Але значно довше вона намагалася уявити собі, як би це виглядало, якби відчинилися вхідні двері і він раптом вийшов надвір, тримаючи руки в кишенях і кидаючи уважний погляд на небо, вона питала себе, чи впізнає його, і за якими прикметами, за шрамом на чолі, за капловухістю, за очима старенької Аліси, за всією його поставою, вона була певна, що впізнає його, і її тіло струснулося від хвилі обурення і ніжності, хоча вхідні двері так і залишалися зачиненими і з них ніхто не виходив надвір. Але це було можливим. Усе було можливим. Можливо було б навіть, що Раймонд вийде з цього будинку. Або румун. Або Міха, який ставатиме дедалі жвавішим і живішим, що більше часу мине від його смерті; здавалося, що всі речі на світі

взаємопов'язані, тому з такої точки зору зовсім не було дивним те, що предмет, який поблискував поміж камінцями бруківки навпроти вхідних дверей, виявився неушкодженим золотавим патроном. Аліса, не озираючись ні праворуч, ні ліворуч, перейшла дорогу, наблизилася до вхідних дверей, нахилилася і видобула патрон із піску, де він лежав у м'якій щілині між двома каменями бруківки. Потім поклала його до кишені.

— Я подумала тоді раптом, що, можливо, він не помер, — сказала Аліса. — А просто жив увесь цей час десь у будинку навпроти на Айзенбанштрассе. Мені здалося, ніби я нарешті натрапила на слід цієї справи. Розумієш?

— Ну, щонайменше можу собі уявити, — сказав Фрідріх.

Перед входом до під'їзду лежав патрон. Парабелум, дев'ятиміліметровий калібр.

— Для тебе, — сказав Фрідріх і додав: — Просто так.

— Так, для мене, — відповіла Аліса. — Не має значення, навіщо.

— Побачиш, — сказав Фрідріх. — Сама побачиш.

Згодом він ішов через міст, на той берег ріки, солонувата вода була такою ж, як і тоді, а на поруччі мосту так само сиділи залізні прусські орли, міцно припаяні за крила, і ніхто не звертав на них уваги. Аліса дивилася йому вслід, як він ішов, звільнений від тягаря невеличкої торбинки з листами Мальте за ті роки, дощ припинився. Фрідріх пішов геть, один раз зупинився й озирнувся, подивився на крани вгорі. Про що він думав? Потім пішов далі. Це не він подзвонив до Аліси, а вона до нього.

— А після Мальте був хтось? — запитала Аліса.

— Ні, — відповів Фрідріх. — Після Мальте нікого не було. Крім кількох суто тілесних історій, але це щось зовсім інше.

Здавалося, в кінці життя він уже не дивувався через те, що після Мальте у нього так нікого і не було.

З вузької вулички, де стояв готель, у якому співробітник рецепції простягав через стійку реєстрації новоприбулим гостям ключі від кімнат із масивними порцеляновими тягарцями, де покоївки у службовому приміщенні знімали свої фартухи і зачісувалися у світлі неонових ламп, з цієї невеличкої вулиці зі східного боку річки повільно виїздив евакуатор із картонною японською машиною Аліси. Вловлювачі снів, чеки із заправок, заколки для волосся, поламані парасолі, ковдри для пікніків, прочитані газети, пісок із Мюріца, шкаралупи від горіхів, папірці з-під цукерок, аспірин. На сидінні біля водія повідомлення від цигана, який дивився у небо в одному з віддалених від центру районів на околиці міста. А потім так само дивився у небо Фрідріх, який тепер зник, пірнув геть, і вона ніколи більше його не побачить. Аліса провела поглядом евакуаторів, бажання побігти слідом було коротким і слабеньким, вона знову спіткнулася у мештах на каблуках. Міцно тримала в руках торбинку з листами Мальте і пішла догори сходами до вокзалу. І що тепер? Читати листи зараз чи згодом, а може, взагалі не читати. Що б у них не було написано, це нічого не змінить. Але додасть дещо, ще одне коло довкрузь невиразної, незмінної середини. Аліса міцніше схопилася за торбинку. Вона подумала собі, що вона — одна з багатьох і загубилася серед по-зимовому холодного урочистого приміщення вокзалу поміж усіма іншими і всіма наявними можливостями для подорожей в усіх можливих напрямках.

V

Раймонд

Після того, як помер Раймонд, Аліса вирішила позбутися його речей. Складала їх подалі, роздаровувала, продавала, викидала. Залишала собі. Це було щось на кшталт розкопок — відкривати шар за шаром різноманітні кольори, матеріали, часи; і врешті-решт не залишилося вже що рятувати, нічого, окрім факту, що Раймонд помер, до цього все зводилося. Це була не найгірша робота.

Вона почала з його піджаків. Так сталося, це була звичайна випадковість, можливо, їй слід було би почати з чогось іншого, але на остаточний результат це не мало жодного впливу. Маринарки висіли в коридорі, у кімнаті на бильці стільця, на мідному гачку, в підвалі, на цвяшках, вбитих у двері. Вона почала з тих, які були в кімнаті. Одна зелена і одна синя. Зелена із водонепроникного нейлону, синя — з м'якої бавовни з підкладкою, яка виймається, а без підкладки піджак був легким. Аліса повагалася якусь мить, а потім таки зробила те, що збиралася, можливо, просто аби побачити, як це буде, вона знала, що це позбавлено сенсу, бо всю-

ди у квартирі ще зберігся запах Раймонда, мікрочастинки його шкіри, волосини, до того ж це був жест із кіно, з книг: вона взяла синій піджак обома руками, занурила обличчя у м'яку тканину і відчула, що тканина пахне їхнім помешканням, пилюкою, домом і особливо маркою прального порошку, а більше нічим. Раймонд одягав цей піджак одного пообіддя сто років тому, це було навесні, на лавці біля кнайпи на одній із бічних вулиць поблизу фонду зайнятості. Дерев'яний павільйон, ліхтарі, пофарбовані білим і синім, вікна посередині, прохід між ними, вітрина тісно заставлена пляшками з горілкою, пачками цигарок, бляшанками з лимонадом. Музика з радіо. Шлягери п'ятдесятих, прогноз погоди, анекдоти і повідомлення про затори на дорогах. З проходу долинав всепроникний запах жиру з фритюрниці. А перед входом стояли чоловіки довкола порожньої бочки з-під пива, тримали пляшки з пивом у руках, пси були прив'язані до ліхтаря, чоловіки спльовували і пострілювали підтяжками, відтягуючи їх, а потім відпускаючи. Один говорив. Інші слухали. Коли слід було сміятися, сміялися всі, один із них реготав найголосніше, пси гавкали, мов божевільні, а потім злякано замовкали. Лавка посеред колючих кущів. Аліса з Раймондом сиділи поряд на лавці, Аліса пила каву з пластмасового горнятка, Раймонд пив пиво. Надворі ще було доволі прохолодно, але небо вже стало синім, на ньому наздоганяли одна одну сліпучо-білі хмари. Раймонд скрутив самокрутку і подивився на Алісу. Нічого більше. І цей його погляд протягом усього свого тривання був досконалим. Ось і все.

Аліса взяла синій піджак, обережно склала його, у правій кишені знайшла запасну деталь від машини, крихітний бумеранг із тоненького перфорованого металу, запаяний у поліетиленову торбинку, новісінький.

«Daihatsu Suoge». Вона зважила деталь у долоні, а потім поклала на стіл.

Відклала синій піджак у ящик, який збиралася покласти на горище. Зелений піджак, до якого слід було носити метелик, мав сріблясті вилоги, американський логотип, одного разу Раймонд убирав його під час прогулянки до Ботанічного саду. Влітку. Він із сумнівом у голосі сказав щось про те, що піджак виглядає занадто гарно чи якимось так, Аліса змушена була посміятися з цього. Вони обоє обкурилися тоді, це було дуже давно. Вони йшли попід руку доріжкою, посипаною галькою, аж до місця, де майже закінчувалася територія саду і вже видно було обриси ближнього спального району, а позаду вже вийшов охоронець із псами в намордниках і на коротких ланцюжках, вони повернули, а за ними зачинили ворота саду. Згодом вони пішли в кіно.

На який фільм?

Забула. Це вже інший спогад.

Аліса подумала про те, що спогади неможливо обирати, вони приходили, як собі хотіли, спогад про сад, Раймонд у піджаку з метеликом, цей спогад був беззвучним, але попри це становив частину цілого. Згодом Аліса іноді сама носила цей піджак. Він виглядає занадто добре чи якимось так. Вона підтягнула блискавку догори і поклала піджак у коробку, яку збиралася віддати в Червоний Хрест.

Додала туди ж піджаки з коридору, не зазирнувши до жодної з кишень і навіть не запхавши туди долоню. Шалик, дві монети. Одне за одним геть. Усе.

Але в одному з піджаків із підвалу вона знайшла дещо, до чого виявилася не готовою, — вона намага-

лася бути готовою до цього — це було дещо крихітне і трохи схоже на те, ніби Раймонд залишив це їй; зім'ята паперова торбинка з хлібною крамниці з рештками рогалика з мигдалем усередині. Лише останній ріжок, уже майже закам'янілий, старий, як мушля у шматку гірської породи, і гладенька скалка мигдालи зверху. Аліса стояла, тримаючи торбинку в одній руці, а рештки рогалика — в іншій, стояла у тьмяному підвальному освітленні і хитала головою. Хотіла вона того чи ні. Крізь прочинені двері до підвалу згори долинали звуки дитячих голосів індійських кухарів, гримнули кухонні двері, газові балони перекочувалися по кам'яній підлозі під'їзду, вона чула навіть дзижчання товстої мухи тут, унизу. До підвалу опускався і сморід контейнерів зі сміттям з двору, змішувався із запахом підвалу, з гострим запахом трутки для щурів, цвілі і вологої цегли. Раймонд. Він був голодний. Звичайний голод живої людини. Купив собі рогалик із мигдалем. Це він міг зробити лише в одній-єдиній пекарні, більше ніде. І лише у вівторок, середу, четвер, п'ятницю або суботу, у неділю і понеділок ця пекарня була зачинена, пекарня, зачинена у понеділок, — це було для Раймонда доказом хорошої якості. Як колись. Узимку — торбинка стриміла з кишені його зимового піджака разом із рукавицею, а куди поділася друга рукавиця, і чи була тоді разом із ним Аліса? Чи була вона поряд, коли Раймонд купив рогалик із мигдалем, чи відламав він шматочок і для неї, дав у руки, поклав до рота, чи було це в обід, після обіду, вранці якогось холодного і вітряного дня, поки вони йшли кудись разом, Аліса попід руку з Раймондом, а її долоня — у його рукавиці; «хочеш іще?», «ні, дякую», і останній шматочок було покладено назад, у торбинку, Раймонд кинув його туди, скрутив папір і запах

до кишені куртки. Коли. А можливо, він був тоді сам. Аліси не було поряд, таке теж траплялося. І що тепер із цим робити? На паперовій торбинці надрукований малюнок сонця, що сходить. Доброго ранку. Куди по-діти рештки, що з ними зробити – цього всього слід навчитися.

Аліса запхала торбинку до кишені своєї власної куртки. Вона нездатна була просто викинути її геть. Тут існував певний порядок, спершу має пройти якийсь час. Насамперед знайти, потім збагнути, а вже аж тоді викинути. Опинитися на безпечній відстані. «Не поспішай», – вона дратувалася, коли Раймонд повторював їй цю фразу. – «Не поспішай». Вона поклала зимову маринарку до коробки для Червоного Хреста. Рукавицю також. Рукавицю для правої руки. Свою руку вона не запхала в цю кишеню ще раз.

І його сорочки. Його штани. Білизну, майки, шапки і взуття. Сорочка у біло-червону клітинку, з якою не пов'язані жодні спогади. Синя сорочка, з якою пов'язана ціла лавина спогадів, від яких вона, щоправда, вміла захищатися; вона вміла захищатися від спогаду про один день у липні, у розпал літа, один із незліченних днів того літа на межі століть, коли Раймонд відчинив їй двері, він був дуже зайнятий і тому відразу ж пішов геть, щойно двері розчинилися, але попри те він втішився Алісиному приходу. Його обличчя, як виглядало його обличчя, коли він тішився її присутності. Вона випила горнятко чаю, посиділа біля вікна, погортала газету.

– Ти почитаєш мені вголос?

– Тут не написано нічого суттєвого.

Раймонд тоді був убраний у цю синю сорочку, з маленькими дірочками, акуратно зашитими дрібними стібками, сорочка мала старомодний круглий

виріз, ніби з якогось іншого часу. Отже, це саме та сорочка. І ще сірі, зелені, чорні штани. Дірки на колінах. Плями від фарби. Подерті кишені. Пристойні штани. Ретельно складені футболки. З малюнками і без. Кумедний ведмедик. Камуфляжний візерунок. Літери. Взуття Раймонда. Його ортопедичні вкладки. Ніяких окулярів. Плавки. «Не вагатися більше», — подумала Аліса. — «Припинити ці ідіотські вічні вагання». І прибрала усе геть, склала до купи, до коробки з одягом для Червоного Хреста, а в коробці, яка опиниться на горищі, все ще лежали синя куртка і зелена футболка.

Вона віднесла коробку з одягом для Червоного Хреста сходами донизу. Це була перша з багатьох коробок, доволі важка, Аліса міцно обмотала її скотчем, цей скотч уже нікому не вдасться відклеїти. Індійський кухар вийшов із кухні в коридор. У нього був дуже брудний фартух. Сліди курки з соусом карі. За ним Аліса побачила постать другого індійського кухаря, оточеного випарами посудомийної машини, на тлі червоних кахлів. Гарні картини. Переїзд? У кухаря було перелякане обличчя. Ні. Не переїзд. Викидати, впорядковувати, віддавати комусь далі, очищатися, входити в річку, ага, Ганг, — голосно засміявся кухар, Аліса змушена була засміятися разом із ним. Він узяв у неї з рук коробку і відніс до машини, уздовж вулиці, на ногах у нього були пляжні капці, він прихопив із собою з кухні запах курки з соусом карі, це був запах щойно порізаного ананаса, базиліку, помідорів і мийного засобу з оцтом; цей запах залишився на коробці, у машині й на руках Аліси, залишився, аж поки вона не опустила коробку назавжди у глибину контейнера Червоного Хреста.

Протягом цього першого літа без Раймонда вона постійно ходила в басейн. Майже щоранку, кожного вільного дня. Зокрема через те, що не хотіла їхати кудись далеко сама, їхати до озера, розстеляти лише для себе ковдру для пікніків, шурхотіти сторінками газети і вдивлятися в гущавину лісу, це було безперспективно; отже, у басейн, можливо, це якась форма долучення до цивілізації. Короткий шлях велосипедом тінистою стороною вулиці, надворі близько двадцяти градусів уже о дев'ятій ранку. Вона ходила в басейн у парку, Раймонд купався там, коли був малим, в Аліси було фото; Раймонд на сходах біля кабінок для переодягання, йому шість років, він присів на мокрий камінь, підтягнув одну ногу під себе, а іншу випростав. Він подивився в камеру проти світла, і його чорно-біле дитяче обличчя скривилося, бо сонце світило йому просто в очі, але взагалі він виглядав так, ніби плаче. Раймонд стверджував, що не плакав. Він стрибав із десятиметрової висоти, цілу годину, безперестанку, ось що він робив, а потім пішов додому.

Вхід на сходи біля кабінок для переодягання було заблоковано. З обох широких сходинок облущувалася фарба, бірюзові цурпалки, з-під фути, якою були скріплені камені, пробивалася трава. Місце, на якому тоді сидів Раймонд, було неможливо розпізнати. Але вхід на вежу для стрибків був відчинений, сьогодні, як і тоді, і плавці стояли у черзі до його дошки, яка похитувалася на висоті десяти метрів. Вони стрибали у воду один за одним, безперервно, кожні три хвилини хтось падав. Аліса простелила свій рушник біля великого басейну, біля низенького паркана, за яким ріс дрік, збиралося сміття, порожні паперові стаканчики з-під кави, продірявлені рукавники для плавання, недопалки цигарок. Вона плавала півгодини, сумлін-

но пропливала метр за метром, витягнувши голову над водою, потім повернулася до свого рушника, лягла на спину і заплющила очі. Літаки. Горобці в кущах друку збуджено попискували. Високі ноти дитячих криків, швидкі кроки її власних мокрих ніг. Поряд із Алісою матері розстеляли свої купальні рушники, темна тінь перед заплющеними очима, ніби по небу пролетів великий птах, а потім знову непорушна ясність і світло, діти цокотіли зубами, струшували воду з волосся, краплі води на животі Аліси, ніби доторки, щось особисте.

— Ви не могли би підсунутися трохи?

Аліса, яка була сама, лежала на коротенькому рушнику, біля неї лише газета і жовта пляшка молочка від засмаги, Аліса мала тут найменше прав, вона визнавала це і завжди всміхалася, вдячна за те, що до неї взагалі звертаються, згортала свій рушник і звільняла місце для ще більшої кількості матерів із візочками, кавунів, схожих на гарматні ядра, пляшок із лимонадом, термосів, складаних стільців і пластмасових мисок із салатами з макаронів. Вона задрімала в атмосфері замкнутого простору, ніби в капсулі, яка їй сниться. Різкі голоси, сміх і дитячий плач, запах персиків, тропічних мастил і мокрого каміння, хлорки і тонкий гіркуватий аромат цигарок, засинаючи, вона забула, що Раймонд помер, забула, що його більше немає, вона відпустила від себе виснажливу мовчазну страхітливую думку про нього, просто відставила її вбік. Вигнала, кудись в обідню спеку, позбулася її на цілу коштовну годину.

— Сьогодні вночі мені снилося, що в мене випадають зуби, — сказала одна жінка іншій десь поблизу Аліси, — це, здається, свідчить про якусь історію із загнаною у підсвідомість сексуальністю.

— Ні, я так не думаю, — відповіла інша, а потім додала, так, ніби тему вже було вичерпано: — Гарний день сьогодні.

«Треба буде розповісти про це Раймондові, — подумала Аліса, сонно і подумки всміхаючись, — треба буде відтворити цю інтонацію потім, цей тон, самопевнену зверхність і діловиту похвалу погоді». А потім їй пригадалося, що це неможливо, і вона повернулася, сіла, випросталася, ніби її хтось покликав. Намазала собі плечі, ноги, ступні й посиділа так ще трохи, підставляючи сонцю долоні. Вона вже давно не засмагала так, востаннє сто років тому, з Анною, біля озера Лаго ді Гарда, це справді було давно. Спогад про це був наповнений ностальгією і приваблював, був сповнений любові, це було щось dokonane, у цій любові вже ніколи ніщо не зміниться. Волосся Анни, розміреність від спеки, блискучі карі очі, шорсткі дитячі руки. Лежати поряд, засмагати, говорити про щось несуттєве, дивитися на воду, поставивши долоню дашком перед очима. Перебирати круглі відшліфовані камінці, вибирати з них кращі, а потім розкидати довкола. Увечері роздивлятися засмагу на шкірі у дзеркалі, білі груди над темним животом. З Раймондом вона ніколи такого не робила.

В обід Аліса збрала свої речі, одягнула сукню на купальник і попрощалася з мамами. Їй не відповіли, мабуть, просто через лень. А потім пішла геть. Проминула басейн і фонтани, під якими бавилися хлопчики і дівчатка, які затискали руками струмись води, а потім різко відпускали, і дівчатка з криками тріумфу вистрибували з бризок. Що це за ритуал, Аліса впевнена, що вони з Раймондом теж так робили, колись давно, поки були кожен сам по собі і бавилися з іншими дітьми, але вона не пригадувала цього. Коли

вони з Раймондом зустрілися, то майже всі ритуали вже залишилися позаду, майже всі, окрім хіба що кількох останніх. Хто би міг подумати. Вона йшла по теплій воді дном плиткового дитячого басейну, вийшла на поле і взула сандалі. Перед кіоском, у якому Раймонд дитиною купував вершкове морозиво у м'яких вафлях, ванільне з шоколадною поливкою у сріблястій обгортці, сиділи під вицвілими від сонця парасолями чоловіки з золотими зубами і грали в скат. Татування: якорі на ланцюгах, серця, проштрикнуті мечами, — розмиті сині контури. Назавжди. На галявині люди засмагали голими. Лежали під білим небом, ніби розстріляні. По одному. Майже ніхто не рухався, лише над далекою калюжею в кінці доріжки загрозило зібралася хмарка комарів, а натягнута між деревами біло-червона стрічка, яка забороняла прохід, тріпотіла на невідчутному вітрі.

Аліса вела велосипед пообідніми вулицями назад, додому. Бували дні, коли вона всю дорогу ось так його вела, у неї було відчуття, що вона в небезпеці, і тепер їй треба бути обережною, що вона занадто втомлена від спеки, занадто заглиблена у свої думки, щоб їхати на велосипеді, вона думала: «Якщо я поїду, зі мною щось станеться, я вилечу через кермо, мене переїде машина, зламає мені ший, потрощить усі кості».

— Будь обережна.

— Ти також.

І вона не їхала. Купила полуниць на розі вулиці, у ятці, що мала форму гігантського фрукта із зеленим пластмасовим стеблом на даху, а під тінистим дахом лежали цілі гори блискучих полуниць у картонних коробках, вони були нагромаджені одна на одну, як піраміди.

— Дякую, кілограм буде забагато. Достатньо півкілограма.

Це лише для неї самої. Аліса занесла додому ягоди у прозорій торбинці. Пристебнула велосипед біля під'їзду, відколи Раймонд помер, вона більше не залишала транспорт у дворі, це було занадто складно, і вона робила це раніше лише задля нього, бо він вважав, що у дворі залишати велосипед безпечніше. У під'їзді було душно. У квартирі тихо. Аліса довго і ретельно мила полуниці. Холодна вода стікала їй у долоні, на зап'ястя, втихомирюючи пришвидшений пульс. Вона розрізала полуниці на половинки, потім на четвертинки, посипала їх цукром, додала трохи оцту і поставила миску в холодильник. Сині квіти на підвіконні байдуже витягли до сонця свої суворі невеликі і гнучкі листки, тринадцять на одному стеблі.

Аліса поміняла постіль. Простирадло, дві пошивки, дві ковдри. Зняла стару постіль, одягнула нову. Вона буде прохолодно шурхотіти у першу ніч.

Їй не снилося, що в неї випадають зуби. Але про те, що виростуть нові, також не снилося.

Вона відвідала Маргарет. Поїхала машиною за місто, до будинку на околиці, у якому тепер жила Маргарет, з багатьох поглядів будинок був далеко від центру. Вони сиділи поряд на веранді з тропічних дерев і роздивлялися квіти, вирощені Маргарет, рясний урожай її грядок, гладіолуси, гортензії, жовтець, японські лілії, Aqua Alba. Небо було синім, літаки прямували кудись далеко. Звідкись долинали літні звуки газонокосарки, розбризкувача води, постукування садових ножиць. Кішка безшумно вийшла на веранду, сухо чхнула, сіла перед ними, сперлася на передні лапи і повернулася до них боком, демонструючи свій котячий профіль.

— Коти люблять так робити, — сказала Маргарет. — Вони сідають між двома людьми так, щоб утворився правильний трикутник. Вони завжди так роблять.

Аліса подивилася на кішку, червоно-брунатне хутро, ледь помітно посмикується білий кінчик хвоста. Мальте, Фрідріх, Пумі. Її заспокоювало, коли вона подумки вишикувала в ряд усе, що мала. Вишикувати в ряд і дивитися, що вийде. І що буде далі. Після всіх виснажливих подій нарешті настав час і на це. Перші дні, тижні, місяці без Раймонда; вони вже ніколи не будуть такими чистими і блискучими, мабуть, їй доведеться вчитися знаходити в цьому задоволення, по-іншому нічого не вийде.

— Ріхард сказав, що мені знадобляться три роки, — сказала Маргарет. — Ось один рік минув, лише один рік, а я ще і близько не розумію, що він мав на увазі. Три роки. Хочеш узяти з собою кілька квіток?

— Із задоволенням, — відповіла Аліса.

Газон був викошений недавно. Аліса босоніж стояла у траві. Маргарет із ножицями йшла вздовж грядки. Жоржини, соняхи і гілка чортополоху. Газонокосарка затихла, довкола гнізда на ялині літали оси. Холодний апельсиновий сік. Подув вітер, двері веранди стукнули, на небі з'явилися пласкі хмари.

Потім Аліса зайшла в дім. Пройшлася світлими кахлями підлоги. Повз полиці з книгами, на одній із полиць стояло фото Ріхарда. Там він стояв на тлі книжкових полиць із Райнсбергерштрассе, чорно-біле фото.

Потім вона віддала машину. Було зрозуміло, що їй доведеться віддати машину. Утримувати її було надто дорого, сама вона не могла собі цього дозволити, вона мало їздила, без Раймонда вона фактично взагалі нікуди не їздила, і їй не доводилося більше

їздити за ним чи кудись його відвозити, тепер вона залишалася там, де жила. І для її власних пересувань їй було достатньо велосипеда і трамваю. Вона дала оголошення в автомобільний журнал, друкованими літерами заповнила формуляр. Машина 87-го року. Колір — червоний. Невеличка прим'ятина на лівому крилі. Вітрове скло трохи пошкрябане. Вона формулювала, як уміла, а в кінці назвала ціну, хоча і не знала, чи відповідну. Але таку, що здалася їй відповідною. Якусь ціну. Скільки машина коштує. Це було байдуже. Телефон задзвонив уночі, о четвертій ранку. Аліса лежала на спині у ліжку і слухала голоси на автовідповідачі, звертання, які дратували, іноземний акцент, тричі повторені номери телефонів, гарячкові обіцянки, спонукання передзвонити комусь. Десь далеко в місті всі ці люди не спали. Були зайняті. Будували плани і мали наміри, цілі. Вона не мала сили вимкнути телефон із розетки. Ближче до ранку телефон замовк. Перерва. Аліса заснула. На спортивному майданчику вдарився об сітку перший м'яч. У кроні дерев у дворі важко шелестів вітер.

В обід вона пішла до машини. У руках вона тримала синю торбинку для сміття, на обличчі — окуляри від сонця. Температура надворі стояла тропічна. Біля кав'ярень сиділи в ряд люди, ховаючись під непевною тінню від дашків, на тарілках із сніданком тануло масло, біля парку тулилися ятки базару, сонце било по бруківці. Час на вишні. Останні полуниці. У висохлу на порох землю довкола акацій хтось старанно посадив квасолю. Машина стояла біля планетарію. Аліса відчинила дверцята. Нахилилася над сидінням біля водія, відчинила бардачок і витягнула звідти все, що там було. Усе. Раймондові сірники, календар із рекла-

мою аптеки, чеки із заправок, рекламні проспекти. Його наклейки, купони, талони на знижки. Зім'яте фото, на якому був стілець біля берези на тлі зруйнованої фабричної будівлі. Попіл і уламки. Якийсь предмет біля стільця на підлозі, Аліса примружила очі, уважно вдивлялася в нього, але нічого не могла розгледіти. Вона і завтра не зможе нічого розгледіти, і післязавтра. Отже, ця світлина піде у мішок для сміття. Решта — також. А поміж папірцями опинилася пластикова картка, яка раптом втратила будь-яке значення, он як швидко, виявляється, це буває, пластикова картка, зелена картка в целофановій обгортці. Не та, яку колись давно, цілу вічність тому, залишив їй циган, а інша, хоча, мабуть, це були завжди ті ж самі картки. *«Зацікавлений Вашою машиною. Зараз або пізніше. Коли завгодно. Подзвоніть, я відразу приїду»*. Аліса вилізла з машини, різко відчинила багажник, захвала увесь його вміст у мішок для сміття. Ковдру для пікніків у різнокольорові квадратики, на кутках ковдра вже почала торочитися, а у складках досі лежало торішнє осіннє листя. Озеро Гельзее. Або Ланке. Мюрітц. У сміття. Пляшки з водою, парасоля. Термос, у термосі справді ще щось було, якась правічна рідина, мабуть, чай із листя, яке тримав у пальцях Раймонд. Святе святе. Вона тепер має це випити? Вона кинула термос у мішок зі сміттям і почула, як розбилося скло, карбоване розлітання на друзки.

Це вже все?

Так, усе.

Вловлювачі снів були міцно припасовані до дзеркала заднього огляду. Аліса витягла з кишені телефон, набрала номер, який був зазначений на картці. Її руки тремтіли, хоча вона й не знала, від чого. Сказала, що хотіла би подарувати машину, якщо її просто заберуть,

саме так, дякую, це дуже мило. Вона сіла на бордюр і чекала. Тримала в руці ключ від машини, на ключі — бляшана пластинка з вибитими на ній цифрами, ці цифри мали якийсь зв'язок із життям Раймонда, але який саме, вона забула. Блоковані синапси. Вона напружила мозок. Сиділа так нерухомо, що галки підступили зовсім близько, їхні чорні блискучі крила, очі-гудзички, тупі носи, ці крихітні динозаври, яких неможливо знищити.

Вона бачила Раймонда щодня. Кожен день. Бачила його всюди, це було неймовірно, скільки у нього мало бути форм існування, подобизн, він міг би бути кожним. Він стояв на ескалаторі головного вокзалу, пересуваючись у повітрі високого залу, у руці тримав легеньку валізу, напівобернувся до неї, подорожній, але такий, що не поспішає, й Аліса відштовхувала когось набік, бігла вперед, через увесь зал, бачила, як він сходив із ескалатора, прямував до виходу, це був не він, це був хтось інший. Її серце билось мов шалене, бо вона раптом бачила його в останньому вагоні трамвая, що вже від'їхав, біля світлофора, на іншому боці вулиці, у черзі в супермаркеті, він виходив із таксі, лежав і спав на лавці у парку, заїздив на велосипеді за ріг будинку. Він сидів у кафе з італійським морозивом, а перед ним була велетенська порція холодного задоволення, старигань, якого Аліса розглядала з вікна, і перед очима у неї все пливло, а потім вона одним рухом долоні гнала його геть, ніби тварину. Усі були Раймондом. Усі ходили, як він, зупинялися, як він, так само хапали себе долонею за потилицю і чунали її, так само випростовували спину, позіхали, одягали куртку, виходили з дому. Його більше немає, Алісо. Аліса повторювала собі це, сама до себе звертаючись

на ім'я, так, ніби була сама собі дитиною. Алісо, Раймонда більше немає. Їй залишалося зберегти спогад про нього, але при цьому не збожеволіти. Думати про нього і при цьому не збожеволіти і не розізнатися. Думати ретельно. Знову і знову. Спочатку.

— Де твій чоловік? — запитав індійський кухар.

— Поїхав геть, — відповіла Аліса.

— Справді? Надовго? — здивувався кухар, він саме замітав кухню, а другий кухар сидів біля посудомийки на перевернутому відрі біля вологої стіни, скло в його окулярах тріснуло, він курих, з радіо долинала арабська музика, він дзеленчав у такт ключами, неспокійні, досконалі синкопи. Аліса сперлася на двері у коридор. Поріг був слизьким. Індійський кухар вимітав стебла петрушки, половинки помідорів, шкірки від цибулі, гумки, змітав усе на одну купку, робочий день закінчився, він щось насвистував, потім відставив на мить мітлу і великими поспішними гучними ковтками пив із пляшки яблучний сік. Попереднього дня інший індійський кухар, ставши посеред кухні, вилив собі просто на голову пляшку мінеральної води. Він зробив це не для Аліси, але Аліса все одно втішилася з цього.

— Так, надовго, — відповіла Аліса.

Вона не могла сказати нічого іншого. Не могла сказати, що Раймонд помер. Вона сказала це кельнерці з татуванням, надворі, біля дверей.

— Де твій чоловік?

— Мій чоловік помер.

Кельнерка з татуванням сказала про щирі співчуття, а потім вона звільнилася і переїхала кудись, тепер ніхто вже не вмів написати так гарно на таблиці *happy hour*.

Раймонд помер.

Аліса не могла це навіть вимовити. Не в кухні. Протяг, запах петрушки, пластмасова миска, у якій поблискували на ложі з льоду шматочки цитрини, голівки салату на мокрій дерев'яній дошці, виноград, банани, дині. Ганчірки для миття, повна каністра олії, велетенські банки з медом, ванночки і баняки. Незадовго до півночі. Другий індійський кухар забичкував цигарку об кахлі. Зняв розбиті окуляри, ретельно їх протер і знову одягнув. Прислухався, закотивши очі, його пальці тремтіли, трусили ключами, стукали кільцем від ключів об відро, він мурмотів, думав про щось, потім позіхнув, підвівся і ногою відсунув відро у куток. Підкинув ключі догори, зловив, тихенько свиснув, озирнувся і простягнув руки до Аліси. Ключів не було.

— Де? — запитав перший індійський кухар. — Поїхав, — він подув собі на щоку, подивився на Алісу, сперся на древко своєї мітли, як на посох.

Аліса подивилася кудись повз нього, вона не знала, що йому відповісти.

Але індійський кухар сказав:

— Розумію, розумію. Он воно як. Я розумію.

Він кивнув. Потім показав на другого індійського кухаря і сказав:

— Чотириокий. Він бачить більше, ніж усі інші. І він також скоро поїде.

— Куди? — спитала Аліса.

— О, побачимо, — відповів кухар. — Додому? Можливо, назад додому. У Мумбай. Або на Місяць.

Вечори на кухні біля столу, на тому ж місці, де сидів Раймонд, сперши лікті у невидиме заглиблення, яке його лікті змушені були залишити у м'якому дереві столу. Сидіти так і дивитися, як сині квіти на підві-

конні згортають свої тринадцять пелюсток, коли надходить час і їхній день завершується. І так день за днем. Павуки в сітці між стеблами повиростали, стали великими, і частина з них зникла, а частина залишилася вдома. У помешканні. Аліса сиділа на стільці між столом і шафою і дивилася на павука, який облаштувався в кутку над кухонними дверима, здається, засів там серйозно і надовго. Раймонд позабирав би павутину з кухні, вона б попросила його про це. Але цей павук залишиться. Алісіна бабця похвалила б її за це. Аліса шепотіла. Спостерігала за тим, як павук плете павутину, і прислухалася до звуків у дворі. Плюскіт води, тривале чищення зубів, телефонний дзвінок, гримання дверей, кроки на сходах. Індійські кухарі топтали картонні ящики, роздирали їх на шматки, запихали шматки у смітник, потім разом викурювали по цигарці, й дим підіймався у дворі аж до вікна Аліси, яка тихенько сиділа на підвіконні. Пізно ввечері літали кажани. І, ясна річ, останні літаки.

Усе, що залишилося, вмістилося на столі. Запчастина до машини, паперова торбинка з рештою мигдалевого рогаліка. Нічого не залишилося. Напівпорожня коробка з курткою, футболкою, різними дрібницями, поряд із валізою Міхи, яку Майя досі не забрала, щоразу, коли Аліса підіймала цю валізу, вона ставала дедалі важчою, ніби всередині щось росло. Вона ні разу не зазірала до валізи відтоді, як привезла її. Аліса знала, що Лотта причепила біля дверей невеличку записку, яку ще живий Конрад написав упевненою рукою. В записці було: «Незабаром повернуся».

Аліса шукала чогось схожого для них із Раймондом. Не знайшла, але була впевнена, що воно існувало. Колись вона точно знайде це, випадково.

Іноді Аліса відвідувала румуна. Вони давно не бачилися, але це не було проблемою, здавалося, в цьому немає жодної проблеми, хто знає, думала собі Аліса, такі речі виявляються здебільшого згодом. Румун теж постарів, на скронях з'явилися сиві волосини, і якось недобре схуд, тільки його відстовбурчені вуха блищали, як і раніше. Він, як і колись, пив своє пиво, ще не почав знову курити, але сказав, що почне згодом, коли надійдуть останні дні.

— Але ж ти не зможеш знати, коли це буде, — сказала Аліса, здивована його невіглаством. — Ти ж не можеш знати, коли настануть твої останні дні.

Вона легенько стукнула його кулаком по руці, він засміявся і відсунувся вбік. Вони сиділи на балконі.

— Тут можна сидіти між дев'ятою вечора і четвертою ранку, а потім стає занадто спекотно. Тридцять градусів у тіні. Подивися на мої рослини, біотоп, дика конюшина і доісторична мальва. Він щось посмикав у горщику в себе на балконі, потягнув за вусики, показав їй листочки квітів завбільшки з сірникову голівку. — Подивися. Це доісторична фіалка.

Аліса подивилася. Квітка з котячим обличчям. Аліса пила воду, румун пив вино. Сонце ліниво опускалося. Потім на обрії з'явився півмісяць. Чорніло небо далеко за телевежею, над церквою Марії і рекламним щитом готелю «Форум».

— Дощу не буде, — сказав румун, прицмокнув язиком, похитав головою. — Аж до повного місяця. Це як удома, у Румунії, велика сонячна рівнина, немає води, але попри це ростуть яблуні, тіль під яблунями, бігають і шкребуться кури, піднімають пилюку і так далі, все зупиняється і чекає, а потім раптом надходить гроза, і дощ шурхотить по рівнині, змиває все геть. Так воно буває. Але наразі до цього ще не дійшло.

— Я зголодніла, — сказала Аліса. — Можеш зробити мені якусь канапку?

— Звичайно, — кивнув румун, пішов геть і повернувся з дошкою, на якій було два шматочки хліба з червоним вишневим варенням. — Це мама варила. Обережно, хляпає.

Аліса з'їла хліб, обережно і повільно, їй здалося, ніби вона вперше в житті їсть хліб із вишневим варенням, варення було таким солодким, у неї в роті все змішалось, цукор і фрукти, на очах виступили сльози. Вони дивилися вниз, на вулицю, там були руїни, колись тут стояв мур, а тепер пасуться вівці, колись стояли складські приміщення, потім новобудови західної частини міста, у вікнах уже загорілося перше світло. Все це було схоже на лаштунки. Збудовані кимось. Інсталяцію. Літак пролетів кудись далеко повз Місяць. Справа в'їхав трамвай, зі скреготом повернув, його колеса вистукували чудовий ритм.

— Помахаєш мені, коли будеш проїздити, — попросив румун, — я побачу тебе звідси.

— Гаразд, — відповіла Аліса. — Обіцяю.

Вони не говорили про Раймонда. Румун не питав про Раймонда, а Аліса нічого не казала. Раймонд був не надто високої думки про румуна, можливо, ревнував, про щось здогадувався, знав або ж підозрював. Останні стануть першими? Чи перші останніми? Але тут не було про що знати. І не буде.

Вони не говорили і про все інше. Взагалі, — так подумала собі Аліса, — вони говорили ні про що, старанно оминали всі теми, можливо, обоє були занадто виснажені або ж не могли визначитися, не важливо, Аліса тішилася, що трапилося саме так.

— Дитина Міхи в порядку, — одного разу сказав румун. — Росте на кладовищі.

— Звідки ти знаєш? — спитала Аліса.

— Чув, — легковажно відповів румун. — Бавиться собі на могилі Міхи, на цвинтарі. А мама завжди поряд. На цвинтарі зараз приємно. У таку спеку. Гарно і не спекотно.

— Так, — погодилася Аліса. — Тінь і прохолода.

За годину до півночі вмикали ліхтарі на вулицях. На штучних скелях поблизу Шафсвайде лазили альпіністи, окреслюючи повільні широкі кола. Ніби розрізані ножицями. Безшумні.

— На світло ліхтарів летять дезорієнтовані комахи і світлячки, — сказав румун, Аліса знала, що це неправда. — Якщо ти залишишся ще на хвилю, то побачиш космічний корабель. Він летітиме он звідти, — він показав ліворуч і кудись угору, в чорне небо. — І Марс, Сатурн, Юпітер. Вони також тут пропливатимуть. Повір мені.

— Нагадай мені ще раз речення, — попросила Аліса.

— Яке речення?

— Речення, за допомогою якого ми запам'ятовували планети, коли були дітьми. Мама Варить на Землі Морс, — ну і так далі.

— Ти ж сама знаєш, — відповів румун. — Я вже не раз тобі казав.

— Але все одно скажи ще раз.

Мама Варить на Землі Морс, а Юний Син Уже Не Плаче.

Вони вимовили це хором. Меркурій, Венера, Земля, Марс, Юпітер, Сатурн, Уран, Нептун і Плутон.

— Воно вже не дійсне, це речення. Сподіваюся, ти знаєш. Плутон уже відмінили. Замість нього тепер є дві інші планети.

— Знаю, — відповіла Аліса. — Ми можемо вигадати собі нове речення.

Потім вона пішла додому. Крізь дуже привітну ніч. Вона ще довго махала йому, махала, не озираючись, бачила свою тінь на землі, чітко окреслений силует, з різкими контурами, рука, яка махала, була набагато тоншою, ніж її власна. Вона знала, що румун стоїть на своєму балконі і теж махає, аж поки вона не поверне за ріг. До побачення. Вона пройшла повз зачинені кав'ярні, стільці вже були виставлені на столи догори ногами, пройшла вулицею вздовж парку до будинку, де вона й досі жила, зайшла у свою кімнату на четвертому поверсі, де вона залишила ввімкненим світло. Довкола парку пахло травою. Перед будинком сидів Раймонд. На сходах біля під'їзду, спиною сперся об стіну і спокійно чекав. Як не дивно, він куриє, Аліса бачила вогник його цигарки. Вона пришвидшила крок, перейшла через дорогу на перехресті, її каблукі стукали по бруківці, постать у дверях під'їзду підвелася, й Аліса не відчула жодного роздратування, побачивши, що це не Раймонд, а другий індійський кухар.

Чотириокій. Зрештою, також чарівник. На свій власний спосіб.

ЮДІТ ГЕРМАНН
АЛІСА

Перекладено за виданням:
Judith Hermann, *Alice*
© S. Fischer Verlag GmbH,
Frankfurt am Main, 2009.

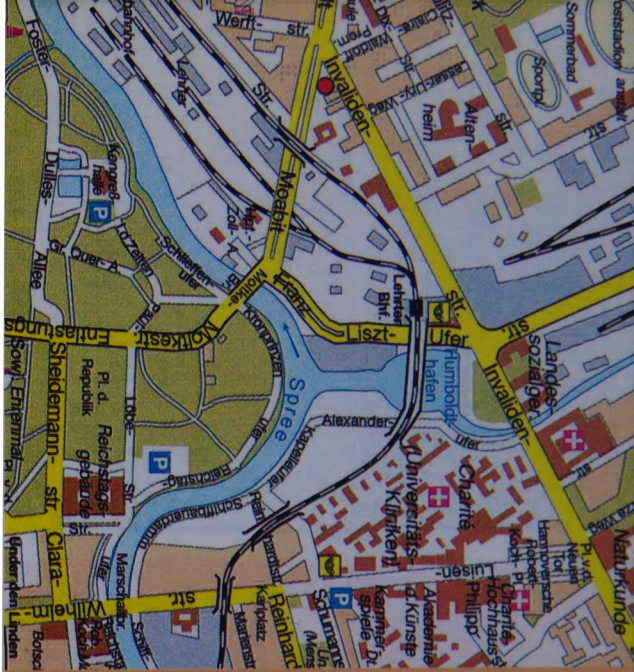
Твір перекладено за підтримки
гранту Гете-Інституту,
фінансованого німецьким
Міністерством закордонних
справ.

Переклад: *Наталка Сняданко*
Редактор: *Олександр Стукало*
Коректура: *Ірина Давидко*
Дизайн і верстка: *Ірина Мамаєва*

Підписано до друку	ТОВ «Темпора»
22.07.2013	01030, Київ,
Папір офсетний.	вул. Б. Хмельницького, 32,
Формат 84x108/32.	оф. 4
Гарнітура Baltica.	Свідоцтво про внесення
Ум. друк. арк. 7,14,	до державного реєстру:
Облік-видавн. арк. 7,86.	ДК № 2406 від 13.01.2006
Замовлення № 477	Тел./факс: (044) 234-46-40
	www.tempora.com.ua

Віддруковано з готових діапозитивів
в друкарні ТОВ «Друкарня «Рута»
(свід. Серія ДК №4060 від 29.04.2011 р.)
м. Кам'янець-Подільський, вул. Пархоменка, 1
тел. 0 38 494 22 50, drukruta@ukr.net

ЮДИТ ГЕРМАНН (нар. 1970, Західний Берлін) –

сучасна німецька письменниця, авторка трьох книжок. Журналістка. Стажувалася в США, у німецькомовній газеті «Aufbau». 1997 року отримала стипендію Альфреда Дьобліна від берлінської Академії мистецтв. 1998 року вийшла друком перша збірка оповідань («Літній дім. Згодом»), яка отримала схвальні відгуки критиків і принесла авторці кілька літературних премій. 2003 року – друга збірка – «Нічого, крім привидів». Третя книга, «Аліса», була написана чотири роки тому. Критики відгукуються про неї як про оптимістичнішу й світлішу за попередні, хоча тема смерті тут також виходить на передній план.

